

Magyar néphagyományok a második világháború katonáinak tudatában

SÁGI JÁNOS EMLÉKÉNEK

I. A NAPTÁRI ÉV

A második világháború idején, majd az azt követő hadifogság során a legkülönbözőbb magyar etnikai vidékek emberanyagával kerültem hosszabb-rövidebb ideig tartó kapcsolatba. Távoli, magyar tájak embereinek egymás közti beszélgetése során kitűnő alkalom kínálkozott bizonyos megfigyelésre, amit kezdettől fogva rögzíteni igyekeztem.

Gyűjtött, néprajzi anyagom zöme sajnos megsemmisült, kézdivásárhelyi és leningrádi feljegyzéseim állnak csupán rendelkezésemre. Ennek egy részét, a naptári évvel kapcsolatos anyagot közölhetem most, a további anyag imertetésére a későbbiekben, több részletben kerülhet majd sor folyóiratunkban.

A gyűjtés során igyekeztem egyes jelenség elterjedési területéhez is anyagot kapni, ezért azonos anyagot különböző helyekről is lejegyeztem, de a nemleges válaszokat is feltüntettem. Mivel az akkori ember életét, szemléletét lakóhelye, foglalkozása, életkora, de vallása is befolyásolta, ezeket adatközlőimnél igyekeztem feltüntetni. A foglalkozás, születési év és vallás megjelölésénél nem voltam minden esetben következetes, pár esetben ezek el is maradtak. Következésképpen megjelöltem viszont adatközlőim bemondása alapján azt a helyet, ahol tudatuk rögzítette a közölt anyagot.

A helymegjelölések természetesen nem felelnek meg minden esetben a ma használatos közigazgatási elnevezésnek, a megfelelő módosításhoz szükséges helységnévtárak azonban nem állnak rendelkezésemre, ezek hiányában tehát a szükséges korrekciókat nem végezhettem el.

Azok számára, akik nem ismernek, el kell mondanom, hogy nem vagyok néprajzos, a lehetőség és akarat hozta össze az anyagot. Öröm volt számomra ez a munka és, ha a szaktudomány némi hasznát látja, akkor munkám nem is volt hiábavaló!

Végezetül őszinte köszönetet szeretnék mondani M. M. Gulimnak, a Szovjetunió hadserege akkori századosának, aki a hadifogságban parancsnokunk volt. Kulturális törekvéseinket mindig és mindenben messzeemenően támogatta, figyelemmel kísérte és segítette néprajzi gyűjtésemet is. Köszönettel tartozom Bálint Sándornak is, aki gyűjtésemet volt szíves átnézni és azt kiadásra javasolni.

A Szovjetunióban készített feljegyzéseim a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában, Ms. 504 számon található. Kézdivásárhelyi jegyzeteim a keszthelyi Balatoni Múzeum Adattárában vannak.

JANUÁR 1. ÚJ ÉV

1. Új év reggelén szokásos a „zabhintés”. Első-, második- és harmadik osztályos fiúgyerekek — csak fiúk — jókor reggel felkeresik a házakat. Zsebükből maroknyi zabot vesznek elő és azt a vetés mozdulatát utánozva elhintik a szoba földjén. A zab hintése közben ezt a versikét mondják:

„Adjon Isten füvet-fát,
Tele pincét, kamarát,
Sok örömet a házba,
Boldogságot hazánkba,
Ebben az új évben!”

— Szabó Bálint, rk. fm. 1923, Gyergyóremete.

2. Új év napjának reggelén a kisebb fiúk, úgy tizenkét éves korig, misére való beharangozásig végzik a „zabhintést”. Zsebnyi zab van náluk, aztán járják a házakat. „Szabad-e zabot hinteni?” kéretőznek be. Igenlő válaszra a gyerek bemegy és elmondja a következő verset:

„Ez az új esztendő
Nagy bőséggel járjon,
Istenek áldása
Házukra szálljon!
Szomorúság szívükre
Sose forduljon,
Hanem azt az Isten
Minden jóval megáldja.
Dicsértessék a Jézus Krisztus!”

A vers mondása közben maroknyi zabot hint el a gyerek. Ajándékot kap. Az elszórt zabot a miséről hazatérve seprük össze és a tyúkokkal etetik meg, hogy „jó tojók legyenek és jól fejlődjenek.” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva,

3. Ugyanígy ismeri a „zabhintést” Szilveszter Antal, rk. fm. 1923, Gyergyóalfalu.

4. Nem ismeri a „zabhintést” Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécske.

5. Nem ismeri a „zabhintést” Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

6. Új év reggelén a 7—8 éves fiúk „köszönteni” járnak. Két-két gyerek közösen jár. A következő versikét mondják el:

„Eljött új esztendő
Borzasztó szakállával,
Fenygetnek engem
Kétágú korbáccsal.
Ha máriást nem adnak,
El sem fogom venni!
Odakint a hegyen
Nagy szél csatázik,
Mégfázik az ember,
Ha nem pálinkázik.
Ne búslalkodj gazda,
Tégy bort az asztalra,
Én is itt maradok
A zsíros pánkóra.
Én kicsi dubikás,

*Nem régi furulyás,
Jártam iskolába,
Lapos tarisznyával.
Pénzt akarnak adni,
El sem fogom venni.
Odakint a hegyen
Nagy szél csatázik,
Mégfázik az ember,
Ha, nem pálinkázik."*

A gyerekek ajándékot kapnak. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gernyeszeg.

7. A „zabhintés” új évkor szokásos. Egészen kis fiú gyerekek végzik és röviden csak ennyit mondanak: „Adjon Isten áldást, békeséget az új esztendőben!” Mondóka közben egy maroknyi zabot hintenek az asztal alá. Ezt ebéd utánig ott is hagyják. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

8. Új év reggelén járnak a gyerekek („kisiskolások”) „köszönteni”. Ezt a versikét mondják:

*„Boldog új évet kívánok!
Adjon Isten füvet-fát,
Tele pincét, kamarát,
Sok örömet e házba,
Boldogságot hazánkba,
Ebben az új évben.
Adjon Isten füvet-fát,
Bort, búzát, babocskát,
Kövér seggű malackát!"*

— Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecség, Nógrád m.

9. A kis gyerekek új év reggelén „köszönteni” járnak:

*„Az új év reggelén minden jót kívánok,
Amerre csak néznek, nyiljanak virágok,
Még a hó felett is rózsza nyilladozzon,
Dallos madár zengjen minden rózsabokron!
Legyen szép, legyen jó, legyen minden bőven,
Szálljon áldás magukra ez új esztendőben!"*

— Csikós Gábor, rk. fm. 1923, Vámosmikola.

10. Új év napján tartják a fiúk az „új évi gulyát”. Hatnyolc fiú összefog, felszerelik magukat karikás ostorral, kolumpokkal, láncokkal és így járják a falut. Nagy ricsajt csapva betérnek az udvarokba. Akinél karikás van, az a „gulyás”, ő kiált be a házba: „Meg szabad-e itatni az aranygyulát?” Igenlő válaszra egy-két új évi éneket énekelnek, amiért ajándékot kapnak. Ahogy jöttek, lármázva távoznak. — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár.

11. Új év reggelén van az „újévi ünnepély”, amit a legények rendeznek. Egyik legény főlegénynek, a másik menyasszonynak öltözik fel, aztán reggel 7–8 óra között kocsi-kon úgy járják a falut, mint a lakodalmas menet. Van egy legény, aki zsidónak öltözik fel, ennél zsákban toll van. „Tollat vegyenek!” kiabálja végig a falut és akivel találkozik, azt beszórja tollal. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

12. Ha asszony vagy lány köszönt először új esztendőt, „nem lesz szerencse az élethez”. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos.

13. Új év napján az adatközlő édesanyja nem engedett be nőt a házba. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

14. Új év reggelén, ha férfi, vagy fiú jön elsőnek a házhoz, bikát, ha asszony vagy lány, üszőt ellik a tehén. — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

15. Új év napján, ha férfi lép be elsőnek a kapun, sok bika, ha nő, sok üszőborjú lesz. — Urbán József, ref. fm. 1923, Abara.

16. Az idősebbek azt tartják, hogy „üszőt ellik a tehén, ha asszony vagy lány, bikát, ha férfi vagy gyerek lép be elsőnek a portára.” Ugyanez lóra is áll! — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár.

17. Új év reggelén elsőnek látott férfi vagy nő keresztneve lesz a leendő feleség, illetve férj keresztneve. „Feleségem erre rávigyázott!” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

18. Új év reggelén „piros almával mosdik a család”. Nagypapa szép, hibátlan piros almákat tett félre erre a célra, mert az almáknak hibátlanoknak kell lenni. Az almával mindenki megdörzsölte az arcát, hogy „ollan pirosak legyenek, mint az alma!” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

19. Új év reggelén egy szép piros almát dobnak a kútba. Ebéd előtt kihúzzák és minden családtag kap ebből egy szeletet. Úgy tartják, hogy, ha valaki eltéved és azokra gondol, akikkel együtt evett az új évi almából, megtalálja a helyes utat. — Juhász Pál, rk. fm. 1923, Nagyiratos, Zemplén m.

20. Új év reggelén az öregasszonyok átmennek egymáshoz a szomszédba és „megkosornyázzák” egymást. Boldog új évet kívánnak egymásnak és közben „kosornyával” megcsapdossák a másikat. „Kosornya” egy kosárféleség neve, aminek „nyolc ágra van fonva a fenéke és tölséres alakja van”. — Halász Ferenc, Belényesfenes, Bihar m.

21. Új év napján nem szabad szárnyast enni. — Csernátóni Lajos, ref. tisztviselő, 1922, Székelykövesd.

22. Új év napján nem szabad gömbölyűt enni. — Dr. Dlusztus József, rk. tisztviselő, 1919, Némethely.

23. Mint az előző. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

24. Új év napján nem szabad varrni, mert „nem lesz szerencse”. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

25. „Új év napján semmit sem adnak ki az életből, mert sok lesz a kimenetel az évben.” — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

26. „Új év napján semmit sem adnak ki az életből.” — Veress Miklós, unitárius, fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

27. Új év napján „nem adnak ki”. — Szilveszter Antal, rk. fm. 1923, Gyergyóalfalu.

28. Új év napján nem szabad tiszta inget felvenni. — Dr. Dlusztus József, rk. tisztviselő, 1919, Némethely.

29. Új év napján nem viszik ki a szemetet a házból, hanem a szoba egyik sarkába seprik és csak másnap dobják ki. „Sokat veszekedtem ezért az édesanyámmal” mondta az adatközlő. — Kakukk Károly, rk. fm. 1923, Poroszló.

30. Mindenféle terményt összekevernek és a karácsonyi asztal alá teszik. Ez ott is marad új évig, akkor „elabrakolják a lovakkal”. „Csak olyan babonáság” mondta az adatközlő, majd hozzátette, ha „így csinálnak, jobb lesz a termés”. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

31. Ádám és Éva napjának (december 24) estjén csak gyümölcsök, meg fokhagyma került elsőnek az asztalra egy üveg bor társaságában. Mikor megették a gyümölcsöket, akkor a gazda töltött a poharakba és felköszöntötte a családot, sok boldogságot kívánva nekik. A gyümölchulladékokat a gazdaasszony maga előtt bekötötte az abrosz szélébe. Ez a „karácsonyi morzsa” új évig ott is maradt, akkor a gazdaasszony az állatok óljába hintette. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

S 32. Karácsonyfát új évkor szedik le. — Katona Ferenc, rk. fm. 1923, Andrásfalva, Románia.

33. Ha új év napján egy kádról leesett abroncsban adnak enni a tyúkoknak, az új évben egy helyre hordják tojásaikat és sokat tojnak. — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágon-

JANUÁR 6. VÍZKERESZT

34. A karácsonyfát vízkeresztkor szedik le, addig nem vesz, nek róla semmit. — Gálfy András, rk. fm. 1910, Szapáriliget Arad m.

35. A karácsonyfát vízkereszt napján szedik le, miután a pap megáldotta. Addig nem szabad róla venni. A gyerekeket azzal ijesztgetik, hogy, ha cukrot lopnak a karácsonyfáról, az angyal elviszi a fát. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

36. Ha új év és vízkereszt között megmarad a fákön a zúz-mara, jó gyümölcsstermés várható. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

37. Ha „két karácsony közt” a fák zúzmarások, sok gyümölcs lesz. — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágon.

38. Vízkereszt napján házról házra jár a pap. A házaknál ki van készítve egy tányérra három tojás és pénz. Mire a pap megérkezik, gyertyát gyújtanak. Ha van szentelt gyertya, azt gyújtják meg, ha nincs, akkor két egész szál gyertyát gyújtanak. A pap a kántorral jön, előttük két „vidimusz” jár, ezek egyike csengőt ráz, jelezve, hogy jön a pap. A kántor két éneket énekel a házban, a pap megszenteli azt. Egyik kezében kereszt van, a másikban fehér kendő. A keresztet mindenkiel megcsókoltatja, utána a kendővel letörlí. A kántor elmentükkor kívül az ajtófélfára krétával felírja a három szent király nevének a rövidítését, így 19+G+M+B+45. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpat.

39. Vízkeresztkor a pap a románoknál is felírja a G+M+B betűket az ajtófélfára. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska.

40. „Háromkirályok napján szokásos a házszentelés.” A pap az ajtó külső „szemöldökfájára” felírja a G+M+B betűket, Gáspár, Menyhért és Boldizsár nevének rövidítését. Muraközben is mindenütt szokás ez. — Somogyi Ferenc, rk. fm. 1923, Palin, Zala m.

41. Vízkeresztkor szenteltvizet visznek haza a templomból és azzal megszentelik a házat. „Édesanyám szokta”, mondta az elbeszélő és hozzátette, hogy „mindenki iszik is belőle egy nyelettel.” — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

42. Vízkeresztkor a frissen szentelt vízből visznek haza a templomból. A gazda megszenteli „az életet és állatokat”, hogy „baj vagy betegség ne érje őket”. A családtagok isznak is egy keveset a szenteltvízből. A maradékot elteszik és, ha beteg van a családban, „megszentelik”. — Dobi Géza, rk. fm. 1923, Atkár.

43. Vízkeresztkor visznek haza szenteltvizet a templomból, „otthon ebből minden állatot megszentelnek, a kútba is csepegtetnek.” — Vincze Gyula, gör. kat. fm. 1923, Görömböly.

44. Aki a családból templomban volt vízkereszt napján, az kis üvegben visz haza szenteltvizet. Elbeszélő édesanyja „meg szokta szentelni a házat”. — Kakukk Károly, rk. fm. 1923, Poroszló, Heves m.

45. Vízkeresztkor, meg húsvétkor visznek haza szenteltvizet. „Édesanyám megszenteli vele a portát, meg a házat.” — Nyilas Ferenc, rk. fm. 1923, Gyöngyössajó.

46. Vízkeresztkor a pap megáldja a réti patakokat. A megáldott patakból mindenki visz haza vizet. Ezen a napon ebből főznek és az állatoknak is ebből adnak inni. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

47. Vízkeresztkor visznek haza szenteltvizet. Ha valami állat születik, „megszentelik” az eltett szenteltvízzel. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

48. „Háromkirályok” vízkeresztkor járnak. Három gyerek, papír koronával a fején járja a falut és a „Szép csillag” kezdetű egyházi éneket éneklí. Az elbeszélő nem tudja pontosan a szokás lefolyását. — Gelencsér Pál, rk. kovács, 1923, Füzvölgy, Zala m.

49. Vízkeresztkor járnak a „háromkirályok”. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

50. Karácsonytól „kiskarácsonyig” nem viszik ki a szemetet a házból, hanem összegyűjtik. „Háromkirályokkor” aztán az összegyűjtött szemetet felszórják a gyümölcsfákra, „még a hegyre is szoktak kivinni belüle!” — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

JANUÁR 22. VINCE NAPJA

51. Ha Vince napján megcseppen az eres, jó bortermés várható. — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár.

52. Ha Vince napján folyik a víz az úton, jó szüret várható. — Kiss István, rk. vincellér, 1923, Hegyesd.

53. „Fényes a Vince, tele lesz a pince!” — Süttő Károly, rk. fm. 1923, Talliándörög.

54. Ha Vince napján olvad, jó termés lesz. Különösen áll ez a szőlőre. „Vince, tellik a pince!” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

55. Vince napján megcseppen az „eresz”, jó termés lesz. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos, Heves m.

56. Ha Vince napján csepeg az „üstök”, jó bortermés szokott lenni. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

57. „Fényes a Vince, megtelik a pince.” — Csernátoni Lajos, ref. tisztviselő, Székelykövesd.

58. „Vince napkor édesapám meg szokott egy-két szőlőtökét metszeni, hogy sok bor legyen abban az évben.” — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

59. Vince napján egy-két szőlőtökét meg kell metszeni, hogy jó bortermés legyen. — Vargha Jenő, rk. asztalos, 1902, Ábrahámhegy.

60. Vince napján minden „vágóból” metszenek venyigét, amit vízzel telt üvegben a szekrény tetejére tesznek fel a lakásban. A „szemek” duzzadásából következtetnek a termés-hozamra. — Háry Alajos, rk. vincellér, 1909, Ábrahámhegy.

FEBRUÁR 2. GYERTYASZENTELŐ BOLDOG ASSZONY

61. Ezen a napon szentelt gyertyát adnak a haldokló kezébe a görögkeletiek, de viharkor is ilyet gyújtanak meg. Ugyanezt teszik a katolikusok is. — Csernátoni Lajos, ref. tisztviselő, 1922, Székelykövesd.

62. Ha halott van a háznál, gyertyaszentelőkor szentelt gyertyát gyújtanak meg. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

63. Villámlás esetén szentelt gyertyát gyújtanak, hogy „bele ne csapjon a házba az istennyila”. — Dobos József, rk. tisztviselő, 1922, Szolnok.

64. „Vihar ellen asztalt fordítanak fel, vagy szentelt gyertyát gyújtanak.” — Nyilas Ferenc, rk. fm. 1923, Gyöngyössajó.

65. „Ha zivataros időben megszentelt gyertyát gyújtanak, vagy szentelt pimpót égetnek, villám nem üt bé a házba.” — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágon.

66. A „szentött gyertyát”, vagy „szentött lapicacsontot” jégverés ellen ki szokták tenni a „pitarba”. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babosdöbréta, Zala m.

67. Ameddig gyertyaszentelőkor besüt a nap, addig hordja be a fõrgeteg hóval a házat. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

68. Ha gyertyaszentelőkor süt a nap, a medve visszamegy a barlangjába, mert nincs vége a télnek. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltsszentimre.

69. „Ha gyertyaszentelő napján megcseppen, gyenge termés lesz. Ez igaz is, mi is ráfigyeltünk!” — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

FEBRUÁR 24. MÁTYÁS NAPJA

70. „Ha Mátyás napján megcseppen az eszterje, késõn lesz tavasz.” — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

71. „Jégtörõ Mátyás, jeget nem talál, csinál.” Ha nincs Mátyás napján jég, akkor szokták mondani, hogy „befellegzett a korai gyümölcsnek, mert még hatvan napig tél lesz!” — Szekeres Sándor, rk. tisztviselő, 1922, Soltvadkert.

72. „Jégtörõ Mátyás nem talál jeget, csinál!” — Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala m.

73. „Ha nõ lép be elsõnek Mátyáskor az életbe, sok nõsténybárány, ha férfi, sok kosbárány várható!” — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

74. „Baj lesz azzal a lúddal, amelyik Mátyás napra tojik!” — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

FARSANG

75. „Farsang hétfõjén és keddjén nem dolgoznak. Tiszta római katolikus falu.” — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

76. „Farsangkor szoktak kecskét táncoltatni.” Olyan kecske fejet faragnak, ami tud „kaffogni” a szájával. Ezt egy legény felveszi és szõrös takaróba burkolózik. „Õ a kecske.” Van egy „muzsikás”, aki harmonika-szóval kíséri a „kecs-

két". Van még „beköszöntő is és egy pakulár”, vagy „pásztor” is. „Rigmusokat mondva fejk a kecskét s szöktetik ide s tova.” — Veress Miklós, unitárius fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

77. „A dúsgazdag játék farsang első vasárnapján volt szokásban.” Az idősebbektől hallották ezt, mert gyermekkoruk óta nem volt már ilyen játék. — Ambrus István, rk. szabó, 1923, Gyergyócsomafalva.

78. A „dúsgazdagok” húshagyókedden jártak. Három „kengyelfutó” járt utcáról utcára, „mint a betlehemezésnél, ruhájuk is olyan volt”. A játék tartalmát így tudta az elbeszélő: Lázár elment a dúsgazdaghoz és egy falat kenyeret kért tőle, de az nem adott neki. Lázár meghalt és a mennyországba került. A dúsgazdagot is elérte végzete. Órangyala ugyan meg akarta menteni védencét, de, mikor az ördögök felsorolták bűneit, engedte elvinni. Az ördögök a pokolban kínozták a dúsgazdagot és végül olajban főzték. Ekkor megjelent az égen „Lázár és Ábrahám atyánk”. A dúsgazdagnak csak az a kívánsága, hogy annyi vizet hozzon neki Lázár, amennyiben a nyelve hegyét megmárthassa. Ábrahám azonban így szólt: „Innen oda és onnan ide nincs út!” A játék résztvevői pénzt kaptak és megvendégelték őket. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

79. Húshagyókedd estéjén „lárvának” öltöznek. Az álarcot könnyvkereskedésben szokták venni. Fiúk és lányok vegyesen vannak. A fiúk női, a lányok férfi ruhába öltöznek, arcukat bekötik. Bemennek a házakhoz, táncolnak, mutogatnak, de nem beszélnek, hogy el ne árulják magukat. — Klein István, rk. fm. 1923, Obornok, Zala m.

80. Mint az előző. — Pintér Béla, rk. fm. 1923, Dióskál, Zala m.

81. Húshagyókedd este felöltöznek „macskurának”. Férfiak nőnek, nők férfinek és bekötött arccal járnak a falut. Beugranak az udvarokba, ott táncolnak, ugrabugrálnak, de nem beszélnek. „Beszélni nem szabad, hogy fel ne ismerjék őket.” — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

82. Húshagyókedd este álarcosan járnak be a falut a fiatalok. Ha valahol felismeri valaki őket, ott le kell vetni az álarcot és megvendégelik őket. Ahol nem ismerik fel őket, ott annyi fánkot kapnak, „amennyi a botjukra ráfér”. (A fánkok kerek, közepe lyukas.) — Gelencsér Pál, rk. kovács, 1923, Fűzvölgy, Zala m.

83. Farsangban van az úgynevezett „maszkajárás”. Lányok fiúnak, fiúk lánynak öltöznek. Van, aki „halálnak” öltözik, vagy „menyasszonynak”. A csendőrök „erősen hásszák a maszkajárást”. A „maszkák” tolufosztóba is szoktak járni. — Fülöp Gyula, ref. cipész, 1923, Páva, Háromszék m.

84. „Ha húshagyókedden esik az eső, sok kukorica lesz.” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

85. „Húshagyókedden legalább egy fát meg kell nyesni.” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

86. Ha húshagyókedden nyesik a fákat, jó gyümölcstermés lesz. — Kozma Ferenc, rk. fm. 1923, Szigliget.

87. Gyümölcsfáról húshagyókedden kell lenyesni a száraz ágakat. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbük.

88. Húshagyókedden levágott tyúk tollát elégeti a jó gazdaasszony, mert, ha eldobják a tollat, „elhordja a kánya a csibéket!” — Pétery Lajos, ev. fm. 1923, Pusztaszentlászló, Zala m.

89. Húshagyókedd este bál van. Este 11 óraker harangoznak akkor, hogy akinél romlandó étel van a háznál, az menjen haza és éjfélig egye meg. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos.

90. „Húshagyókedden éjfélkor elharangozzák a farsangot.” Ekkor végződik a bál, amit ebéd után, 1 óra tájt kezdtek. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

91. „Farsang keddjén” van az „ördöglagzi”, ekkor temetik el a húst. Egy házhoz minden meghívott visz valami ételt, amiből közös vacsorát csapnak. Éjfélkor egy darab húst és csontot téve az asztalra, a temetési szertartást parodizálják. — Kiss István, rk. tanító, Bárna.

92. „Farsangi druzsbajárás”. Amikor vége van a farsangi bálnak, a legények zeneszóval elmennek a lányos házakhoz. A lányok ennielót, kolbászt, húst, tojást és süteményt adnak nekik. Mikor bejárták az egész falut, annál a kocsmánál, ahol a bált rendezték, elkészítették az ételeket. Természetesen e legtöbb étel tojásból lesz, mert azt szoktak leg többet kapni. Az ételeket aztán a lányokkal közösen eszik meg. — Morva István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest m.

93. „Húshagyatkor” reggel a fiatalság a táncteremben gyülekezik össze. Innét „rézbandával” mennek templomba. „Templomozás után” a piacon „két párt táncolnak”, utána hazamennek ebédelni. Ebéd után kezdődik a bál, ami szerda reggelig tart. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

94. „Farsang farkán hal meg a farsang.” Rossz lepedőből olyan ruhát készítenek húshagyókedden, amelyet elől könnyű felnyitani. Ezt a ruhát még jól ki is tömik szalmával, úgy, hogy aki felhúzza, nem ismerhető fel. „Ez a farsang.” A „farsang” lába közé kolopot is akasztanak és a fiatalság zeneszóval kíséri ki a faluból. A falu szélén a „farsangot” egy gödör mellé állítják és úgy tesznek, mintha agyonlőnék. A „farsang” a lövésre a gödörbe gurul, ahol a ruhát meggyújtják rajt. Amikor a ruha tüzet fogott, a bőltöztött legény hirtelen leveti és elszalad. Erre mondják, hogy „meghalt a farsáng!” — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

95. A „farsangot” szalmaszakba öltöztetik fel, két legény meg „hamvasnak van öltözve”. Ezek egy-egy zacskó hamut visznek és a gyerekekkel hancúroznak. A „farsangot” vezetni kell, mert magától lépni sem tud. A falu szélén „hezzálónak”, aztán meggyújtják a fejénél, miközben alul kivágják, aki benne van. „Felcsikiek jobban tudják, mert ott nagy divat!” — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

96. „Húshagyókeddi tökehűzás”. Azoknak a lányoknak az ajtajára, akik „kimaradtak a farsangból”, vagyis nem mentek férjhez, kötéllel egy tuskót kötnek. Ha az ajtó befelé nyílik, nehéz reggel kinyitani. Be is szokták az ajtókat drótozni, úgy, hogy a háziaknak hamvazószerdán reggel az ablakon kell kimászni a lakásból. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1921, Békéscsaba.

97. Hamvazószerdára virradó éjjel a legények a lányos háztól az apróbb holmikot, vályút, fűrészbakot stb. egy helyre szokták összehordani. — Pétery Lajos, ev. fm. 1923, Pusztaszentlászló.

98. Hamvazószerdá reggel azoknak a lányoknak ablaka alá, akik „kimaradtak a farsangból”, a legények tollat szoktak hinteni. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1921, Békéscsaba.

99. „Hamvas szerdán” született gyermek halála után nem rohad el és az akkor kivágott fa sem. — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágón.

MÁRCIUS 12. GERGELY NAPJA

100. Szent Gergely napkor 2—2 nyers tojást visznek az iskolás gyerekek a tanítónak. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

MÁRCIUS 25. GYÜMÖLCSOLTÓ BOLDOGASSZONY

101. Gyümölcsoltó előtti nap, meg napjának délutánján szokták a gyümölcsfákat beoltani. „Utána már nem szokás!” — Vince Gyula, gör. kat. fm. 1923, Görömböly.

102. Március 25-én „befogamzik a fa és jó termő lesz”. — Iváncsics Jenő, rk. gépész, 1923, Petőháza, Sopron m.

103. Vöcköndön gyümölcsoltó napján, mise alatt szokták a fákat beoltani. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

104. „Gyümölcsoltó Boldogasszony napján jó gyümölcsfát oltani!” — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja.

105. Március 25-én szokták a gyümölcsfákat oltani, mert akkor „megered az óttás”. A szőlő négy sarkán megmetszenek ezen a napon egy-egy tőkét, hogy „jó legyen a termés”. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbük.

106. Gyümölcsoltó napján szokták a gyümölcsfákat oltani. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

107. Lazsnakon van az Inkeyek kastélya. Gyümölcsoltó napján az egyik Inkey egy öreg gyümölcsfát akart kivágni cselédeivel. Aztán állítólag, mikor az első fejszecsapást tették, vér folyt a fából. Jelentették a cselédek uruknak. A gögös úr azt mondta, csak vágják ki a fát. Kiment ő is és nézte a munkát. A fát kivágták. A ledőlő fa belsejéből hatalmas hangyaboly jött elő és megtámadta az urat. A cselédek nem tudták róla lesöpörni a hangyákat, amik megölték. „Valóság igaz volt!” A kastély alá temették el. — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti.

ÁPRILIS 24. SZENT GYÖRGY NAPJA

108. Ahány nappal Szent György nap előtt „megszólának” a békák, még annyi napig lesz hideg Szent György nap után. — Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala m.

109. „A békákat meg lehet némitani.” Azt a sarat kell a „tókába” vetni, ami Szent György napja előtt ragadt az ekére. — Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala m.

110. Szent György nap előtt nem szabad a földre feküdni, mert addig „nem jön föl a föld melege és megfázik az ember!” — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

111. „Szent György nap előtt fogott egyik farkával kell megdörzsölni az ember torkát, nem kap torokfájást!” — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltzentimre.

112. A torokfájást meg lehet gyógyítani úgy, hogy Szent György nap előtt fogott egyik bőrével bedörzsölik a nyakat. — Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala m.

113. „Csak Szent György napig jó a csuszó.” (Babonás céla csak a Szent György napig fogott hulló használható!) — Tóth Gyula, Bézs.

114. Szent György nap előtt fogott kígyó fejét le kell vágni, testét pedig a „vállu” egyik végére kell szegezni. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltzentimre.

115. Szent György nap előtt fogott ürge farkát pénztárcában tartani, szerencsét jelent. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltzentimre.

116. Aki Szent György nap előtt kint a szabadban megfürdik, „nem lesz rühes!” — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltzentimre.

117. Szent György nap előtt két nappal nagykest tesznek a „fejőkébe” és arra fejk a tejet egész Szent György napig. „Ez a Szent György-napi kés.” Ha fejs közben vizek a tehén, ezzel a késsel megvagdadják a tejet, mert így „a boszorkány nem tudja megmontani a tehenet.” — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska.

118. „Ha fejs közben vizek a tehén, vizeletét meg kell bökönni vasvélával, mert ilyenkor boszorkány van a zséterben.” — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala m.

119. Szent György nap éjjelén tojt libatojást el szokták használni, „mert abból rendetlen liba kel ki.” — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska.

120. Szent György nap előtti este a kapura félkörívben meghajlított vadrózsát szegeznek, hogy „a tejet el ne vigyék.” — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécke, Marostorda m.

121. Szent György nap előtti este a kapufélfára, istállóajtókra, ajtókra és ablakokra „rózsabokrot tesznek, hogy az ördög ne mehessen a házhoz.” — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

122. A paliniak meg voltak győződve, hogy Jakabfy Sára néni boszorkány. Szent György nap előtti este nagy csokor nyírfaágat szoktak az istálló ajtajára szegezni, mert különösen a teheneket féltették tőle. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

123. Szent György napra virradó este nyírfaágat tesznek az ajtókra, ablakokra. istállóajtóra de a tyúkólra is, hogy a „boszorkány meg ne nyomja őket.” 10—15 év előtt általános volt ez a szokás, ma már kezdik elhagyni. — Pintér Béla, rk. fm. 1923, Dióskál, Zala m.

124. Mint az előző. — Klein István, rk. fm. 1923, Obornak, Zala m.

125. „Szent Györgyre virradó éjjel megnyomják az embert a boszorkányok.” Ennek megakadályozására az ajtókra, ablakokra nyírágat tűznek. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

126. Szent György nap előtti este az összes ajtóra, ablakra, meg az ólakra, istállókra is nyírágat állítanak, hogy „a boszorkány meg ne nyomja őket.” — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

127. Mint az előző. — Németh József, rk. fm. 1923, Kozmadomján.

128. Mint az előző. — Szabó Károly, rk. fm. 1923, Pölöske, Zala m.

129. Mint az előző. — Sablyán Endre, rk. fm. 1923, Kemendollár, Zala m.

130. Elbeszélő gyermekkorában még szokás volt Szent György nap este a boszorkányok elleni nyírágat állítani. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

131. Szent György nap előtti este Sziráki Júlianna 96 éves szegedi háztulajdonos, rk. vallású, Hálló utca 11. számú házában kapujába, az ajtókra és ablakokra bodzafa ágakat állított. Halálával megszűnt a szokás. — Imreh András, rk. tanító, 1919, mesélte ezt, aki a házban lakott.

132. Szent György nap előtti este a kapufélfára, ablakokba, „kucslikba” is nyírágat tűznek „a boszorkányok ellen.” — Szipócs István, rk. fm. 1923, Kerkanémetfalu, Zala m.

133. Szent György nap előtti este az öregek még tesznek nyírágat az ajtók kulcslyukaiba, „hogy be ne menjenek a boszorkányok.” — Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala m.

134. Szent György napján „járnak a boszorkányok. Ezek ellen nyircsádet tűzködnék.” — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs.

135. „Szent György napra onnét kell a vadrózsa tuskés ágát hozni, a hova nem hallatszik a kakaskukorékolás.” Ezt az ágat a boszorkányok ellen a kerítésre szokták szegezni. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gernyeszeg.

136. Szent György napján még szokás a nyírág tűzés, de közelebbit nem tud róla. — Farkas András, rk. tanító, 1919, Csörnyeföld.

137. Szent György nap előtti este hársfa ágát tűzik az ajtó fölé, a gerenda alá. — Kozma Ferenc, rk. fm. 1923, Szigliget.

138. A boszorkányok elleni Szent György napi nyírág, vagy egyéb védekezés ismeretlen. — Horváth Károly, ref. asztalos, 1923, Balatonalmádi.

139. Mint az előző. — Vargha Tihamér, 1923, Nemesvámos.

140. Mint az előző. — Süttő Károly, rk. fm. 1923, Talliándörög.

141. Szent György nap előtti este a „vének” be szokták kenni az istállóajtót foghagymával. Nem tudja miért? — Bulák Gyula, rk. fm. 1923, Héderfája.

142. „Jó termés várható, ha Szent György napon nem látszik ki a varjú a vetésből.” — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

143. „Jó búzából Szent György napkor nem szabad kilátítani a varjúnak.” — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltzentimre.

144. Szent György nap előtti este a búzaföld egyik sarkába is tűznek nyírágat. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala m.

145. Szent György napra virradóan, akire haragszanak, kiássák a kapufélfáját, aztán ott hagyják. — Ipacs András, ref. fm. 1923, Tiszaszőlős, Heves m.

146. „Ha Szent György napra virradó éjjel piros, vagy fekete rongyot ásnak a marha első lába alá, megmontják vele.” — Vilázs János, ref. fm. 1923, Abara.

147. „Szent György nap este mennek a boszorkányok boszorkányságot tanulni.” — Tóth Gyula, Bézs, Ung m.

148. Elbeszélő édesapjától hallotta, aki gazdasági cseléd volt, hogy Szent György napra virradó éjjel meg lehet látni a boszorkányokat. Szent György nap előtt kell kezdeni „sudarát” fenni. A kezdés napját nem jegyezte meg. Ezt a „sudarát” ostorra kell kötni és az ostorral Szent György éjjelén

ki kell menni a keresztútra. Itt szentelt krétával kört kell húzni a porba és a körbe állva, háromszor kell durrantani az ostorral. A harmadik durrantásnál láng csap ki a sudárból. Ekkor az, aki a műveletet végzi, meglátja a boszorkányokat. Nem szabad azonban első kakasszóig kilépni a körből, mert az illető meghal. — Kelemen István, rk. szobainas, Putnok.

149. Szent György napján úgy locsolnak, mint húsvét hét-főjén szokás. — Torvaj Károly, rk. fm. 1923, Értarcsa, Bihar m.

150. Szent György napján „bűrökkel kell kisöpörni, hogy elpusztuljanak a balhák.” — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1921, Békéscsaba.

151. Szent György napján, mikor először hajtanak ki, „zöld ágat” használnak ostor helyett. Hogy ezt miért teszik, azt nem tudja. — Sziva Ferenc, rk. asztalos, 1923, Kéthely, Somogy m.

MÁJUS 1. MÁJUSFA

152. A legények két magas nyírfát állítanak május 1-re a lányoknak. Ezeket a fákat a kapu két oldalára, a „kapusarkokhoz” kötik. A fa kérge alá szerelmeslevelet dugnak. A fák díszítetlenek. A templom kapujához is állítanak fát, ahol 20—30 darab is össze szokott gyűlni. A hősök szobrához, meg az országzászlóhoz is szoktak fát állítani. — Veress Miklós, unitárius, fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

153. 1944. május 1-én a kézdívasárhelyi református templom ajtajához 2—2 nyírfát volt támasztva. — Árkossy Árpád ref. tisztviselő, 1919. Kézdívasárhely.

154. Felsőrákoson az a szokás, hogy a kapu két oldalára állított nyírfákat a kapu felett ívesen összefonják és a legmagasabb pontra csokrot kötnek. — Veress Miklós, unitárius fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

155. Ikafalván a májusfát „májuságnak” nevezik. Ez díszítetlen nyírfák. Kettő, négy vagy hat harabot állítanak a ház kijáratához. Ezek egy-másfél hétig maradnak kint. — Orosz János, rk. fm. 1923, Ikafalva.

156. Május 1-re virradó hajnalra néha maguk, néha mások díszítik ki a kaput valami zöld gallyal. — Csernátoni Lajos, ref. tisztviselő, 1922, Székelykövesd.

157. „Májuság” a májusfa neve. — Halmágyi István, rk. fm. 1923, Csikszentgyörgy.

158. „Zöldág” a májusfa neve. — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágón.

159. Május 1-re virradóan szokás „májuságot állítani”. Ez fenyőfa, aminek a törzsét kicifrázzák, szalagokkal díszítik és a „kapusashoz” állítják. Felállítás után a legény jelzi a lánynak, hogy kész a fa. A fát három napig szokás kint hagyni. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

160. „Haragos legény szárazágot állít a lánynak májuság helyett!” Rossz cipő, bocskor, kapca kerül rá dísznek. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

161. Május 1-re virradó éjszaka állítják a „májuságot”, rendszeren hajnal felé, amikor már nehezebb ellopni. Nagy divat ugyanis egymás fájának az ellopása. „Májuságnak” nyírfát használnak, amit csak gyümölcsfa virágjával szabad díszíteni. Általában cseresznyevirágot használnak. Van úgy, hogy a lány maga tesz ki virágot a májusfa feldíszítéséhez. Ha nincs gyümölcsfa virág, díszítetlen marad a fa. Két nagyobb nyírfát szoktak az ablak mellé állítani. Ha tornácos a ház, akkor két kisebb nyírfát állítanak a tornác ajtajához és a bejárat felett ívesen összefonják. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

162. „Májuságnak” nevezik a májusfát. Nyírfát, lucfenyő és fehérfenyő használatos erre a célra. „A fenyőfát úgy szokták kisallangozni, mint az esküvői nyírfát. A nyírfát sohasem szallagozzák fel, mert szép magában is.” A fát a tornáchoz szegezik, vagy, ha fa a „kapus”, ahhoz. — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

163. Április utolsó napjának estéjén elkészítik a „zöldágot”. Egy-egy fiatal nyírfát kötnek a két „kapuzábéhoz”, aztán a kapu felett ívesen összefonják ezeket. Egyik-másik helyen a ház elé is tesznek „zöldágot”. A fák díszítetlenek, 4—5 méter magasak. Addig maradnak kint, míg el nem száradnak. — Szakács János, rk. fm. 1923, Székelypetőfalva, Háromszék m.

164. Elsejére virradó éjjel, általában hajnalban állítják a „májuságot”. Gyakoribb a hajnali állítás, mert el szokták egymás fáját lopni. Gyakran támad verekedés is, mert egyik legény kidönti a másik fáját, hogy ő állíthasson fát. Nyírfát kevés van, ezért fenyőt használnak „májuságnak”. Két alacsonyabb fát szoktak a bejárat mellé állítani. A fák ágait csupán a csúcson hagyják meg. Piros és fehér, néha zöld szalagokkal is szokták a fát díszíteni. — Skovrán Aladár, rk. tisztviselő, 1924, Csikszentsimon.

165. A májusfát „zöldágnak” nevezik. Nyírfát használnak erre a célra. Két nyírfát a nagykapu felett ívesen összefonnak, egy nyírfát tesznek a kiskapu „lábára” is, kettőt a lakás bejárata mellé támasztanak és 2—2 darabot az ablakok mellé is tesznek. — Fülöp Gyula, ref. cipész, 1923, Páva, Háromszék m.

166. Május 1-re csak a kapura tesznek kis fenyőt, füzet vagy szádokfát. (Szádokfa = hárs!) — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvéce, Marostorda m.

167. Május 1-re virradóan állítják a „májuságot”. Ez díszítetlen nyírfát. Az érdekelte legények állítják a lányok házakhoz. A ház nagyságához képest hat-tizenkét darab kerül az ablakok elé, minden ablak elé egy-egy. A fák úgy két hétig maradnak kint. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja, Háromszék megye.

168. Május 1-re virradó éjszaka 12 óráig állni kell a „májusfának”. Azoknak a lányoknak állítanak májusfát a legények, akiknek udvarolnak. Van egy vöcköndi mondás is: „Minél magasabb a fa, annál nagyobb a szerelem!” Májusfának fenyőt használnak, aminek csak a csúcson hagyják meg az ágakat. Ezt a csúcstól színes szalagokkal díszítik fel, boros, meg rumos üvegeket is akasztanak rá. A fa kérget lehántják és szappanos vízzel is bekenik, hogy jó sikos legyen. Aki ezen a sikos törzsen fel tud mászni, azé lesz, ami a fán van. A fát az ablak elé állítják és május végéig kint is hagyják. Május utolsó vasárnapján „kitáncolják a fát”. A mulatságot az rendezi, akinek a májusfát állították. Köztiszteltetben álló személyeknek is szoktak májusfát állítani. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

169. Haragos legény póznára csavart füstös szalmacsomót állít a lánynak. Vöcköndön „cégérnek” nevezik a póznára csavart szalmacsomót, ami a legegyszerűbb tilalmi jel. Tarlóba tűzve azt jelenti például, hogy tilos a legeltetés, mert a tarlóba van vetve valami. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd.

170. Májusfának fenyőt használnak. A fa csúcson maradnak csak meg az ágak, a többi részről levágják azokat és a fát le is kérgezik. A fa 15—20 m magas. Van úgy, hogy a kapuhoz, van hogy a ház elé állítják. A fa meghagyott koronáját papírszalagokkal, pereccel, almával díszítik fel. Boros-, meg rumos üveget is akasztanak rá. Nincs meg az a szokás, hogy aki felmászik a fára, azé, ami a fán van! Május utolsó vasárnapjára van kint a májusfa, amikor cigányzenével veszik ki. „A mulatságot az állja, akinek a fát állították.” — Szabó Károly, rk. fm. 1923, Pölöske, Zala m.

171. Május 1-re virradóan állítják a „májusfát” és május utolsó vasárnapján „táncolják ki”. Ha az idő megengedi, minden vasárnap tánc van alatta. A májusfa magas törzsű fenyő aminek csupán a csúcson hagyják meg a koronát. Kiflüt, zsemlyét, narancsot, szeszes üvegeket, papírszalagot akasztanak rá díszül. A gyerekek közül, aki fel tud mászni a fára, amit tud, lehozhat magának. A lányoknak udvarlók állítják a májusfát, de az „utcaszélre, a vendéglő elé is szoktak tenni.” — Horváth Kálmán, ref. fm. 1923, Nemesvámos

172. Szentkirályszabadján ugyanúgy állítják a májusfát, mint Nemesvámoson. A különbség csupán annyi, hogy a lányoktól elvesznek egy „bécsi kendőt” és azt is a fára akasztják. — Vargha Tihamér, Szentkirályszabadja.

173. Május 1-re virradó éjszaka állítják fel a „májusfát”. Fenyőt használnak erre a célra. „Szégyen a legényre, ha a fa két részből áll!” Azt mondják, „az az igazi, ha már a falu végéről látszik!” Lányoknak, meg a köztiszteltetben álló személyeknek állítanak fát. A fára felírtos tábla is kerül. A fa állítójának bort fizetnek. — Iváncsics Jenő, rk. gépész, 1923, Petőháza, Sopron m.

174. A májusfát május 1-re virradó éjjel állítják fel. A teje fenyőfa, az alja valami egyenes törzsű fa. Lényeg, hogy minél magasabb legyen a májusfa! A koronáját szalagokkal díszítik fel. A földtől kb. 3 méternyire tábla kerül a májusfa törzsére, melyen felirat van. A felirat elmondja, hogy a fát ki kinek állította. A májusfa törzse „zölddel van befonva”, vagyis zöld lombláncsal van csavarmenetesen betekerve. Május utolsó vasárnapjáig marad kint a fa, akkor „kitáncolják”. Egyébként, ha az idő enged, vasárnap tánc van a fa alatt. — Molnár Jenő, ref. tanító, 1919, Sömjénmihályfa, Vas m.

175. Május 1-re virradó éjjel állítják a „májusfát”. A lányok annál büszkébbek, minél magasabb a fájuk. Májusfának fenyőt használnak, melyen csak a csúcson hagyják meg az ágakat. A fa törzsén lehántják a kérget. A koronát szalagokkal, üvegekkel díszítik fel. A fát a kiskapuban állítják fel. Május utolsó napján van a „májusfadöntés”. Ha a legények nem akarják, hogy megvendégeljék őket, egyik befogja a ház kilincsét, míg a többi dolgozik, a fa kivágása után meg elszaladnak ilyenkor. Ellenkező esetben megvendégelik őket. — Gömbös Gyula, ref. fm. 1923, Kerkanémetfalva, Zala m.

176. Gömbös Gyula az öregektől úgy hallotta, hogy régebben másként volt a májusfa állítás, mint manapság. Egy fát hoztak kocsin a „hercegi erdőből”, a kocsin ült a legöregebb legény és leány. (Valószínű a farsangi „faházasság” emléke keveredik a májusfával!) — Gömbös Gyula, ref. fm. 1923, Kerkanémetfalva, Zala m.

177. „Májusfának tölgyfát használnak.” Színes papírszalagokkal díszítik fel és, ha van az udvarban gyümölcsfa, arra kötözik fel a „májusfát”. Ha nincs, akkor a kapuozslop mellé állítják. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos.

178. Gyöngyöstarjában „akik állították a fát, azok is veszik le”. Gyöngyössolymoson nem így van, a fát a háziak távolítják el. — Füleky Benedek, Gyöngyössolymos.

179. Albertiúrsán csak egy évi udvarlás után állít májusfát a legény a lánynak, amit az utcaajtó és a konyhaajtó közé, a konyhaajtó elé kb. 5 lépés távolságban állít fel. A fára szalag, kendő, narancs kerül. Értékesebb ajándékot, pl. ékszer kis zacskóban akasztanak fel a fára. A fáról, ami jó lombos fenyő, a lány szedi le a holmit. A fa nincs kint egy hétnél tovább. — Germányi Pál, rk. fm. 1923, Albertiúrsa.

180. A „májusfa” csak május 1-én van kint. Fenyő és „bringafa” használatos erre a célra. Szalagokkal és cukorral díszítik fel. — Balázs Imre, ref. fm. 1923, Ungtarnóc.

181. Május 1-re virradó éjszaka visznek a legények „májusfát” a lányos házakhoz. Tölgy- vagy bükkfa ez. A fát a kapu mellé állítják. Kendőkkel díszítik fel. Komoly udvarló még egy üveg pálinkát is akaszt rá. Akinek a fát állítják, áldomást fizet. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecség, Nógrád megye.

182. Május 1-re virradó éjszakának hajnalán viszik a legények a májusfát a lányos házakhoz. Májusfának rózsafát használnak, de ha nincs, a „kecskerágító” is megfelel. A legény addig őrzi a fát, amíg a lány fel nem kel és észre nem veszi. A fán szalagok, cukor, kendő, sőt újabban ékszer is lehet. A májusfát a kiskapu sarokvas felőli kapufélfájához állítják fel. A fa csak május 1-én van kint. — Monostori Gyula, rk. tanító, 1919, Edelény.

183. Május 1 előtti napokban a legény kinézi, hogy melyik nyárfa lesz alkalmas májusfának. Május 1-re virradó este a legény barátai segítségével kivágja és hazaviszi a fát. Zsebkendővel, fejre való kendővel, cukorral, narancssal díszítik fel a fát. A fa nem elég hosszú, pólásul lopnak még egy „vendégoldalt” is. Boros- vagy pálinkásüveget is szoktak a fára akasztani. Ha a lánynak másik udvarlója is van, az iparkodik ellopni a vetélytárs fáját. Ez szegény a legényre és a lányra egyaránt. A fa pünkösdig szokott kint maradni. Pünkösdkor elmegy a fát állító legény barátjaival és kidönti a fát. Ez a „májusfadöntés”. A lány szülei akkor este meghívják a legényt és barátait vacsorára. A fát a lány ablaka alatt, vagy a kiskapu egyik oszlopa mellett állítják fel. — Tóth István, rk. fm. 1923, Nagytű, Heves m.

184. Május 1-én éjjel minden legény elviszi az erdő legszebb, legsudarabb „májfáját” a „babájának”. (Tölgy vagy bükk.) A fát 8–10 legény egymásnak segédkezve állítja fel a

lány ablaka alá, vagy a kapufélfájához. Fejkendőt, szalagokat, a háborús világban csak papírhalmikat akasztanak rá. A fa pünkösdig marad kint, amikor a legény új májusfát állít. — Kiss István, rk. tanító, 1919, Bärna.

185. Dévaványán nem ismerik a májusfát. Május 1-re virradó éjszaka bál van. A bálból hazakíséri a legény a lányt, majd a lány kapuját zöld orgonaágakkal tűzdeli tele. Ezen az éjszakán szokták a legények elvinni a „májusi csokrot”, ami különféle színű orgonavirág. Ezt a legény a lány ajtajához teszi le. A lányos háznál május 1-én este multság szokott lenni, amire természetesen a csokrot vivő legény is hivatalos. — Kohut György, ev. tanár, 1919, Dévaványa.

186. Május 1 előtti napokban a kanadai nyárfákat külön őriztetni kell, hogy el ne lopják őket májusfának. — Sziklavári Rezső, rk. gazdasági tisztviselő, 1919, Nyirencsencs.

187. Május 1-re virradó éjszaka két fehér nyárfát állítanak a kapufélfájához. Ezeket kendőkkel, szalagokkal, üvegekkel díszítik fel. A fák május végéig maradnak kint. A fák felállítását a legény rendszeresen „cigányzenével” szerenád ad a lánynak. Ezután a legényt be szokták hívni és reggelig mulatnak. A fa állítása általános, a külvárosokban még megvan, de a belvárosokban már ismeretlen. — Gruzniczky Béla, rk. bányatisztviselő, 1919, Nagybánya.

188. Tiszadán nincs meg a májusfa állítás szokása, csupán a gyerekek kötözgetnek apró, zöld ágakat a kapukra. A legények „májusi ajándékot” visznek a lányoknak. — Orosz László, ref. fm. 1923, Tiszadada.

189. Májusfának „topolyafát” használnak. A „májusfát” május 1-re virradó éjjel állítják fel a kapukhoz. A fára szalagot, kendőt, borosüveget akasztanak. A fa egy hétig marad kint. A fa felállítását után néha szerenád adnak a lányoknak. Ilyenkor szokták átadni a „májusi csokrot” is. — Rozsnyai Gyula, Kálkápolda.

190. Májusfának nyárfát használnak. A kapuba állítják fel, szalagokkal, kendőkkel díszítve. Borosüveg is szokott a fára kerülni. — Ipacs András, ref. fm. 1923, Tiszaszőlős.

191. A májusfát május 1-re virradó éjjel állítják fel, rendszerint hajnalban. Rezgőnyárfa vagy „májusfa” ez. (A „májusfa” legkorábban virágzik, apró, sűrű, fehérfürtös virágja van.) A májusfát annak a szobának az ablaka alatt állítják fel, ahol a lány alszik. Ha ezt nem tudják megállapítani, akkor a konyhaajtó elé állítják a fát. Piros, fehér-zöld szalagokkal díszítik fel, amire ruha, cipő, kendő, cukor is szokott kerülni. A fa csak egy napig van kint. A fát állító legény reggelig őrzi a fát, hogy az ajándékokat ne lopják róla. — Fekesházi András, Kisvárdá.

192. Ha haragszik valaki egy lányra, akkor májusfa helyett egy száraz fával, aminek csúcsára szalmacsomót, döglött tyúkot stb. akaszt, betámasztja a lány ajtaját. — Fekesházi András, Kisvárdá.

193. Május 1-re virradó éjjel állítják a májusfát. Májusfának „árvafüzet” vagy „májfát” használnak. A fa díszítése attól függ, „kinek, hogy tetszik a lány!” Zsebkendőt, „delinkendőt”, harisnyát, cukrot akasztanak a fára. A fát háztetőre, a ház gerincére szokták felállítani. A fa felállítását után őrzi az állítója, mert nagy divat az ellopása. Ez nagy szegény a lányra és a fát állító legényre egyaránt. „Így jár majd, ha férjhez megy is, mert az ura elalszik mellette!” A fa 1-én és 2-án van csak kint. — Torvaj Károly, rk. fm. 1923, Értarcsa.

194. Ha haragszanak a lányra, egy kiszáradt fára széná- vagy szalmacsomót kötnek, rossz fazekat akasztanak rá és felszegezik a ház gerincére, mint a májusfát. — Sável András, rk. fm. 1923, Tültrebes, Szatmár m.

195. Májusfának nyárfát használnak. — Juhász Pál, rk. fm. 1923, Nagyiratos.

196. Májusfának bükkfát használnak, amit a kapuhoz állítanak. — Gál Szabó Béia, Erbőbenye, Zemplén m.

197. Május 1-re virradó éjszaka állítanak májusfát a lányoknak és a köztisztviselőknél álló személyeknek is. Májusfának csak „májfát” használnak. — Nagy Péter, Pereg, Pest m.

198. Akire haragszanak, annak udvarába „ganyét” dobnak május 1-re virradó éjjel. Esetleg szalmával hintik fel az udvart. — Nagy Péter, Pereg, Pest m.

199. Amelyik úton jár a legény a lányhoz, azt az utat barátai május 1-re virradó éjjel felhíntik törekkel. A legények meg is tréfálják egymást, mert a kecskeóhhoz vezetik például a törek utat. — Járai Emil, rk. tisztviselő, 1923, Kerékteleki, Veszprém m.

200. Mint az előző. — Klein Károly, rk. fm. 1923, Lókút, Veszprém m.

201. Májusfának nyárfát használnak, amit a kapu mellé állítanak. A fa csak május 1-én marad kint. — Ádász Ferenc, Orosháza.

202. Májusfának nyárfát használnak. A májusfa szép, sudár jegenye, amit szalagokkal díszítenek fel. A májusfa olyan ahogy kivágják. A fát a kapufélfához erősítik. A fát állító legény reggelig őrzi, mert ellopják. A májusfa 1—2 napig marad kint. Berkes Béla rk. fm. 1923, Tiszapolgár Szabolcs m.

203. Akinek gúnyból állítanak májusfát, annak május 1-re virradó éjjel „csutkakóróból” készült, 4—5 m magas fát tűznek a kapujára. Azt is megszólják, akinek fűzfát állítanak, mert azt mondják, „annak a lánynak visznek fűzfát, aki be szokott pisálni.” — Berkes Béla rk. fm. 1923, Tiszapolgár, Szabolcs megye.

204. Májusfát nem csupán május 1-re állítanak, hanem pünkösdre is. Az utóbbit jobban feldíszítik, ezen több a szalag, vesznek rá fejkendőt, meg likórt is. A fát (jegenye) az ajtó elé állítják fel. A május 1-re állított fa 4—5 napig van kint, a másik addig, amíg el nem szárad. — Haviár Mihály, rk. fm. 1923, Erdőkürt, Nógrád megye.

205. Akire haragszanak, annak májusfa helyett „szárazfát” állítanak. Erre rossz edényeket, szakadt szoknyát stb. akasztanak. — Szatmári Ferenc, rk. fm. 1923, Piricse.

206. Akire haragszanak, annak a májusfájáról csúzlival le szokták lóni az üveget. — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

207. „Májusfának gyertyánt vagy tölgyet használnak.” Bezörögnek a lányhoz, benyújtják a fa csúcsát az ablakon. A lány díszíti fel a fát, szalagokat, kendőket, meg egy liter bort is köt rá. Aki fel tud mászni a fára, azé a bor. A fát késő este a ház elé szokták állítani. A fa felállítás után a házbéliek behívják a legényt és megvendégelik. Köztiszteletben álló személyeknek, bírónak, jegyzőnek nem állítanak fát. A kocsmá elé is csak akkor kerül fa, ha kocsmárosnak lánya van, vagy a kocsmárosné özvegyasszony. — Csépe Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves megye.

208. Május 1-én „köszönteni” szokás. Cigányok „rézzenével” vagy hegedűvel járnak a falut és elmennek a „gyeesebb házakhoz”, meg a vendéglőbe. Szabó János, Abádszalók.

209. Májusfa állítása nagy divat a pécskai magyaroknál. „Májfát” vagy topolyafát használnak erre a célra. Mivel mindkét fa szerepelhet a májusfa állításnál, a topolyafát is hívják „májfának”. (Májusfa vagy májfa = Prunus padus L., topolyafa = Populus sp. vö.: Jávorka S., Magyar Flóra. Bp. 1925., Csapody V.—Prieszter Sz., Magyar növénynevek szótára. Bp. 1966.) Elsejére virradó éjjel állítják a fát a kapu egyik oszlopához, aztán hajnalig őrzik, hogy a többi legény el ne lophassa. A fát pántlikákkal díszítik fel, de valami szeszes üveget is akasztanak rá. Rendesen 8—9 legény áll össze és egymásnak segítve állítják a fát. — Sata Mihály, rk. villany-szerelő, 1923, Pécska.

210. Májusfának „lucsfát” használnak. Ennek csak a hegyén hagyják meg az ágakat, a törzséről levagdallják. A legények állítják a májusfát a lányoknak, meg a köztiszteletben álló személyeknek. Színes szalagokkal, meg kendőkkel díszítik fel a fát, de bort vagy pálinkát is szoktak ráakasztani. A májusfa egész májusban kint marad. — Dörömböző János, Sásd, Somogy megye.

211. Májusfának „jobbadán nyárfát használnak, mert az egyenes”. A fát a kapuhoz szokták állítani és 2—3 napig hagyják kint. — Vigh Ferenc, Pásztó, Pest megye.

212. Május 1-re virradó éjjel 2—3 legény kocsival kimegy a Tisza partra és behoznak egy fűzfát májusfának. Nyárca is alkalmas erre a célra. A lányra és legényre egyaránt dícsőség, hogy minél nagyobb a fa. A fát a lakás bejáratának közelében állítják fel. A fa állítása titokban történik, de, ha a házbéliek észreveszik, behívják a legényt. A kinek „választott szerető-

je” van, az be is kopog, ha már áll a fa. 3—4 nap múlva a házbéliek távolítják el a sok piros és kevesebb fehér szalaggal díszített fát. — Ésik Zoltán, ev. tanár, Tiszamogyorós.

213. Májusfának tölgyfát használnak. A májusfa csak május 1-én áll, a kapuvashoz támasztva. — Páhi László, rk. fm. 1923, Olaszliszka.

VIRÁGVASÁRNAP

214. Szentelt barkát nem szabad bevinni a lakásba, mert „rengeteg légy lesz!” Ezért aztán beszúrnak a „fedésbe” vagy „garádisba”. — Dobi Géza, rk. fm. 1923, Atkár, Heves m.

215. Ha „erős idő van”, a „szentelt pimpóból” égetnek a kályhában és elműlik a zivatar. (Szentelt pimpó = szentelt barka!) — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton.

216. Ha a „pimpót” szenteletlen viszik be az „életre”, megdöglenek a kicsibék. — Salló Dávid, rk. fm. 1923, Csikszentmárton.

217. Mennydörgéskor „szentelt barkát” égetnek el. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala megye.

218. „Szentelt pimpó” = szentelt barka. Halmágyi István, rk. fm. 1923, Csikszentgyörgy.

219. „Szenteltpimpó” = szentelt barka. Réti Ignác, rk. fm. 1923, Lemhény.

220. Ha nagyon dörög, tűzbe vetnek a szentelt barkából. — Szabó Károly, rk. fm. 1923, Pölöske.

221. Virágvasárnap szentelt „cicamacát” nyári viharok ellen tűzbe vetik. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

222. A szentelt „cicamacát” (barkát) nem viszik be a házba, hanem az eresz alá tűzik. „Édesanyám igen elverte a kezemet, mert bevittém!” Baj lesz a kis zsidókkal ha beviszik.” Gelencsér Lajos rk. fm. 1914 Rezi.

223. A „szentelt cicamacát” az „ereszbe” tűzik és nyári zivatarokon ebből égetnek el. — Nagy László, rk. fm. 1923, Galambok, Zala megye.

224. A „szentelt cicamacát” a szőlő egyik sarkába leszúrnak. — Szabó István, rk. fm. 1923, Zalakaros.

225. Virágvasárnap „pimpót” szenteltetnek. Ezt mindenki maga szedi és viszi el a templomba. Szentelés előtt nem szabad bevinni a lakásba, mert „ha tyúk van ültetve, nem kelti ki a tojást!” — Szócs János rk. cipész, 1923, Torja, Háromszék megye.

226. Annak, akinek a torka fáj, „szentelt pimpóból” főznek teát. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja, Háromszék megye.

227. Virágvasárnap „cicamacát” vagy „barkát” szenteltetnek. Ezt mindenki maga viszi a templomba. A szentelt cicamacát orvoslási célra szokták használni, fájós fülbe szokták dugni például. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala megye.

228. „Cicamacát” vagy „cicabarkát” szentelés előtt nem viszik be a lakásba, mert akkor a „tik nem kött”. — Németh Sándor, rk. gazd. alkalmazott, 1915, Keszthely-Újmajor.

229. Torokfájás ellen a szentelt barka teájával öblögetnek. Más bajoknál meg is füstölik vele a beteget. — Németh Sándor, rk. gazd. alkalmazott, 1915, Keszthely-Újmajor.

230. Virágvasárnap mindenki elmegy a templomba, még a csecsemőket is elviszik. Aki a templomban van, kap egy szál „szentelt pimpót”. Ezt nagy becsben tartják. — Péter Tibor rk. erdőőr, 1923 Barót, Háromszék megye.

231. Virágvasárnap mindenki kap egy szál szentelt barkát a templomban. Ezt nem szabad a lakásba bevinni, hanem „az istállóajtó fölé feltűzik a cserépbe. Így megmentik az istállót és a lakást a legyektől”. — Berkes Béla, rk. földműves, 1923, Tiszapolgár, Szabolcs megye.

232. Szenteletlen barkát nem jó bevinni a lakásba, mert „megdöglenek a tyúkok”. Ezért aztán a kiskertben szokták leszúrni a szentelésre összegyűjtött barkát, ami azt is eredményezi, hogy szép lesz, mire a templomba viszik. Szentelés után vázában tartják, vagy a képek mellé tűzik a szentelt barkát. Nyáron, mikor a jégtől félnek, tűzbe vetnek belőle. — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy.

233. Virágvasárnap, misére menet, a „rétszélben” szedik a „cicamacát”. A „szentelt barka a szekrény tetején áll”. — Mazzag Ernő, rk. fm. 1923, Andrásida.

234. A barkát, amit „cicamacának” is neveznek, szentelés után nem viszik be a lakásba, mert „megdöglenek a kiscsibék”. Kívülről az ajtó vagy ablak mellé szókták szűrni. — Sziva Ferenc, rk. asztalos, 1923, Kéthely, Somogy megye.

235. A szentelt barkát a „gang” eresze alá szúrják, de nem tudni miért. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska, Arad megye.

236. A szentelt barkát hosszúnakú üvegben felteszik a szekrény tetejére. Azt tartják, ahol szentelt barka van, nem üt a villám a házba. — Gedui Pál, rk. fm. 1923, Kemenes-szentpéter, Vas megye.

237. Virágvasárnap „pimpót”, „cicafát” vagy „cicusfát” szenteltek. Ezt a szegényebb népréteg árulja a templom környékén. — Miklóssy István, rk. tisztviselő, 1919, Brassó.

238. Megdöglenek a „kiszsibák és csirkék”, ha szentelés előtt beviszik a házba a „cicamacát”. — Somogyi Ferenc, rk. fm. 1923, Palin, Zala megye.

239. A gazdaasszonyok arra törekszenek, hogy minél több szentelt barkát szerezzenek, mert azt tartják, hogy „ahány barkasem van a vesszőkön, annyi csibéjük lesz!” — Szuhó Miklós, rk. fm. 1923, Vívítány; Zemplén m.

NAGYPÉNTEK

240. A lány nagypénteke virradó éjjel éjfélkor vizet hoz a Tiszáról és abban mosdik meg. „Ettől tisztább lesz az arc-bőr!” Ez azonban csak akkor hatásos, ha a vizet hozó lány senkivel sem találkozott. — Ésik Zoltán, ev. tanár, 1919, Tiszamogyorós.

241. Nagypénteke napkelte előtt kimennek a lányok mosdani a kútra, hogy „szépek legyenek”. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1921, Újkígyós.

242. „Nem kap az ember bőrfertőzést, ha nagypénteke hat óra előtt folyóvízben mosakszik.” — Maksa János, rk. fm. 1923, Ecséd, Nógrád m.

243. Nagypénteke mindenki friss vízben mosakszik. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaórs.

244. Nagypénteke szokásos a „lóúsztatás”. Korán reggel megsztatják a lovakat. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaórs.

245. Nagypénteke, napfelkelte előtt kijárnak a Zagyvára mosdani. Van, aki meg is fürdik. Azt tartják, aki ezt csinálja, megszépül. — Benkő Béla, rk. tanító, Apc, Heves m.

246. Nagypénteke nem jó borotválkozni, vagy haját nyíratni, mert, „megsebesedik az ember”. — Germányi Pál, rk. fm. 1923, Albertiúrs.

247. Nagypénteke nem jó borotválkozni, mert „megsebesedik az ember”. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

248. Pénteke nem jó kenyeret sütni és borotválkozni. „Különösen áll ez nagypénteke.” — Németh Sándor, gazd. alkalmazott 1915, Keszthely-Újmajor.

249. Ha nagypénteke esik az eső, száraz esztendő várható. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

250. Nagypénteke „Jézuskát csókolni járnak”. A szent sirt egy-egy „eskütt” (községi előljáró) őrzi felváltva. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád m.

250. Székelykövesd tiszta református falu. A faluban 4 katolikus és 9 görögkeleti család él csak, a reformátusokon kívül. Nagypénteke a reformátusok tüzet raknak. — Csernátó Lajos, ref. tisztviselő, 1922, Székelykövesd.

251. Nagypénteke tüzet raknak. Az ebéd „zsrínélküli tejesbab”. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala m.

252. Nagypénteke reggel teát isznak, kenyérral. Délben olajos tészta és hagyma van, este maradék. — Szakács János, rk. fm. 1923, Székelypetőfalva.

253. Nagypénteke nagyon sok „pattit” (pattogatott kukorica) készítenek és ezt rágja az nap az egész falu. Ebédre tejbekása vagy tojásostészta általános. — Ésik Zoltán, ev. tanár, 1919, Tiszamogyorós.

254. Nagypénteke „mákoslaposka”, tökmagolajos káposzta, aszaltszilva az ebéd. Nagy divat a „szentjánoskenyér” is ilyenkor. — Péter Tibor, rk. erdőőr, 1923, Barót, Háromszék m.

255. Nagypénteke délben savanyú aszaltgyümölcs-levest és édesvajjal készült mákostésztát esznek. — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

256. Nagypénteke csak hideg ételt esznek és tüzet sem raknak. — Kiss István, rk. vincellér, 1923, Hegyesd.

257. Nagypénteke reggeli nincs, az ebéd vagy savanyúkrumplileves vagy bableves. Esetleg esznek a húsvéti kalácsból is, amit ilyenkor kezdenek sütni. — Füleky Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos.

258. A reformátusok nagypénteke „napszállatig” nem esznek semmit. — Balázs Imre, ref. fm. 1923, Ungtarnóc.

259. Nagypénteke reggel aszaltszilvát esznek; ebédre „mészgubát”. A vacsora maradék. — Ipacs András, ref. fm. 1923, Tiszaszőlős.

260. „Lángos büjtös olajban sütve a nagypéntekei ebéd.” — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy m.

261. Nagypénteke egész nap nem esznek mást, csak pattogatott kukoricát és esetleg kevés kenyeret. Amikor feljön az első csillag, a „vacsoracsillag”, akkor készítenek meleg levest. — Vince Gyula, gör. kat. fm. 1923, Görömböly.

262. Nagypénteke nem raknak tüzet az elbeszélő családjában. Reggelit nem esznek ezen a napon, az ebéd hideg babsaláta sok hagymával, tökmagolajjal leöntve, valamint aszaltgyümölcs. Vacsora ugyanaz. — Madarász István, rk. fm. 1923, Pusztaszentlászló, Zala m.

263. Nagypénteke nem reggeliznek. Az ebéd és a vacsora vajjal készült savanyúleves. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Soltsszentimre.

264. Nagypénteke nem reggeliznek. Ebédre zsirtalan krumplilevest esznek, a vacsora ugyanez és aszaltszilva. — Németh Sándor, rk. gazd. alkalmazott, 1915, Keszthely-Újmajor.

265. A nagypéntekei ebéd aszaltgyümölcs és tejfőlés babsaláta. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

266. „Nagypénteke nem szabad babot enni!” — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

267. Nagypénteke feketekávéval reggeliznek. Az ebéd „mákoslaposka”, a vacsora feketekávé, „sült pityóka” veres-hagymával. Van, aki már az előző nap elkészíti ezeket az ételeket, van, aki csak az nap. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja.

268. A nagypénteke fogyasztandó ételeket előző nap elkészítik, csupán a „kakas” (pattogatott kukorica) készül frissen. Teát és kenyeret reggeliznek, az ebéd „tört fuszulyka”, „aszalvány”, „kakas”, meg kenyér. A vacsora maradék. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

269. Nagypénteke zsír nélkül készített bableves, néha édes kukoricaleves és „kürtöskalács” van ebédre, amit aszaltszilva egészít ki. Reggelit és vacsorát nem esznek ezen a napon. — Fogarasi Sándor, ref. tisztviselő, 1921, Balázsfalva.

270. Nagypénteke csak akkor raknak tüzet, ha már másnak füstöl a kéménye. Ennek okát nem tudja. — Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém m.

271. Nagypénteke főznek. — Vaskuti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala m.

NAGYSZOMBAT

272. Nagyszombaton visznek haza szenteltvizet. A szenteltvizet üvegbe állítják bele a „szentelt pimpót”. Fejfájás esetén szenteltvizet ruhával kötik be a fejet. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja, Háromszék m.

273. Nagyszombaton este „szenteltek”. Sonkát, főtt tojást és főleg kalácsot. A szentelt ételekből minden családtagnak ennie kell. — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy, Zala m.

274. A „feltámadáson” szenteltek ételt. A „szentelt lapkacsontot” a „rag al” szokták dugni. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala m.

275. Nagyszombaton délután bárányt, kalácsot stb. visznek szentelni. A „szenteltet” közösen eszi meg a család. — Szakács János, rk. fm. 1923, Székelypetőfalva, Háromszék m.

276. Zalaegerszegen nagyszombatról húsvétra virradó éjszaka szokásos a „határjárás”. Ennek előzménye a helyi hiedelem szerint az, hogy a kanizsai török basa szerette volna elfoglalni Zalaegerszeg várát. Egyesek elárulták a török basának, hogy a feltámadási körmenetben a vár őrsége is részt vesz, meg az egész polgárság is, tehát, ha a basa rajta üt a körmeneten, el tudja foglalni a várat is. Mások viszont a várkapitánynak árulták el a basa tervét. A körmenetben valóban ott volt mindenki, de a ruha alatt fegyvert vittek. A basa katonáit csúfosan megverték a jól felkészült magyarok. Ennek emlékére azóta nagyszombat este a „kálvária dombtól” elindul 15–20. puskás és egész éjjel járják a határt. Közben természetesen szorgalmasan látogatják a pincéket is. Húsvét vasárnapján a templomnál gyülekeznek reggel és díszlovások leadása után oszlanak szét. — Ekler Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg.

277. Nagyszombaton délig böjtölnek. Délben senkinek sem szabad felkelni az asztaltól, ezért előre mindent oda szítenek. Ha valami leesik, azért sem hajolnak le. A férfiak a sapkájukon ülve fogyasztják el az ebédet. Mindez azért van, hogy „jól költsenek a tyúkok”. — Sata Mihály, rk. villany-szerelő, 1923, Pécska.

HÚSVÉT VASÁRNAPJA

278. Húsvét vasárnapján, úrnapiján, meg a „keresztjáró napokon” szokásos az ún. „határjárás”. Ezek a napokon még a mise megkezdése előtt harangozással adnak jelt a híveknek. A templomból kihozott zászlókat a lányok viszik. A nyeles keresztet a legények. Gazdagabb legények lóháton előre nyargalnak. A menet ezek után indul. Pap karingben van. Bejárnak egy határrészt, a pap itt megszenteli a vetést. Ebből a megszentelt vetésből mindenki szakít egy marokkal, amit az imakönyvbe tesznek el. Az úrnapiján tartott „határjárás” alkalmával virágot szoktak szedni, amiket az úrnapi „kikerülés” alkalmával az oltáriszentség elé szoktak szórni. — Skovrán Aladár, rk. tisztviselő, 1924, Csikszentsimon.

279. Húsvét napján reggel van a „határkerülés”. Reggel korán két csoportban összegyűlnek a templom előtt. Egyik csoport a pappal, kereszt alatt „gyalog megyen”, a másik rész lóháton megy, de ezek is visznek keresztet magukkal. A keresztteken egy-egy „kalácsperec” van. Elindulnak, „mint amikor búcsúra mennek”. A gyalogosok és lovasok más-más úton mennek és a „határkapunál” találkoznak. Itt egy kereszt van felállítva. Több falu lakói gyűlnek ide ilyenkor össze. Pap áldást mond a határon „és jó termésért imádkozik”. Hazafelé menet arra mennek a lovasok, amerre a gyalogosok jöttek ki, és fordítva. A falu széléhez érve, megszólal a harang. A két csoport egyszerre ér a templom elé. A templom előtt a pap imát mond és beszédet tart. „Az órást egy megszokott ember vezeti”, aki a lovasok vezetője volt. Az „órást” lényege egy ima, amit egy tekintélyesebb gazda szokott elmondani. „Inspektor” a határbíró neve. Határkerüléskor a lovasokkal megy, hogy azok kárt ne tegyenek a veteményekben. Ő jelöli ki a menetvonalukat. — Ambrus István, rk. szabó, 1923, Gyergyócsomafalva.

280. „A határkerülés kezdetlegessége a tatárdúlásra nyúlik vissza.” A hívek húsvét vasárnapján reggel 8 órakor a templom előtt gyülekeznek össze. Vannak, akik lóháton jönnek, vannak, akik gyalog jönnek. Első harangozáskor felkészülődnek, második harangozókor összegyűlnek és a „két harang összehúzására” megindulnak. A lovasok két egyházi zászlót és egy feszületet visznek magukkal. A feszületen ún. „kókonya kenyér” van felakasztva. Ugyanekkor indul el a gyalogmenet „egyházi zászlókkal és kereszt alatt”. A menetet a falu határára halad végig és az ún. „határkeresztnél” gyülekezik. „Határkereszt” több falu határainak találkozásánál van felállítva. Minden község „határkerülői” községükkel szemben állnak fel. Itt minden évben a „soros” elmondja az „órást”. „Adjunk hálát Istennek, Isten ő szent felségének, hogy megadta értünk Krisztus Urunk feltámadásának szent ünnepe napját. Ezért kérjük Isten Ő szent felségét, hogy mezeinkben lévő és való veteményeket jégesőtől, ragyától, sáskától, csillagok mérgétől megtartván, megőrizvén, sok szegény

atyánkfia kezébe juttassa, hogy ebből a szegényeknek bőségesen adakozhassunk, kegyesen engedje.” Az „óráló” megemlékezik a pápáról, egyházi rendről, királyokról, hercegekről, és kéri az Istent, hogy egymás közötti békes megegyezést engedje meg. Rossz betegségekben szenvedőkről, bélpoklosokról, pogányokról szintén megemlékezik, valamint a tömlöcben szenvedőkről és a katolikus hitért üldözést szenvedőkről sem feledkezik meg és kéri az Istent, hogy ezek hazájukba mielőbb hazatérhessenek. Kéri, az egész világon szűnjék meg a bűn és bálványimádás. „Ezért kérjük a mai napon feltámadott áldott Úr Jézus Krisztust és vele együtt üldözést szenvedőkről Mária, háromszor mondván: Uram Jézus, Uram Jézus, Uram Jézus, Mária, Mária, Mária, hálád legyen, hálád legyen, most és mindörökkön, örökké, Amen!” A pap, aki a gyalogosokkal jött ki, megszenteli a keresztet. Ekkor a községek vezető eleje jönnek és egymásnak kezét nyújtva, boldog ünnepeket kívánnak egymásnak. A lányok ezalatt rozsozt szednek és abból koszorút kötnek és ezzel díszítik fel a zászlókat és keresztet. Egymástól búcsút véve „Álleluját” énekelve, elindulnak haza. Kisebb gyerekek a lovasokat kísérik és azok után futnak. A menet virágokkal díszített utcán megy a templom elé, ahol a pap ünnepi beszédet tart. Itt ismét elmondják az „órást”. (Ez ugyanaz, mint a „határkeresztnél” volt.) Ezt ünnepi szentmise követi. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

281. Csik megyében szokásos az ún. „határjárás”. Határjárás egyházi cselekmény az elbeszélő szerint, a templomból körmenetben mennek ki a földekre és a pap megszenteli a vetést. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfa.

282. Régebben húsvétra virradó éjjel mentek ki éjfélkor a gazdák a „határt megkerülni”. Ezt hívták „határkerülésnek”. Ekkor búzából koszorút kötöttek és hazatérve bevették ezt a templomba, ahol a pap megszentelte ezt. „Jobb termék miatt csinálták ezt és a jég ellen is mentesített.” — Fekete István, rk. fm. 1923, Csiklázárfa.

283. Határkerülésről hallott, de ez csak a katolikusoknál van meg, az elbeszélő pedig református vallású. — Fülöp Gyula, ref. cipész, 1923, Páva, Háromszék megye.

284. Húsvét napján a gazdák is szoktak menni a határba. Lelepek, esetleg le is mérik földjeiket. — Péter Tibor, rk. erdőőr, 1923, Barót, Háromszék megye.

285. Húsvétkor szokásos a „buhuzás”. Húsvétra virradó éjjel a legények egy helyen alusznak, valamelyik istállóban. Éjfélkor elindulnak és sorra járják a házakat. Egyikük az ajtó előtt jó hangosan mondja: „Keljen fel kedves gazd'uram, mert a kútágas fut hátra a kertben! Buhu!” A többi legény kórusban rávágja: „Buhu!” A gazda kinyitja az ajtót, mire a legények beöntenek vagy 3–4 veder vizet. A gazda is felkap egy vedret és iparkodik leönteni a legényeket. Pár legény elbújik hátul az udvarban, a többiek feléjük szaladnak menekülést színlelve. Ezek az elbújt legények jól nyakonöntik a gazdát. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Genyeszeg.

286. Húsvétra virradóra hajnalban a kis- és nagykapu közti „kapuzávára” fenyőfát szögeznek. Azt papírlapokkal, piros-tojásokkal, aranyozott és ezüstözött fenyőtobozokkal díszítik fel. Legények nemcsak a lányoknál, hanem a papnak, tanítónak, bírónak stb. is tesznek. Versenyeznek, ki teszi a szebbet, nagyobb, díszesebbet. — Csernátóni Lajos, ref. tisztviselő, 1923, Székelykövesd.

287. Május 1-re nem állítanak májusfát, csupán húsvét vasárnapra raknak ki „zöld ágat”. „Zöld ág” egy szép, fiatal fenyőfát vágunk ki nagyszombat napján. Ezt kifűjt belsejű piros-tojásokkal és szalagokkal díszítik fel. Ezt a feldíszített fát rendszeren a „kapuzávára” teszik. Székely kapu van náluk. (A fát rendszeren hajnalban teszik ki, amikor már járnak az utcán. Ez az ellopás ellen van. Nem mondják meg, de a lány tudja, hogy ki állította a fát. A „zöld ágat” állító legény húsvét másodnapján elmegy és meglocsolja a lányt. Megvendégelik, a legény piros-tojást kap és a fa állításáért külön egy kendőt. — Simon Dénes, rk. fm. 1923, Csókfalva.

288. Húsvét napján napfelkelte előtt megmosakszanak a lányok, hogy „ne legyenek szeplősek”. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1920, Békéscsaba.

289. Az apáti főjegyző Vöcköndön telepedett le, amikor nyugalmába vonult. Elbeszélőnek igen feltűnt egy szokás, amit ő nem ismert. A ny. főjegyző húsvét vasárnap hajnalban mindig megmosdatta kis gyermekeit a hajnali harmatban, mert „így nem fogta arcukat a seb”. Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala megye.

290. Húsvét vasárnap reggel körül kell 1 méter szélességben a házat seperni, hogy a „békák be ne menjenek a házba”. — Somogyi Károly, Békéscsaba.

291. Húsvét vasárnap viszik az ételeket szenteltetni. Ezekből délig nem esznek. Délben is ünnepélyesen fognak ezek elfogyasztásához. Megvárják, míg mindenki összegyülekezett, ha vendéget várnak, annak érkezését is. Ha mind együtt vannak, annyi részt vágunk, ahányan vannak. — Vaskúti József, rk. tisztviselő, Palin, Zala megye.

292. Húsvét napján a „szentűt ételekből” reggeliznek. Leginkább sonkát, kalácsot, tojást, tormát szenteltetnek. Egy darab nyers torma az, amit éhgyomorrra megesznek, kenyér nélkül. „Ez annak a jelül van, hogy Krisztus Urunkat épével itatták!” Ezután jön a kiadós reggeli, ami azonban csak szentelt étel lehet. — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti.

293. Húsvét napján a tíz órás nagymisén szenteltetnek „pászkát”. Kosárba, amit szépen himzett „pászkaterítővel” szoktak letakarni, sonkát, kolbászt, „sárgaturót”, főtt- és nyers tojást, „nyers tormát”, „gömbölyű, vagyis sima kalácsot” szoktak tenni. A papnak egy-két főtt tojást adnak ajándékba. Nagyszombat éjféltől nem esznek, húsvét napján nem főznek. Mise után a család fő mindenkinél vág egy kis szelet nyers tormát, amit meg kell enni. „Az öregek szerint ez kitisztítja a gyomrot”, vagyis tökéletesebbé teszi a böjtölést. Ekkor megisznak egy pohárka szentelt bort, majd minden „szenteltetettből” vág a család fő mindenkinél. Ez az egyetlen eset, hogy ő és nem a gazdaasszony osztja az ételt. A gazda levágja a kalács négy sarkát, ezt valamint a tojáshejét és ételmaradékot a tűzbe veti. — Korbács József, rk. kőműves, 1923, Kisvárd, Szabolcs megye.

294. Húsvét napjának reggelén szoktak „pászkát” szenteltetni. Egy sonkát, kalácsot, „süteményt”, sőt, minden ételből valamit, meg még bort is tesznek a kosárba. Szentelés után az asszonyok futnak haza, mert azt tartják, „az az ügyesebb gazdaasszony, aki előbb ér haza!” Addig nem reggeliznek, míg a szentelt étel nem érke haza. Az étkezést ezzel kezdik meg. Húsvét napján nem főznek, inkább hideg ételeket esznek. Főleled a szentelt sonka. Ennek csontját nagy „égiháborúk” szokták elégetni. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén megye.

295. Húsvét napján reggel, a hat órai kismisén van az „étekszentelés”. Nagyszombat este „kókonyát”, pirostojást, sonkát, kolbászt, báránysültet, sőt, bort tesznek egy „beteglátós kasba”, amit himzett terítővel takarnak le. A szentelt ételeket hazaviszik. Addig nem esznek mást, amíg ezekből nem ettek. Vigyáznak, hogy morzsa ne hulljon a földre. A szentelt étel morzsáit tűzbe szokták vetni. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

296. Húsvét vasárnapján kora reggel viszik a sonkát szenteltetni. A szentelt sonkából délig nem esznek. Délben megvárják, míg az egész család együtt van, ha vendéget várnak, természetesen azt is. Akkor a sonkát annyi részre osztják, ahányan vannak. A szentelt sonka csontjával gyógyítanak. A fájós testrészeket ezzel a csonttal „simitják meg”. Ha végtag fáj, kifelé történik a „simitás”, hogy „kihúzzák a fájást”. — Vaskúti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala megye.

297. A húsvéti szentelt ételeket „szentelménynek” nevezik. Bárányhúst, sonkát, szalonnát, kenyeret és pálinkát szenteltetnek. (Bort nem, mert a szőlő nem terem meg!) Reggelire a „szentelményekből” esznek, a bárányhúst délben eszik meg. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva.

298. A húsvéti ételszentelés a görögkeleti románoknál is szokásos. Ők nem csak maguknak szenteltetnek, hanem egy fazékban valami galuskás levest is visznek hazafelé menet, akivel találkoznak, megkínálják abból egy kanállyal. — Fogarassi Sándor, ref. tisztviselő, 1919, Balászfalva.

299. Húsvét reggelén viszik az ételeket szenteltetni. A kosarat, amiben a szentelendő ételek vannak, a gyerekek viszik. Büszke, aki a kosarat viheti. Rendesen felváltva viszik, vagy

minden gyerek visz valamit. Evőeszközöket is tesznek a kosárba, sőt van, aki az egész család evőeszközét is a kosárba rakja. Ezzel fogyasztják aztán a „szenteltet”. A kosár díszes terítővel van letakarva. Aki borosüveget, meg gyertyát is tesz a kosárba, úgy helyezi el, hogy az üveg nyaka, meg a gyertya kiálljon a terítő alól. Amikor jön a pap, a terítőt felemelik. A háznál már rend és tisztaság várja a „szentelteteket”. Ennek morzsáit, maradékait mind egy szálal elégetik. Húsvét első és másodnapján a szenteltetkből reggeliznek. — Gruzniczky Béla, rk. bányatiszt, 1919, Nagybánya.

300. Húsvét napján a reggeli kismisén szenteltetik az ételeket. Egész sonkát, kenyeret, kalácsot, általában mindentől, még sóból is tesznek egy keveset a kosárba. A „pászkát” a gyerekek viszik haza. A szentelt ételekből mindenki eszik, még az állatoknak is adnak belőle egy-egy falatot. A szentelt tojás hejét a tűzbe vetik, a szentelt sonka csontja 5–6 hétig az eresz alá tűzbe szokott állni. — Tamás Pál, g. kat. fm. 1923, Görömböly.

301. Mint az előző. — Vincze Gyula, g. kat. fm. 1923, Görömböly.

302. Húsvét vasárnapján viszik az ételeket szenteltetni. Mindenből annyit tesznek a kosárba, hogy a család minden tagjának jusson belőle egy darab. Torma, üveg bor és annyi pirostojás, ahány tagból áll a család, nem hiányozhat. A szentelt ételeket otthon tátra rakják és mindenki, „még a gyerek is” vesz magának mindentől egy darabot. Ez a reggeli. Mikor a tojás evésére kerül sor, a „tojást mindenki annyi szeletre vágja szét, ahány tagból áll a családja és mindenkinél ad egy darabot. Ezt azért csinálják, hogy együtt maradjon a család”. — Imrich István, rk. kőműves, 1919, Pereces, Borsod m. (Elbeszélő édesapja 20 éves korában jött a Szepességből. Édesanyja szülei is szepességiek!)

303. A vöcköndiek „disznólapickát” szoktak vinni szenteltetni. Ha ez nincs, tyúkot visznek. Szenteltetnek még keménytojást is és külön erre a célra „búzicipót” is sütnék. Húsvét reggel van a szentelés. Elbeszélő nagyapja azt tartotta, hogy „leég a ház, ha a szentelt csontjait eldobják”. A csontokat nagy zivatarkor szokta a tűzbe vetni. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

304. A „szentelt hús” csontjait az eresz alá szokták feltenni. — Bálint János, rk. fm. 1923, Apátfalva, Csanád m.

305. „Mennydörgéskor a szenteltsonka csontját dobják a tűzre.” — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

306. Asztag alá „hímestojás hejét”, meg „szenteltsonka csontját” rakták, akkor „nem ette meg az egér a gabonát”. Elbeszélő az édesapjától hallotta ezt a szokást. Szerinte régen, a cséplőgép ismerete előtt hosszú ideig tartott a mag kicséplése, nagy volt tehát az egérkár. — Nyers Károly, rk. fm. 1888, Nagyberki.

307. A „szentelt tojás hejét” nem dobják el, valami füstölő lesz belőle”. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi.

308. A szentelt sonka csontját fel szokták digne az „isztergye” alá, ott aztán soká „elvan”. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbük.

309. Zivatar ellen „szentelt csontot” égetnek. — Szatmári Ferenc, rk. fm. 1923, Piricse.

310. „Szentelt” mellé „szenteltvizet” isznak. — Szilveszter Antal, rk. fm. 1923, Gyergyóalfalu.

311. Az „ángya” mindent előre elkészített húsvét este a vacsorához, mert azt tartotta „nem lesz kótlós, ha felkel!” — Dobra József, rk. fm. 1923, Kiskunhalas.

312. „Kókonya kenyér” búzalisztból készült üres kalács. „Húsvétkor a szegények javára is sütik.” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

313. Húsvét napján nem főznek, csak melegítenek. „Ez azért van, hogy a gazdaasszonynak is legyen ünnepe.” — Gruzniczky Béla, rk. bányatiszt, 1919, Nagybánya.

314. Húsvétkor nem főznek, csak melegítenek. Olyan nagy ünnep ez az elbeszélő szerint, hogy egy nap nem tudnának mindent elkészíteni. — Gubányi Imre, rk. fm. 1923, Solt-szentimre.

315. Húsvét napján nem vágunk semmiféle állatot. A húsvéti ebédhez mindent előkészítenek az előző napon. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

316. Húsvét első napján nem főznek, csak melegítenek. — Germányi Pál, rk. fm. 1923, Albertiúrsa.

317. Húsvét napjára minden ételt előre elkészítenek. Akkor csak melegítenek. Húsvét napján nem járnak vendégségbe, csak másod, meg harmad napján. A vendégeket elsőnek „szenteltből” kínálják meg. — Vincze Gyula, gör. kat. fm. 1923, Görömböly.

318. Húsvét napján „írott tojást” készítenek. Hogy ez hogyan készül, nem tudja, mert „az ilyen asszonyi dolgokhoz nem ért!” — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

319. Ha valaki „négylevelű herelapít” (négylevelű löherét) talál, azt lepréselik és elteszik. Húsvétkor tojásra ragasztják és a tojást így mártják be a festékbe. „Ez a tojás szerencsét hoz!” — Szöcs János, rk. cipész, 1923, Torja.

320. Húsvétkor szokták a tojást löherelével is teleragasztani és így mártani be a festékbe. A levél helye fehér marad. Tojásfestéshez hagymahéjat és feketekávéban való kifőzést is használnak. — Németh Sándor, rk. gazd. alkalmazott, 1915, Keszthely-Újmajor.

321. Húsvét vasárnapján készítik az „írott tojást”. A viaszszal mintázott főtt tojást festékbe mártják, így a viasz helye fehér marad. A házilag készült festékek közül egyedül a hagymahéjat ismerik, mely sárgás és vörös színt ad. A tojásokat leginkább vörösrre festik. — Csernátoni Lajos, ref. tisztviselő, 1923, Székelykövesd.

322. Különböző színű krepp papírokkal jól lehet tojást festeni. Zöld színt a fiatal búzavetés főzete ad. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1920, Újkígyós.

323. Spirituszban oldott sellakkal festik a tojást. A tojást gombóccá gyúrt, fehér ruhába fogott ló- vagy tehen szőrrel fényezik ki. Ezt követi a karcolt díszítés. A karcolás késhegygel történik. — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy, Zala m.

324. A magyarok egyszínű, a románok díszített tojást készítenek. A mintát papírból kivágják, ebbe tekerik a tojást és úgy mártják a festékbe. Festés után bezsírozzák a tojást. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska.

325. Keresztcsülők húsvét napján vagy húsvét másnapján ajándékot hordanak keresztgyermeküknek. — Szipőcs István, rk. fm. 1923, Kerkanémetfalva, Zala m.

326. Keresztcsülők „húsvéti ajándékot” visznek keresztgyermeküknek. — Vaskúti József, rk. tisztviselő, 1922, Palin, Zala megye.

327. A keresztcsülők húsvétra éppen úgy ajándékot adnak, mint karácsonyra. Az ajándék mellé pár piros tojást is mellékelnek. — Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy.

328. Falun nem a karácsony az ajándékozás igazi ünnepe, hanem a húsvét. Az adatközlő többször megkérdezte az iskolában, hogy mit kaptak a gyerekek karácsonyra. Maximális ajándék a karácsonyfa szokott lenni. Taszáron a húsvét az ajándékozás napja. — Kalmár Károly, rk. plébános, Taszár, Somogy megye.

329. Húsvétkor nagy divat a „tojás kocozás”. Ketten összeütik a piros tojásukat, akie betörik, a másiknak adja a magáét. Legjobb a „gyöngycsirke” tojása, mert az nehezen törik. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska.

330. Húsvét reggelre kész a piros tojás is. A „tojásütés” játék. Ez abból áll, hogy az egyik fiú, vagy legény földre helyezi a piros tojást, a másik meg a tojástól kilép 3 lépést. Innét visszalép egyet, mekkorát csak tud. Innét 2 filléresket dobál a tojásra. Ha a pénz beleáll a tojásba, dobóé a tojás. Ellenkező esetben elveszti a pénzt. — Vaskúti József, rk. tisztviselő, Palin, Zala megye.

331. „Kókányolás” játék a húsvéti piros tojással. Két gyerek összeüti a tojása hegyét. Amelyiknek betörik a tojása, az átadja azt a másiknak. — Süle Károly, rk. fm. 1923, Rezi, Veszprém megye.

332. Lőrincfalván (Marostorda m.) református a lakosság. Húsvét másodnapján van az öntözés. Ennek egyik változata a „tojásos virágzás”. A legények még a nagyhéten megbeszélik, hogy „tojásos öntözést” csinálnak. Ezt két „vőfély” irányítja. Minden legény szól a „lányoknak”, hogy „né öntözést akarunk csinálni, gyűjcsél tojáshejjet”. A lány erre a tojások belét egy kis lyukon kifűjja, majd a tojást „hímes tojásnak”

készíti el és még nagyszombat előtt átadja a lány ezeket a tojásokat a legénynek. A legények a nagyhét folyamán „zöld ágat” vágnak. Ez a „zöld ág” 1—1½ m magas rúd, amely köré két „káva” van fonva. (Abroncs.) Az egészet fenyőgallyakkal vonják be. A „kávákra” akasztják a lány által készített tojásokat és papírszalagokkal is feldíszítik még. Az így feldíszített „zöld ágat” aztán a házoromra, a „kakas” mellé tűzik ki. Amelyik család nem akarja az öntözést, az a húsvétra virradó éjjel kitűzött „zöld ágat” eltávolítja. A legények húsvét másodnapra virradó éjjel éjfélkor veszik a cigányokat és a két „vőfély” vezetésével a falu szélén megkezdik az öntözést. A vőfélyek bal karjára fehér szalag van tűzve. A lányos házaknál, ahol kint maradt a „zöld ág”, már várják őket. A család ébren van, az ajtót nem zárják be és már megterítették az asztalt is. Az asztalon általában kalács, bor, pálinka, festett tojás mindig van, meg egyéb élelmiszerek is kerülnek ide. „Amit az asztalra kitesznek, az a locsolóknak szánódott.” A legények „boldog ünnepeket” kívánva a cigányok kíséretében bevonulnak a lakásba. Az a legény, aki udvarol a lánynak, elvégzi a locsolást. Ezután a legények esznek és isznak. Ami nem fogy el, azt a cigányok kapják meg. Egyik cigány nem muzsikál, csupán az enniavól gyűjti. Ennél kosár és zsák van. A cigányok elhúznak pár nótát, táncolnak párat, aztán mennek tovább. Első harangszóig bejárák az egész falut. Harangszókor a legények és cigányok elmennek a „fogadóba”, ahol „asztalt ütnek”. Az asztalra kitesznek egy-két „jöházból való kalácsot”, amit egyik legény hoz hazulról, aztán „mulatni és hánykolódni kezdenek”. Délben a vőfélyek elviszik haza a cigányokat, megebédeltetik őket. Délután mulatság van, amelyen a cigányok muzsikálnak. — Csiky Sándor ref. fm. 1923, Lőrincfalva.

333. Húsvét hétfőjén korán reggel mennek a legények locsolni. Úgy igyekeznek, hogy olyan korán menjenek, hogy a lányt még az ágyban találják, ilyenkor aztán „nemcsak a szagosvizet, hanem a kútvizet is használnák!” Aki egy lányos házhoz járt, annak kötelessége elmenni locsolni. Még a szomszéd faluba is eljárnak ebből a célból. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva.

334. Húsvét hétfőn csak a gyerekek járnak locsolni a házakhoz. A legények vödörrel intézik el a locsolást az utcán. — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécke.

335. Húsvét másodnapján a kisgyerekek locsolni járnak: Ajtó megett állok, Piros tojást várok, Ha nem adtok, visszatérek, Nagymamámtól kettőt kérek! — Legények is járnak. — Ferenc József, ref. tisztviselő, 1922, Komolló, Háromszék megye.

336. A gyerekek húsvét hétfőjén délelőtt, a legények délután locsolnak. — Péter Tibor, rk. erdőőr, 1923, Barót, Háromszék megye.

337. Húsvét másnapján járnak a kisebb gyerekek „locsolni”. Ezért piros tojást kapnak. Legények ugyanezen a napon délután járnak a lányos házakhoz. Lányok szalagot adnak a legényeknek. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva, Fő út 486. szám.

338. Húsvéthétfőn a legények locsolják a lányokat, ünnep harmadnapján pedig megfordítva. — Csernátoni Lajos, ref. tisztviselő, 1923, Székelykövesd.

339. Húsvét vasárnap este kezdenek neki a tojásfestésnek, különösen a lányos házaknál. — Kis gyerekek a hozzájuk hasonló kislányokhoz mennek el hétfőn reggel locsolni. Egy kis verset mondanak el és szagosvízzel meglocsolják a kislányt. 1—2 piros tojást kapnak ezért. „Addig szabad a kislányoknak tojást szedni, amíg a kondás ki nem hajt.” — Ez után a nagyobb lányok, 14 évtől felfelé hordják a tojást a legényeknek. A legényeknek ilyenkor illik otthon tartózkodni. A lány a választottjának 8 hímes tojást visz, míg azokhoz a legényekhez, akikhez érzelmileg lazább szálak fűzik 2—6 tojást, de „mindig páros számon”. Ha jó az idő, hideg vízzel keден locsolkodnak a lányok. Ezen a napon még nem nagyon dolgoznak. A környékben általános szokások ezek. — Ésik Zoltán, ev. tanár, Tiszamogyorós.

340. Gerek köszöntő vers húsvéti locsoláshoz:

„Ma nyílt meg az égnek ragyogós kebele,
Ma ömlött mindenre az élet kelleme,
Mert ma támadott fel Jézus a halálból.
Én is felbredtem szendergő álmomból.
Én gyenge hozsanna eljöttem hozzátok,
Hogy a hímes tojást kezembe adjátok.
Melyért mondok áldást. Úgy szálljon reátok,
Vége a menny légyen örökös hazátok!
Szívemből kívánom!”

— Itt meglocsolja a kislányt, amikor ezért a tojást megkapta:

„Köszönöm kislány szivesegteket,
Hogy megmutattátok hozzám emberségteket,
Virrasszon fel az Úr holnapra titeket,
S töltsétek békével ez húsvéti ünnepeket!”
Szívemből kívánom. — Ésik Zoltán, ev. tanár, Tiszamogyorós.

341. Hétfőn reggel a kisebb fiúk meglocsolják azokat a leányokat, akik nincsenek még megkonfirmálva. Ahol az ajtó be van csukva, ott nem locsolnak. A locsoló fiú verset mond:

„Húsvét napján az jutott eszembe,
Csokros vízipuskát fogok a kezembe.
Alindultam végre ifjú létemre,
Hogy gyöngyharmatot öntsek ezen növendékre.
Mert, ha nem öntöm meg, nem virágzik szépet,
Ékes virágokat nyerjen az egekben, dicső koronákat.”

Más:

„Zöld erdőben jártam,
Piros rózsát láttam.
El akar hervadni,
Meg szabad öntözni?”

Locsoló gyerek az öntözésért pár fillért kap, vagy egy-két piros tojást. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva.

342. Nem ismerik a húsvéti locsolást! Szipőcs István, rk. fm. 1923, Kerkanémetfalva, Zala megye.

343. Nincs meg a húsvéti locsolás. Madarász István, rk. fm. 1923, Szentgyörgyvölgy.

344. Kisberekiben régebben nem volt szokásban a húsvéti locsolás. — Nyári György, rk. fm. Kisberki, Somogy megye.

345. Mosdóson régebben nem volt szokásban a húsvéti locsolás. — Zala József, rk. tanító, 1918, Mosdós, Somogy megye.

346. Mozsgón (Baranya m.) a húsvéti locsolás nem volt szokásban. — Illás Antal, rk. tisztviselő, Mozsgó, Baranya megye.

347. Húsvét hétfőn a keresztapa elviszi keresztfiának a pirostojást. „Aki húsvét napján viszi, meg is szólják!” — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala megye.

348. A keresztgyerekeknek szokás tojást vinni. — Ésik Zoltán ev. tanár, Tiszamogyorós.

349. Húsvét másnapján a keresztzülők elviszik az „írott tojást” a keresztgyerekeknek. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja, Háromszék megye.

350. Húsvét hétfőn délután az egész falu kimegy a szőlőkbe. Akinek nincs pincéje, az sem marad otthon, mert valahova meghívják. Megvárják a déli harangszót, gyorsan megédelnek, ebéd után a már elkészített ételes csomagokkal kimennek a szőlőkbe. Az egész falu üres ilyenkor. Azt mondják „Emmausba mennek”. A pincében sütnék-főznek, esznek-isznak, sőt táncolnak is, ha zene is akad. A lányok és legények a réten játszanak. — Dr. Dlusztus József, rk. tisztviselő, Németboly, Baranya megye.

351. Húsvét másnapján este a nagykozmában tartják a „szolgák bálját”. Nagy gazdák laknak a faluban, 20—30 hold földje mindenkinek van. Ezek egy szolgát és egy szolgát szoktak tartani. Ezek a szolgaleányok rendezik a húsvéthétfői bált. — Dr. Dlusztus József, rk. tisztviselő, Németboly, Baranya megye.

CSONKAHÉT

352. „Csonkahét” a karácsonyt, húsvétot és pünkösödöt követő hét. — Csernátoni Lajos, ref. tisztviselő, Székelykövesd.

353. Ha jó az idő, hideg vízzel húsvét utáni kedden locsolkodnak a lányok. — Ésik Zoltán, ev. tanár, Tiszamogyorós.

354. „Húsvét kedddjén” délig nem dolgoznak. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala megye.

PÜNKÖSD

355. Pünkösdkor minden házat feldíszítenek hársfaágakkal. Kapu, eresz, a szobában csüngő tányérok, a konyha is „ki lesz ződágazva”, nemcsak ott, ahol a körmenet halad, hanem az egész faluban. „Ez a pünkösöd disze.” — Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém megye.

356. Szügyön a májusfát nem május 1-re, hanem pünkösdre virradó éjszaka állítják fel. Napokkal előbb 3—4 legény összefog és kimennek az erdőbe, kinézni a fát. Rendesen „gyertyánt használnak erre a célra, mert az zöldül ki legelőbb!” Általában olyan nagy fát választanak ki, hogy csak igásállatokkal tudják haza szállítani. A lány ablaka alatt mély gödröt ásna, ebbe kerül felállításra a fa, amit beföldelés előtt még kövekkel is körülraknak, hogy jobban álljon. A fa felállítása után megvendégelik a fát állító legényeket, sőt, ha nem lányhoz, hanem bíróhoz vitték a fát, pénzt is kapnak. A fa törzséről lenyesik az ágakat, csupán a csúcson hagyják meg őket. A meghagyott ágak alatt a fa kergét kivágják. Felirat kerül ide, amely azt tartalmazza, hogy a fát ki kinek hozta. — Benkó István, rk. fm. 1923, Szügy, Nógrád megye.

357. Két májusfát állítanak fel a templom elé, magában a templomban 6 májusfát helyeznek el. Kettőt a kórus alatt, kettőt a hajóban és kettőt az oltár mellett. Rendesen gyertyánfát használnak erre a célra, amit papír szalagokkal díszítenek. Nem tudja, meddig maradnak bent a templomban ezek a fák. — Benkó István, rk. fm. 1923, Szügy, Nógrád megye.

358. A „májfa nyírfa, a pünkösdfa zádokfa”. — Sável András, rk. fm. 1923, Túlterebes, Szatmár megye.

359. Pünkösdkor is állítanak májusfát. — Kiss István, rk. tanító, Bárna.

360. Nemcsak május 1-re állítanak májusfát, hanem pünkösdre is. Az utóbbit jobban feldíszítik, ezen több szalag van, vesznek rá fejkendőt, meg likórt is. A fát (jegenye) az ajtó elé állítják fel. A május 1-re állított fa 4—5 napig van kint, a másik pedig addig, amíg el nem szárad. — Haviár Mihály, rk. fm. 1923, Erdőkürt, Nógrád megye.

361. Pünkösdre virradó éjjel rakják ki a „zöd ágat” vagy „csovát” (sic!). Sudár bükkfát használnak erre a célra. Kivágják a fát, elviszik a lány udvarába. Láncot a fa felállításához, spárgát, szalagokat, virágot a díszítéshez a lány ad. A fát a „kapuzávéhoz” kötik. A fa felállítása után bemennek a családhoz és mulatnak. — Simon Gyula ref. fm. 1923, Székelykövesd.

362. Pünkösdre virradó éjjel minden legény állít a szeretőjének „csovát” (sic!). Ennek a törzse hántolt kergű bükkfa, amely méterenkint virággal van díszítve. A koronája „zádokfa”. Május 1-re csak a kapura tesznek kis fenyőfát, füzet, vagy zádokfát. — Lukács Mihály, rk. fm. 1923, Székelyvécke, Marostorda megye.

363. Pünkösöd előtt pénteken reggel 8 óra már mindenki felkészül. Külön kocsik vannak, amelyek a csomagokat viszik. Pap a falu végéig elkíséri a híveket, ott aután elbúcsúztatja őket. Pénteken este Csókrákoson meghálnak. Szombaton reggel 4 órakor kelnek és reggel 7 óra felé Csiksomlyóra érnek. Itt minden község részére szállás van kijelölve. Reggel mindenki megáldozik, miután már előbb meggyónt. A szálláson megreggeliznek. Kb. 11—12 óra felé kimennek vásárfiát venni. A menetben vannak csengettyűzők. Ezek még külön szalagot is vesznek, feldíszítik a csengőt és magukat is. Rendesen nemzeti szín szalagot vesznek. Délután kör-

menet van. Elől megy Gyergyófalva, mert egykor ez a falu kezdte meg a búcsújárását. Ezeket követik a gyergyócsomafalviak, aztán jönnek a többi faluk rendben. Ezek vannak vagy hetvenen. A besorolás fontos, ezért még verekedni is szoktak. „Ez fogadott búcsú”. Eredete a következő: a székyek szemben állottak a tatárokkal, Csíksomlyónál ütköztek meg. A székyek győztek és ennek emlékére járnak Csíksomlyóra búcsúra. A körmenetben egy felszentelendő pap viszi a „laboriumot”. „Ez a nagy kikerülés”, ez után „ve-csernye” van, majd a szállásra mennek aludni. Vasárnap korán kelnek és kimennek a „Jézus hágójára”. Itt a stációknál végig imádkozzák a megfelelő imát, míg kiérnek a kápolnához. Itt mindenki „búcsúágit” szakít. „Nyírfa”. Vesznek ajándékot is. Utána lemennek a nagytemplomba, ahol ismét megáldoznak. Majd a szálláson megreggeliznek. „Úgy 11 óra felé elbúcsúznak a faluk keresztjei Mária szobrától”. Aki új imakönyvet vett, azt odaérinti Mária szobrához. Megindulnak hazafelé. Estére érnek Karcfalvára. (Jövet minden templomot megkerültek a kereszttel!) Pünkösöd másnapján Csíkszentdomokoson szent misét hallgatnak. Délben Marosfőn vannak, ott szednek ismét friss „búcsúágit”! „Délután 4 órára elérnek a „Mósdó patakig”. Itt megmosakszanak és meguzsonnáznak. Idáig az alfalusi kereszt a vezérkereszt, ez most „el engedi a csomafalvit”. Amikor beérnek a határba, a falu népe eléjük megy. Megkerülük a templomot. Csomafalviak az alfalusiakat elkísérik az iskoláig, bemennek a templomba, imádkoznak, szentbeszédet hallgatnak, majd mindenki hazamegy. — Ambrus István, rk. szabó, 1923, Gyergyócsomafalva.

364. A nép azt tartja, hogy a „laboriumot” egy közvetlen felszentelés előtt álló kispap viszi a csíksomlyói búcsún. A valóság az, hogy a csíkszeredai gimnázium egyik diákja a „laborifer”. Ezt a diákot választják. Követelmény az, hogy székynek kell lennie, csíkinek és Mária-kongregánistának. A „Laborium” méhkas alakú és nagyságú vas váz, ami aranyozott brokát selyemmel van bevonva. Egyik oldalán a Szentlélek jelképe, másikon egy kéz látható. Súlya kb. 30 kg, régebben még nehezebb volt. A „laborifer” ruhája égszínkék minisztráns ruha. Két „szublaborifer” halad mellette, kiknek hasonló az öltözete. A „laborifer” soha nem adja ki kezéből a „laboriumot”, inkább meghal. Ez történt 1932-ben és korábban is. Mindkettő halála helyén van eltemetve. A „szublaborifer” csak támogatják, legyeznek a „laborifer” és a „szublaboriferet”. Ezt gondolja a nép pappászentelesnek. — Bird Gyula, rk. iparos, Brassó.

365. Csíksomlyóról nyírfa „búcsúágit” visznek haza. Ezt a szalonnára akasztják, hogy „ne legyen pondrós!” — Szilveszter Antal, rk. fm. 1923, Gyergyófalva.

366. Pünkösöd harmadnapján Gyergyószárhegyre mennek ismét búcsúra a gyergyócsomafalviak. „Ez fogadott búcsú.” — Ambrus István, rk. szabó, 1923, Gyergyócsomafalva.

367. A „pünkösdjárók” pünkösöd reggelén járnak. Hét-kilenc elemista kislány és egy 3—4 éves alkotja a csoportot. Fehér vagy piros ruhába vannak öltözve és kis koszorú van a fejükön. Van köztük egy „cucorkás”, ez a legfiatalabb, van két „kosárhordó”. Többet nem tud rólok az elbeszélő. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

368. Pünkösöd napján ebéd után 5 kislány, közülük négy elemista, egyik egy 3—4 éves fehér ruhában, fejükön kis koszorúval járják a falut. Egy „piros cucás kendőt” a négy sarkánál fognak és alatta megy a legkisebb lányka, aki a „pünkösöd királynéja”. Együttesen verset mondanak, aminek azonban csak a végét tudja az elbeszélő:

*„Öregasszonyoknak
Porhanyó pogácsát,
Öregembereknek
Piros boroviczkát,
Hintsünk virágot az Isten fiának!”*

Ekkor a „kis királyné” pünkösödírőzsa leveleket és szirmokat szór szét egy kosárkából, amit magával hozott. — Festő József, rk. 1923, Csorna, Sopron megye.

369. Pünkösödkor a templom „főgyit” sárral hintik be. — Tóth János, rk. fm. 1923, Zemplénagárd.

370. Semmit sem tud a „pünkösdjárásról”, pedig csak 20 km-re lakik Csornától. — Gedui Pál, rk. fm. 1923, Kemenesszentpéter, Vas megye.

371. Mint az előző. — Lőrincz György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte.

372. „Pünkösdjárás nem divat!” — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti.

373. Teklafalván svábok laktak, ahol az öregek még németül beszéltek, a fiatalok meg magyarul. 1937-ben élt még itt a „pünkösdi király” csökevénye. Pünkösöd előtti este a legmódosabb legény házánál gyűltek össze a legények, ahol éjfélig beszélgettek, időgáltak, énekeltek. Éjfélkor zabolták a lovakat, majd 2 óraker nyergelni kezdtek. Nyereg ugyan egy sem volt a faluban, a „nyergelés” azt jelentette, hogy a lovakra pokrócokat tettek. A lányok virággal díszítették kedveseik lovát. A legények a mezőre lovagoltak, ahol a szomszéd faluk legényei is gyülekeztek. A mezőn körbe lovagoltak és lovaglás közben ingerkedtek egymással. Ez egész addig tartott, míg valaki meg nem unta és vágatni nem kezdett. Erre a többi legény is vágatni kezdett és versengeni kezdtek egymással. Ennek a versenynek győztese nem is volt. Este bál volt a faluban. — Falkenheim László, rk. iparos, 1923, Teklafalu.

374. Pünkösödkor a közelben legelő csordát haza szokták hajtani a faluba. Pünkösöd első napján minden gazda egy-egy kalácsot ad a pásztornak, másodnapján, mikor újból kihajtják az állatokat a legelőre, egy-egy kenyert kap a pásztor. A „messzibb helyen lévő állatokat” nem hajtják pünkösödkor haza, az ilyen állatokat őrző pásztornak fel szokták vinni a havasra a „pünkösdi kalácsot”. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

ÚRNAP

375. „Ha úrnapiján dolgoznak, elveri a jég a termést!” — Veress Miklós, unitárius, fm. 1923, Vargyas, Udvarhely m.

376. Az úrnapi sátor virágjából visznek haza. Ezt azonban nem szabad a lakásba bevinni, mert „sok hangyaturás lesz és mindent megesznek a hangyák! Ezt tapasztaltam is!” — Nagy László, rk. fm. 1923, Galambok, Zala m.

377. A nép az úrnapi körmenet után visz haza az úrnapi sátrak növényzetéből. A hazavitt növényeket ugyanarra használják, mint a szentelt barkát. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, Nagykanizsa.

378. Úrnapiján nyírfaiból készítik a sátrakat. Ezekből visznek haza a körmenet után. Ellés után, különböző gyógyfüvekkel együtt a tehénnek adnak ebből. Hogy a gyógyfüvek mik, azt az elbeszélő nem tudja. — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vívítány, Zemplén m.

379. Mielőtt a „kis állatokat leeresztik, az úrnapi sátorból vitt virággal és zöld ággal megfűstölik őket.” A kis kacsát, libát, csirkét szitára teszik és a szita alá tett rossz lábasba helyezett parázsra dobják az úrnapi virágot, ágat. „Az ez, mint az embernek a keresztelés!” — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs, Veszprém m.

MÁJUS 4. FLÓRIÁN NAPJA

380. Flórián napja Zalaegerszeg „fogadott ünnepe”. Az ünnep eredete az elbeszélő szerint a következő: Az egerszegi ácsoknak nem volt egyszer munkája. A mai nagytemplom helyén fa templom állott akkor. Az egyik ács paraszat vitt fel a templomtoronyba és betette egy galambfészekbe. Olyan tűz keletkezett, hogy a fél Egerszeg leégett. Az ács tette egyébként nem tudódott ki, csak a halálos ágyán vallotta be bűnét. A Szent Flórián szobrot a tűzvész emlékére emelték és azóta minden évben megülik Szent Flórián napját. — Ekler Károly, rk. fm. 1923, Zalaegerszeg.

381. „Szent Flórián napján nem szabad kenyert sütni!” — Dénes Ferenc, rk. fm. 1923, Erdőszentgyörgy, Zala m.

382. „Flórián hetiben” nem szoktak babot ültetni, hogy „ki ne égjen!” — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Budafa, Zala megye.

383. „Flórián hetiben” nem vetnek borsót, mert „kiég”. — Lukács Gyula, rk. fm. 1923, Budafa, Zala m.

JÚNIUS 24. SZENT IVÁN NAPJA

384. Szent Iván előtti este a románok és magyarok is „Szent Iván tüzet” csinálnak. Minden háznál szalmából máglyát készítenek és a hegyoldalból, meggyújtott szalmacsóvával adott jeltre meggyújtják az első háznál a máglyát. Az égő máglya mellől tépnek egy marék füvet és azt kézbe fogva átugorják a fiatalok a tüzet és közben ezt mondják: „Csak a királynénak kellessen!” Ennek az az értelme, hogy ebből a fűből készített teával gyógyítják a rühességet. A mondas szerint, tehát csak a királynénak legyen szüksége erre az orvosságra. Közben a gazda, aki a tüzet csinálta, szentiváni almát és meggyet szór szét, amit a fiatalok összeszednek és megesznek. A tűz is eléggé lelohadt már ekkor. Előre elkészített vízzel leöntik a tüzet és az egybegyűlteket is. A szomszédba vonulnak, ahol a tűzgyújtás és cselekmény megismétlődik. „Ez a szokás az ördögűzést célozza. Román neve silitá, ami kényszerítettet jelent.” A kopár mezőkön a biztonsági rendszabályok betartásával ekkor szokták felgyújtani a gatz, bokrokat. Ugyanekkor drótra kötött szalmát vagy olajos rongyot gyújtanak meg és azt a fejük felett csóválják. Ez a „fáklázás”. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, Pécska.

385. Mint az előző. — Fogarasi Sándor, ref. tisztviselő, 1921, Balázsfalva.

386. Szent Iván napján „cseresnyefa bőrit drótra fűzik”. A kérget meggyújtják és a fejük felett csóválják. „Ez a lobogtatás.” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém m.

387. Szent Iván napja Rezi község „fogadott ünnepe”. 1866-ban ezen a napon leégett a falu. A hegyekbe hajtott állatokat reggel rettenetes jégverés érte és javarészt meg is ölte. Azóta Szent Iván napján a hegyi kápolnában nagymise van. Mise után a gazdák a pincéknél vendégeskednek. A hegyőrök felírják azt, aki ezen a napon dolgozik. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém m.

JÚNIUS 24. SZENT JÁNOS NAPJA

388. Keresztelő Szent János napja, június 24, Rádon „fogadott ünnep”. 1895-ben ezen a napon tökéletesen elverte a határt a jég. A katolikusok és evangélikusok egyaránt ünnepet tartanak ezen a napon. Ez a két vallásfelekezet van a faluban. A katolikusok mise után körmenetben mennek ki a „Mélyvölgybe”, a jégverés emlékére emelt kereszthez. A pap itt prédikál, elmondja a mindenszentek litániáját, majd visszamennek a templomba, ahol „Te Deum”-mal végződik az ünnepi szertartás. — Kökény Miklós, rk. tisztviselő, 1919, Rád, Nógrád m.

JÚNIUS 29. PÉTER ÉS PÁL NAPJA

389. Péter és Pál napján aratóünnepélyt tartanak, amit „kenyeres búcsúnak” neveznek. — Maksa János, rk. fm. 1923, Ecséd, Heves m.

390. Ha Péter és Pál napján „megszóla a kakukk, sok eső várható!” — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1920, Újkígyós.

JÚLIUS 2. SARLÓSBOLDOGASSZONY

391. „Sarlós napja a község fogadott ünnepe.” — Farkas Jenő, rk. fm. 1923, Zalatilaj, Zala m.

392. „Sarlós napján nem szabad kaszát fogni.” — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

JÚLIUS 28. SZENT ANTAL NAPJA

393. „Antal napját Nemesbükkön jég ellen ünneplik.” — Sági János, zag. alkalmazott, rk. 1910, Nemesbükk.

OKTÓBER 20. VENDEL NAPJA

394. „Vendel napja a község fogadott ünnepe.” — Farkas Jenő, rk. fm. 1923, Zalatilaj, Zala m.

395. „Vendel napján, október 20-án nem fognak be hizóállatot.” — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

396. „Vendel napján befognak.” — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecség, Nógrád m.

NOVEMBER 2. HALOTTAK NAPJA

397. „Mindenszentek másnapján” a házaknál kiosztják az ünnepről megmaradt „süteményeket”. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja, Háromszék m.

398. Halottaknapján az ünnepről maradt ételeket elviszik a reggeli misére és a templomajton belül kirakják a szegények számára. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecség, Nógrád m.

399. Mindenszentek napján „lepényeket” sütnek és halottak napján mise után a szegényeknek adják. Megmondják, hogy kiért adják a „lepényt”, kérve, hogy imádkozzanak érte. Ezek a „lepények” kerek, fél-másfél kiló súlyú kenyerek. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

400. Halottak napja előtt annyi „cipót” sütnek, ahány halottja van a családnak. Ezeket halottak napján a koldusoknak adják. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

401. Halottak napját követő reggel a „szent asszonyok” („templomos öregasszonyok”) babot, lencsét, lisztet stb. kőnek kendőbe és a templomba viszik. Ezeket egy kiterített abroszra öntik és mise után a szegényeknek adják. „Ha máskor nem is, ezen a napon az összes cigány ott van a templomban!” — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

NOVEMBER 17. GERGELY NAPJA

402. „Gergely napját Nemesbükkön tűz ellen ünneplik.” — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbükk.

NOVEMBER 25. KATALIN NAPJA

403. „Katalin kopog, karácsony locsog!” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém m.

404. Ha Katalinkor „megszóla a pacsirta, bő termés és korai nyár várható.” — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1920, Újkígyós.

NOVEMBER 30. ANDRÁS NAPJA

405. „András napkor legveszedelmesebb a farkas!” — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gernyeszeg.

406. Ha valaki András napján kenyeret pirít s a bal csizmája kapujába teszi s egész nap böjtöl, ha éjjel feje alá teszi a kapcát a kenyérrel, meglátja álmában, ki veszi el feleségül, vagy ki lesz a felesége. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja.

407. Aki András napra virradó éjjel meg akarja látni álmában, ki lesz a felesége, vagy ura, előző nap böjtöljön. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék m.

DECEMBER 13. LUCA NAPJA

408. Luca előestéjén „ki szokták nyirágazni” az ajtókat, ablakokat, hogy a „boszorkány meg ne nyomja őket”. Ma már inkább csak a gyerekek csinálják! — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala m.

409. Luca napja előtti este minden ajtóra, még a tyúkól ajtajára is, fokhagymával keresztet rajzolnak, hogy „a boszorkány be ne tudjon menni”. Ugyanekkor a gazdaasszony tűzfával megverdesi a „tyúklétrát” és közben mondja: „Kot, kot, kot, kotkodács, minden napra egy tojás.” — Csépe Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves m.

410. December 12-én, Luca előestéjén a ház összes ajtaját, melyek azokba a szobákba nyílnak, ahol a család aludni szokott, ugyanazon egy gerezd fokhagymával kereszt alak-

ban megjelölik. Ezután tűzbe vetik ezt a fokhagymagerezdet. Majd minden családtag megeszik egy gerezd fokhagymát. „Mindez azért van, hogy a Luca meg ne mátohájlja őket!” Mátohájlani a mindennapos életben is használatos szó, amit főleg a szellemekkel, képzeletbeli lényekkel kapcsolatban használnak. A „mátoha” szó is ismert, ami boszorkányt vagy ördögöt jelent. — Kókény Miklós, rk. tisztviselő, Rád, Nógrád m.

411. Luca napjának előestéjén fokhagymával bedörzsölik az ajtókat, ablakokat. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád megye.

412. Luca napján nem esznek fokhagymát. — Benkó István, rk. fm. 1923, Szügy, Nógrád m.

413. Luca nap előtti este ólmot öntenek a lányok. Ebből iparkodnak megtudni, hogy ki lesz a férjük. — Fogarasi Sándor, ref. tisztviselő, 1921, Balázsfalva.

414. Luca előtti este 13 papírszletre 13 férfi nevet írnak a lányok. Az összegöngyölt papírgombócokat a vánkusok alá teszik és minden reggel kivesszenek egyet, amit olvasatlanul elégetnek. Az utolsó mutatja a leendő férjük nevét. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém m.

415. Luca előtti este szokásos az úgynevezett „derelyevetés”. Lányok férfi neveket írnak fel cédulákra, a cédulákat „barátfüle” téstájába teszik bele. A kútról szájban hordott vízben kifőzik a cédulát „derelyéket”. Amikor a tészta fő, egyet puszta kézzel kikapnak a fazékból. A tésztában talált név lesz a lány urának a keresztnéve. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

416. Luca előtti este a lányok megrugdadják a disznóolat. Ahányat röffen a disznó, annyi év múlva megy férjhez a lány. — Szuhodi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén m.

417. Luca „vigiliáján” azok az egy korosztályhoz tartozó lányok, akik együtt járnak „fonóházba”, a közösen összehordott ételekből vacsorát készítenek, meg mulatságot rendeznek. A mulatságra a legényeket is meghívják. — Szécsy Imre, rk. fm. 1923, Pusztafalu, Abaúj m.

418. Luca napja előtti este a legények leszedik a kapukat, a lakás ajtajához gerendákat támasztanak, az ablakokhoz borsót, apró kavicsot vagdálnak. Az elbeszélő szerint ezek ijesztgetések, mert „ekkor járnak a boszorkányok”. — Kelemen István, rk. szobainas, 1923, Putnok.

419. Luca előtti este sok bolondságot csinál a fiatalság. Szétszednek például egy szekeret és a gémeskút gémjén rakják össze. — Fodor József, Cserépfalu.

420. Luca előtti este egy fej fokhagymát annyi gerezdre szednek szét, ahány családtag van. A gerezdeket felteszik a mestergerendára és megjegyzik, hogy melyik kié? Karácsony este aztán megnézik a gerezdeket. Beteg lesz, esetleg meg is hal, akié megrothadt. — Morva István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest m.

421. Luca előtti este minden családtag megeszik „egy szurok fokhagymát”. — Péter János, rk. fm. 1923, Apátújfalu, Nógrád m.

422. Luca nap előtti este az elbeszélő édesapja mindig szokott a kakasnak és a gúnárnak egy-egy gerezd fokhagymát adni, hogy „mérgesek legyenek”. — Péter János, rk. fm. 1923, Apátújfalu, Nógrád m.

423. Pár év előtt még szokásban volt, hogy kis „veknibe” belesütöttek egy gerezd fokhagymát. Luca napja előtti este minden állatnak adtak ebből egy darabkát. — Haviár Mihály, rk. fm. 1923, Erdőkürt, Nógrád m.

424. A lakás és az ólak ajtait Luca előtti este meg szokták dörgölni fokhagymával. — Haviár Mihály, rk. fm. 1923, Erdőkürt, Nógrád m.

425. Luca előtti este a gazdaasszony, vagy a legidősebb lány hamuval kevert kukoricát vág a szomszéd ablakához és ezt mondja: „A mi tyúkunk tojogáljon, a maguké kotkodáljon!” — Berkes Béla, rk. fm. 1923, Tiszapolgár, Szabolcs m.

426. Luca előtti este „Lucát hordanak”. Nagy, ócska „cserépcsuporba” hamut tesznek és ezt a lányos házak konyhájába dobják be, hogy az edény összetörjön. — Tóth Gyula, Bézs.

427. Luca napja előtti este szokás Vissen az ablakokat szemeskukoricával megdobálni. — Szépe Antal, rk. tisztviselő, 1919, Viss, Szabolcs m.

428. Luca napja előtti este egy „szakajtó” búzat tesznek az asztal alá. Ebből karácsonyig minden nap adnak a tyúkoknak. Úgy kell elosztani, hogy karácsonyra pont elfogyjon a búza. „Jobb szerencse lesz a baromfiakkal!” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém m.

429. „Luca éjszakáján”, vagyis Luca napra virradó éjjel a bronzból etetik a tyúkokat, hogy „jó tojók legyenek és ne menjenek szét!” — Fodor József, Cserépfalu.

430. Luca napra virradó éjjel „piszkafával” megpiszkálják a tyúkokat az ólban, hogy „jobban tojjanak”. — Sata Mihály, rk. villanszerelő, 1923, Pécska.

431. „Az asszonyok Luca napján megverik a tikokat az ólban.” — Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém m.

432. „Luca naptól karácsonyig a bronzból etetik a majorságot, hogy együtt maradjanak.” — Morva István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest m.

433. Hogy a tehén tejét el ne vigyék, az istálló ajtó küszöbének repedésébe fokhagymagerezdet tesznek. — Demeter Albert, rk. fm. 1923, Zágony, Háromszék m.

434. Luca napján reggel járnak „kotyolni” a gyerekek. — Székér Kálmán, rk. fm. 1923, Hottó, Zala m.

435. Luca napján korán reggel járnak „kotyolni” a gyerekek. Van hely, ahol a „kotyoló” gyereket meghintik kukoricával. A gyerek által vitt fát, szalmát a tyúkólba dobják a tyúkok alá. — Szíva Ferenc, rk. asztalos, 1923, Kéthely, Somogy m.

436. Az asszonyok összetakarítják a favágót és a forgácsot a tyúkólba dobják, hogy „jobban tojjanak a tyúkok”. A „favágót” azért kell összetakarítani, hogy onnan senki se lophasson forgácsot, „mert akkor nem tojnak a tyúkok”. — Horváth Károly, ref. asztalos, 1923, Nemesvámos, Veszprém m.

437. Az öregasszonyok Luca napjának hajnalán négy vaszőget vernek le a szalmakazal négy sarkába. Így akarják megakadályozni, hogy a „lucálló gyerekek” által ellopott szalmacsomó „el ne vigye a tyúkok hasznát”. — Szipőcs István, rk. fm. 1923, Kerkanémetfalu, Zala m.

438. Luca reggelén a gyerekek járják a házakat és két patkó összeverése közben mondják:

*„Tyúkok, ludak jól tojjanak,
Az asszonyok fiazzanak,
A katonák harcoljanak!”*

A gyerekek ajándékot kapnak. — Péter János, rk. fm. 1923, Apátújfalu, Nógrád m.

439. A „kotyolók” így kéretőznek be: „Szabad-e lucázni?” A verset sajnos csak töredékesen tudja:

*„Luca-Luca kitty-kotty,
Tera néni litty-lotty*

*.....
Ketek asszonyának anyi csibéje legyen,
Mint égen a csillag, földön a fűszál.
Anyi zsírja legyen, mint kútban a víz!
Olyan szalonája legyen, mint a mestergerenda!”*

Ha a kapott ajándékkal nincsenek a „kotyolók” megelégedve, vagy nem engedik be őket, akkor ezt kiáltják:

*„Ketek asszonyának egy malaca legyen!
Az is görhes legyen!
Egy csibéje legyen!
Az is vak legyen!”*

— Gedui Pál, rk. fm. 1923, Kemenesszentpéter, Vas m.

440. Luca reggelén a gyerekek „heverni” járnak. Meghempergöznek a konyhában és közben mondják: „Egész évben így hempergözzenek a tyúkjaik!” — Csikós Gábor, Vámosmikola. Római katolikus szokás.

441. Luca napján kora reggel járnak a 10–12 év körüli fiúk „lucázni”. 2–3 gyerek összefog és elindulnak a faluba. Mindegyik visz magával egy kis szalmát és pár aprófát a „favágótól”. Bezörgetnek a házakhoz: „Szabad-e lucázni?” Ha beengedik őket, a szalmájukat az ajtó elé terítik és énekelik:

Luca - Luca, kitty - kotty,
 Dömötör - Péter,
 Káfer kutya, zséter,
 Ha nem adnak szalonnát,
 Lebököm a gerendát.
 Luca - Luca három,
 A pálinkát várom.
 Maguk disznájának akkora szalonnája
 Legyen, mint az ajtó!
 Annyi csibéjük legyen, mint égen a csillag!
 Annyi lúdjuk legyen, mint réten a fűszál!
 Galagonya kettő,
 Mind a kettő meddő.
 Nemsokára hajnal lesz,
 Ketek lánya szajha lesz.
 Maguk lányának akkora csöcsei legyenek, mint
 Egy bugyigás korszó!
 Akkora segge legyen, mint a kemence szája!
 — (Első sor ismétlése) —
 Kétkerekű kordé felszaladt a „héba”,
 Megrakódott gyümölcessel,
 Ezt is nekem lehozta,
 Elvettem, tarisznyába eltettem.
 Amit adnak elveszem,
 Tarisznyába elteszem!”

Tarnoczy Tibor volt szíves lekottázní:

Lu-ca-Lu-ca-kitty-kotty.....

Gyerekek szalmát és fát otthagyják, ezt az asszony beteszi a tyúkok alá a „héba”. — Ha nem engedik be őket, akkor elkiáltják: „Egy csibéjük legyen, az is vak legyen!” — Szpöcs István, rk. fm. 1923, Kerkanémetfalva, Zala megye.

442. Luca napján a fiúgyerekek és legények kora hajnalban „kotyolni” járnak. A legények a lányos házakat keresik fel. A „kotyoló” bekiabál: „Marinka néni, szabad-e kotyolni?” Igenlő válasza az ajtóban, vagy az ablak alatt elmondja a „kotyolóverset”, amit az elbeszélő sajnos csak töredékesen ismer:

„Ketek tikja tojjék,
 A másé csatázzék!
 Ketek disznájának annyi malaca legyen,
 Mint égen a csillag, földön a fűszál!
 Ketek disznájának akkora szalonnája legyen,
 Mint egy ajtó!
 Ketek lányának akkora csöcse legyen,
 Mint egy bugyigás korszó.
 Ketek lányának akkora a p...ja,
 Mint a zsidó sapkája!
 Ketek lányának a seggelikán úgy gyűjjön a fíng,
 mint kéményen a füst.

A lány rendszeren fel szokott háborodni és biztatni szokta az anyját: „Édesanyám, ezeknek a ronda piszkoknak ne aggyon ám semmit!” — Legényeket pálinkával szokták megkínálni, a gyerekek legtöbbször „aszalékot” kapnak. — Azt a szalmát és fadarabot, amit a kotyolók visznek, a tyúk-ülő alá szokták a gazdaasszonyok tenni. A szalmát el szokták tenni és „az asszonyi népség erre a számára ütetni meg a tikokat!” — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti.

443. A „kotyológyerekek” által vitt szalmát és aprófát beteszik az „akolba”, hogy „jobbjan tojjanak a tikok”. — Pétery Lajos, ev. fm. 1923, Pusztaszentlászló, Zala megye.

444. Luca napján a hajnali mise után járnak a 10—12 éves fiúk „kotyolni”. Visznek egy kevés szalmát és ezt egy egész rövid versike elmondása közben, amiben szerencsét kívánnak a baromfiakhoz, szétszórják ezt a konyhajtó előtt. — Hegedűs Antal, rk. tisztviselő, 1919, Markota.

445. Luca napján kora reggel szoktak „kotyolni”. A gyerek letérdel a konyhaajtóban a magával hozott szalmacsutakra és itt mondja el mondókáját. Ha nem engedik meg a kotyolást, akkor a szalmacsutakat a konyha és utcaajtó között elvetik. A faluban lakó „Kiss Gergő bácsi, aki 90 éves volt, nemcsak a konyhaajtóban, hanem az istálló- és magtárajtóban is Kotyutatott!” — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala megye.

446. Luca napján kora hajnalban mennek „kotyolni” a gyerekek. Egy darab fa és tarisznya van náluk. A gyerek az ajtóban ráül a fára és elmondja a „kotyolóverset”:

Luca-Luca, kitty-kotty, tojjék a tiktyok,
 Ketek asszonyának annyi tojása legyen, mint
 égen a csillag!
 Luca-Luca, Kitty-kotty, tojjék a tiktyok,
 Ketek asszonyának annyi csirkeje legyen, mint
 réten a fűszál!
 Luca-Luca stb.
 Ketek lányának akkora csöcse legyen,
 Mint a bugyigás korszó!
 Luca-Luca stb.
 Ketek lányának akkora segge legyen,
 Mint a kemence szája!
 Luca-Luca stb.
 Ketek disznájának olyan vastag szalonnája
 legyen, mint a mestergerenda stb.

— A fát a tyúkölba teszik a tyúkok alá. Ha a gyerek nincs megelégedve a kapott ajándékkal, vagy nem engedik kotyolni, elkiáltja: „Ketek asszonyának egy csibéje legyen, az is vak legyen!” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Zala megye.

447. Luca napján nem szabad varrni, mert „bevarrják a tikok seggét!” — Pétery Lajos, ev. fm. 1923, Pusztaszentlászló, Zala megye.

448. Mint az előző. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs, Zala megye.

449. Luca napján nem szoktak fonni, nem szoktak ekkor „fonóházba” sem. — Haviár Mihály, rk. fm. 1923, Erdőkürt, Nógrád megye.

450. Luca napján nem varrnak sem kézzel, sem géppel. — Székér Kálmán, rk. fm. 1923, Hottó, Zala megye.

451. A „fonóházban” minden este fonnak, kivéve a szombatot, ünnepek előestjét és a Luca napját. — Csépe Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves megye.

452. Nemesvámosiak Luca napján nem varrnak. — Horváth Károly, ref. asztalos, 1923, Nemesvámos.

453. Luca napján nem szabad varrni, mert „bevarrják a tyúkok seggét” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém megye.

454. Nincs „fonóház” Luca napján, meg pár „babonás napon” — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpuszti.

455. Luca napján nem varrnak, mert „bevarrják a tyúkok seggét”. — Sulák István, rk. fm. 1923, Sur, Veszprém megye.

456. Fonóban nem dolgoznak a lányok Luca napján, de Luca napján este a közösen összehordott ételekből vacsorát készítenek és mulatságot rendeznek, amelyre azokat a fiúkat szokták meghívni, akik jártak hozzájuk a fonóba. Italokról a fiúk maguk gondoskodnak maguknak. Egyik fiút felöltöztetik „medvének”. Ráadnak egy „öreg gubát” és láncokkal kötözik meg, úgy, hogy járni nem tud. Ezt a medvét a többi fonóházba is elviszik saroglyán. Ezt a szokást a magyar csendőrök erősen tiltották. — Szűcs János, rk. fm. 1923, Nagybár, Zemplén megye.

457. Fiatal lányok és fiúk szoktak „Lucát csinálni”. Felöltöznek „ennek-annak”. De. 10 óráig járják a falut, ijesztetik a járókelőket, mókáznak. Házakhoz nem mennek be. — Balázs Imre, ref. fm. 1923, Ungtarnóc.

458. Luca napján nem adnak ki a házból. — Gál János, rk. fm. 1923, Atkár, Heves megye.

459. „Luca napján nem szokás kiadni.” — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád megye.

460. Luca napján senkinek sem szabad elmenni hazulról. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém megye.

461. Luca napján az asszonyoknak nem szabad elmenni hazulról. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs, Veszprém megye.

462. Luca napján nem kérnek kölcsön, de nem is adnak. Ha valamit kölcsönadnak, az lehetőleg még Luca előtt visszakérik. — Haviár Mihály, rk. fm. 1923, Erdőkürt, Nógrád megye.

463. Luca napján délben pogácsát sütnek. Annyi pogácsába, ahány tagból áll a család, belesütnek egy-egy tollat. Akinek a pogácsájába a toll sütés közben elég, meghal egy éven belül. — Dr. Szarka János, ev. tisztviselő, 1919, Szarvas.

464. Luca napján „Lucapogácsát” szoktak sütni. Ez nem más, mint egyszerű töpörtyús pogácsa. Juhász Pál, rk. fm. 1923, Nagyiratos, Arad megye.

465. Luca napkor „tollas pogácsát” sütnek. Akinek a tolla megpörkölődik, beteg lesz, akéé elég, meghal. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

466. Luca napján fonott szalmakötelekkel tekerik át a gyümölcsfákat, hogy „jobb gyümölcstermés legyen”. Farkas Jenő, rk. fm. 1923, Zalatlalaj, Zala megye.

467. Luca naptól karácsonyig eltelt 12 naptól a következő év időjárására lehet következtetni. Egy nap egy hónapnak felel meg. Elbeszélő édesapja óránként jegyezte az időjárást. Így napok szerint is tudott jósolni. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém megye.

468. Lucaszéket Luca napján kezdik készíteni és karácsonyig minden nap dolgoznak rajta. Az éjfél misén a kórus alatt felállítják a „lucaszéket”, előzőleg azonban krétával egy kört húznak köréje. A székre állva meglátják, ki a boszorkány a faluban. Hazafelé menet mákot, vagy paprikát szórnak el, de vigyáznak, hogy ez hazáig tartson, mert másképp megfogják az illetőt a boszorkányok. — Füleki Benedek, rk. fm. 1923, Gyöngyössolymos, Heves megye.

469. A harmincas években egy fiú titokban „lucaszéket” készített. Ádám-Éva napján, amikor az édesapja itatta a jószágot, kipróbálta a széket az istállóban, hogy kiríjra-e? Egy ökrödudta a fejét az ajtón, mire a fiú azt hitte, hogy boszorkányt lát és ijedtében meghalt. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

470. A „Lyukas karró” Luca napjától karácsonyig készül. Aki ebbe keresztúton belenéz, meglátja a boszorkányokat. — Somogyi Károly, ev. őrmester, 1920, Békéscsaba.

471. Nagypjától hallotta az elbeszélő a következő históriát: Három legény közösen készített egy lucaszéket. Három egymást követő este felszakadt az ajtó, és valami láthatatlan erő földhözcsapta a készülő „lucaszéket”. Az éjfél misén egyik legény ráállt a lucaszékre, de előzőleg mákból egy kört vontak a szék köré. Így a boszorkányok nem tudtak neki ártani. A széket elégették, mert a boszorkányok haragszanak rá. — Dénes Ferenc, rk. fm. 1923, Erdőszentgyörgy, Zala megye.

472. „Lucaszék”. Elbeszélő illet nem látott még, de úgy hallotta, egész kicsi szék, amire éppen rá lehet ülni. Hogy milyen fából készült, az nem számít. Luca napján kezdik készíteni, egész karácsonyig „minden nap koppantanak a kalapáccsal”. Mikor karácsonyi misére első harangoznak, a szék készítője elmegy a templomba és a „kar” alatt (kórus alatt) leül a székre. Meglátja, ki a boszorkány. Mikor a misének vége van, siet el. Előre elkészített hamu és mák keveréket kezd szórni és olyan házba „megyen be, amelyen fakilincs van”. Oda nem tudnak utána bemenni a boszorkányok, azok ugyanis a vas zárt ki tudják nyitni, a fát nem! — Beőr Bálint, ref. fm. 1923, Hangás, Borsod megye.

473. Nem ismeri a Luca napot. — Szócs János, rk. cipész, 1923, Torja.

474. Mint az előző. — Páhi László, rk. fm. 1923, Olaszliszka.

475. Mint az előző. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék megye.

476. Luca napról nem is hallott még. — Kelemen Béla, baptista, asztalos, 1923, Kisgalambfalva, Háromszék megye.

477. Luca napján nálunk nincs semmi szokás. — Bulák Gyula, fm. 1923, Héderfája.

478. „Lucát nálunk nem tartják.” — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatok.

479. Nincs Luca napi szokás. Az elbeszélő hallotta, hogy valamikor voltak ugyan e naphoz fűződő szokások, de, hogy mi azt nem tudja már. — Bátor István ref. tanító, Gerjén. (A falu református!)

480. Luca napot nem ismeri. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágymegye.

KARÁCSONY

481. A falu szegény családjainak privilégiuma az adventi ostyasütés. Ez az ostyá kör- vagy téglalap alakú és nagyobb, mint a templomi ostyá. Egy-egy család 15—20 darabot szokott ebből venni. Babot, lisztet, zsírt, pénzt adnak érte. Szegények segélyezése ez. Az ostyát egyszerűen megeszik. — Csikós Gábor, rk. fm. 1923, Vámosmikola.

482. Adventben a pap süt ostyát és elküldi a jobbmódu családokhoz. A palacsintányi nagyságú ostyából mindenki annyit vesz, amennyit akar. A befolyt jövedelmet a falu szegény családjai közt osztja szét a pap. Az ostyákat a karácsonyfa alá teszik és „karácsonyban” megeszik. — Péter János, rk. fm. 1923, Apátújfalu, Nógrád megye.

483. „Karácsony böjtjén” minden család annyi ostyát vesz a harangozótól, ahány tagból áll a család. Akiről tudják, hogy él, de nincs otthon, annak is vesznek ostyát és a karácsonyfa alá kasztják azt. Ez az ostyá nem más, mint a szentéletlen, templomi célra sült ostyá. Az ebédet az ostyá megévésével kezdik meg, majd egy gerezd mézbe mártott almát fogyasztanak el, egy gerezd mézes dió követi ezt, majd egy gerezd mézes fokhagyma jön. Az ebéd a faluban majdnem mindenütt vajjal berántott bablevesből és mákosgubából áll. Az ételmaradékokat és morzsákat egy papírba téve, „karácsonyi morzsalék” címen a következő karácsonyig elteszik. Ebéd megkezdése után az ebéd végéig senki sem kel fel az asztaltól, hogy „jól üljenek a tyúkok”. — Juhász Pál, rk. fm. 1923, Nagyiratos, Arad megye.

484. „Szenteste karácsonyt köszönteni járnak a gyerekek.” 3—4 gyerekek megáll az ablak alatt és szent énekeket énekelnek. Majd bemennek, boldog ünnepeket kívánnak és elmondják az alábbi verset:

*Kiskarácsony, nagykarácsony,
kiszült-e már a kalácsom?
Ha kiszült már, adják ide,
had tegyem el a zsembembe!*

Ismét énekelnek átveszik a kapott ajándékot és távoznak. — Nagy János, ref. fm. 1923, Solt. (Túlnyomó református lakosság, kevés katolikus.)

485. A „kántálás” karácsony szombatján szokásos. A „kántáló” gyerekek páran összeállnak, vesznek egy-egy jó erős botot a kutyák ellen, aztán napnyugta után megindulnak. Ahol a kapu nyitva van és világosság szűrődik ki, ott az ablak alatt eléneklük „Krisztusurunk áldott születése” és „Szívünk vígsága” kezdetű egyházi énekeket. A gyerekek közt van egy „beköszöntő”. Ez elmondja az alábbi versikét:

*„Oh áldott Űr Jézus
Egeknek Királya,
Drága érdemedet
Araszd ki e házra!
Tarts koronát mindíg
A hívek számára,
Hogy virradjunk fel.
Karácsony első-, másod, és harmadnapjára!
Szívünkben kívánjuk,
És a pénzt kívárjuk!*

Az ajándékok megkapása után mennek tovább más házakhoz. A dalárda a kántor vezetésével „kántál”. Ők éjfél után kezdik a kántálást és első harangszóig kántálnak. Ahol a kapu be van zárva, ott egyszerűen bemásznak a kerítésen. Az ablak alatt elkezdnek egyházi énekeket énekelni. Erre beengedik őket a lakásba. Ők a gyerekektől eltérően bemennek. Házban étellel, itallal kínálják meg őket, aztán pénzt adnak nekik, amit az egyház javára a „KASSZÁS” vesz át. A tiszteletes a templomban bejelenti a híveknek, hogy a

„kántállók” mennyi pénzt kaptak. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva.

486. „Karácsony hetében” (karácsony előtti hét) szokásos Nagykanizsa külvárosaiban a „regöllés”. Ezt úgy 16 év körüli legénykék csinálják. Este járnak, láncos botokat is visznek magukkal, amire még zörgő bádogdarabokat is szegnek. A vezető, aki az ajándékokat, vagy a hideg vízzel való leöntést kapja, a küszöböt veri botjával, míg 3—4 társa a földet döngetve rákezdni:

Haj regő rajta,
azt is megadhatja
az a nagy Úristen
ennek a gazdának
két szép ökröt,
két szép tehenet,
tejet, vaját eleget,
hadd süssenek rétest
szegény regöllőknek.

Nem vagyunk mi rablók
Szent István szolgái.
Most jöttünk Hidegkútról
Hideg mezejéről.
Elfagyott kinek keze,
kinek lába,
kinek füle, ujsa.
Haj regő rajta,
azt is megadhatja,
az a nagy Úristen
ennek a gazdának,
két szép ökröt,
két szép tehenet,
tehen mellé szekeret,
szekér mellé kereket,
kerék mellé faszöveget,
faszög mellé vasszöveget.
Haj regő rajta,
azt is megadhatja,
az a nagy Úristen,
ennek a gazdának,
három ólat,
három malacot,
az egyikből kifusson,
a másikba befusson,
harmadikba több jusson.
Haj regő rajta,
azt is megadhatja,
az a nagy Úristen,
ennek a gazdának,
..... (elfelejtett rész!)
a nagyobbik béresnek
arany ösztöknyelet,
a kisebbik béresnek
arany ostoronyelet.
..... (elfelejtett rész!)

A szöveg dallama:

Haj re - gő raj - ta Azt is meg ad - hat - ja
az a nagy Ur - is - ten en - nek a gaz - dá - nak
két szép te - he - net te jet, va - jat e - le - get
had süs - se - nek ré - test sze - gény re - gő - lők - nek
Nem va - gyunk mi rab - lók Szent István szol - gá - i
most jöt - tünk Hi - deg ut - ról Hi - deg me - ze - jé - ről

Amikor befejezik az éneket, a gazda megkínálja őket egy pohár borral vagy városiasabb részekben pénzt adnak nekik. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1922. Nagykanizsa.

487. Letenyén a regöllést és betlehemezést is katonasorban levő legények végzik. — Csizmadia Ferenc.

488. Karácsony este (december 25-én) van a „regöllés”. Négy-öt fiatalember láncos botokkal járja a falut. Egyikük, aki a vezető, bemegy a házba, megkérdezi, szabad-e bemeneni? Ha engedélyt kapnak, bemennek a szobába és a botokkal ütemesen zörögve, éneklük:

„Kelj fel gazda, kelj fel,
Száll az Isten házára
Terített asztalára
Tele poharával.
Hajj, regő rejtem,
Azt is megengedte
Ez a nagy Úristen
Ennek a gazdának
Egy kis istállót,
Száz marhát beléje,
Két kis bujtárt melléje,
A nagyobbik bujtárnak
Arany ostoronyelet,
A kisebbik bujtárnak
Arany furkósbotot.
Haj, regő rejtem,
Azt is megengedte
Ez a nagy Úristen
Ennek a gazdának
Egy hód földet,
Száz kereszt búzát,
Száz kereszt rozsot,
Haj regő rejtem,
Ezt is megadhatja
Az a nagy Úristen
Ennek a gazdának
Egy kis akót,
Száz birkát beléje
Két kis bujtárt melléje.
A nagyobbik bujtárnak
Arany fokosnyelet,
A kisebbik bujtárnak
Arany kampósbotot.
Haj, regő rejtem
Ezt is megadhatja
Az a nagy Úristen!
Ennek a gazdának
Egy kis ólat,
Száz dísznót beléje,
Két bujtárt melléje,
A nagyobbik bujtárnak
Arany kürtöt,
A kisebbik bujtárnak
Arany furkós botot.
Hej, regő rejtem
Ezt is megadhatja,
Az a nagy Úristen!
Adjon az Úristen
Ennek a gazdának
Egy kis pincét,
Száz akó bort beléje,
Két kis pincért melléje,
A nagyobbik pincérnek
Arany üveghébert,
A kisebbik pincérnek
Arany üvegpoharat!
Haj, regő rejtem,
Ezt is megadhatja
Az a nagy Úristen!
Emitt vagyon egy szép leány,
Kinek neve (a lány neve)
Amott vagyon egy szép legény,
Kinek neve (a lánynak szánt
legény neve)

Elbeszélő tovább nem tudta a szöveget. Régebben szokásban volt még a „duda” használata is. (Duda = 489!) — Szabó Károly, rk. fm. 1923, Pölöske, Zala m.

489. Karácsony este, december 25-én szokásos a „regölés”. Négyen-öten mennek együtt, egyiknél van a „duda”. Ez egy üres tejeskőcsög, aminek a száját disznóhólyaggal kötötték be. A disznóhólyagba meg egy szál nádat dugnak úgy, hogy a nád egyik vége a kőcsögbe lóg és „torzsában” végződik. Ezt a hönök alá fogják és a másik kézzel a kőcsögből kiálló nádszálat huzogatják, mire a „duda” brummogó hangot ad. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala m.

490. December 24-én este „Kis Jézust köszöntenek”. Házi házra járnak és bekiabálnak: „Szabad-e kis Jézust köszönteni?” Igenlő válasza éneklük:

„Kicsoda az, aki által
Nagy az Úr fölöttünk?
Mind azt mondják,
Betlehembe nagyon siessünk!
Kisded Jézus született,
Aki jövendőtett.
Jer, imádd hát mivelünk,
Aki üdvözítőnk lesz,
Aki üdvözítőnk lesz!
A jászolba fektetett
Kegyess Krisztusunk,
Miertünk földre szállt
Kegyess Krisztusunk,
Töröld el vétünköt,
Add meg üdvösségünket.
Az ártatlan születéseddel,
Boldogíts minket!
Nosza Palkó,
Fogj egy juhót,
Vesd válladra,
Te meg Gyurkó,
Egy kis túró
Köss a hátadra.
Kisded Jézust imádták,
Dudát szépen megfújták,
Jézus mellé Szent Józsefet
Hűen áldották!”

Az ajándékot átvéve, „Mennyből az angyalt” énekelve eltávoznak. — Szabó Károly, rk. fm. 1923, Pölöske, Zala m.

491.

„Regü-regü rejtem,
Majd neked ejtem.
Regü-regü rejtem.
Adjon a jó Isten
Ennek a gazdának
Egy hód földön
Száz kereszt búzát,
Száz kereszt rozsot!
Sej, regü-rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü-regü, rejtem.
Adjon a jó Isten
Ennek az asszonynak,
Egy tyúk alatt
Száz csirkefiat,
Száz csibafiat!
Sej, regü-rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü-regü rejtem.
Falon fűgg a zacskó,
Tele van százassal,
Fele a gazdái,
Fele a regösöké.
Sej, regü-rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü, regü, rejtem.
Sütik a malacot,
Érzem a szagát,
A hátulsó combját,

Talán hozzám vágják!

Sej, regü-rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü-regü rejtem.
Itt is mondanak
Egy szép leányt,
Kinek neve volna:
..... (A lány neve!)

Sej, regü-rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü-regü rejtem.
Amott is mondanak
Egy szép legényt,
Kinek neve volna:
..... (A legény neve!)

Sej regü-rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü-regü, rejtem.
Összegöndörödjének,
Mint a cica farka,
Mint a macska farka!
Sej regü-rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü, regü rejtem.
Boldog új esztendő!”

Molnár Jenő, rk. tanító, 1919, Sömjénmihályfa, Vas m.

492. Szenteste 5–6 gyerek együtt járja a falut. Minden házba beszólnak az ablakon: „Meghallgatják-e az angyali igazságot?” Engedély esetén bemennek és karácsonyi énekeket énekelnek. Diót, cukrot vagy pénzt kapnak. — Juhász Pál, rk. fm. 1923, Nagyiratos.

493. Karácsony másnapján szokásos a „rigmusmondás”. Reggel összeáll két-három gyerek és közösen járják a házat. Ahol nyitva találják az ajtót, oda bemennek. Zárt ajtó annak a jele, hogy nem akarják a „rigmusmondókat” beengedni. Ahol nyitott az ajtó, oda bemennek és a következő verset mondják el:

„Kicsi Zsuzsikának kicsi csengő fája,
Krisztus Urunk küldte öröme napjára.
Ne pityeregj gazda, tégy bort az asztalra!
Majd én is eljövök a zsíros pánkóra!
Zörgetik a kőcsöt, pénzt akarnak adni,
Ha tíz fillért adnak, meg fogom köszönni!”

Van az utolsó résznek ilyen változata is:

„Zörgetik a kőcsöt, pénzt akarnak adni,
Ha tíz fillért adnak, el sem fogom venni,
Ha egy pengőt adnak, meg fogom köszönni!”

— Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m.

494. Nagykanizsán a belvárosban is divatos volt a betlehemes játék, de rendőrségi engedélyhez volt kötve. A plébániahivatal javaslata alapján állította ki a rendőrség az engedélyt. Rendőri engedélyre volt szükség, mert a konkurrens betlehemesek furkósbottal szoktak egymásnak esni és a fő-törékvésük egymás „betlehemének” szétverése volt. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

495. Egy héttel karácsony előtt, szóval „karácsony hetiben” szoktak „betlehemezni”. A „betlehemi játékhoz” négy gyerek kell. Van három pásztor és angyal. A harmadik pásztor a „dadó”. A pásztorok kenderből nagy szakállat és bajuszt készítenek és madzaggal kötik fel. Az angyal csupasz arcú. A pásztorok rongyos ruhában vannak és láncos bot van a kezükben. Az angyalon hosszú fehér ing van, kezében bot helyett csengőt tart. Fején csillaggal díszített „papisüveget” visel. Az angyal viszi a „betlehemet” és közben csenget. Amikor házhoz érnek, az angyal bekiált: „Be szabad-e vinni a betlehemi Jézuskát?” Igenlő válasza az angyal be megy, bent a „betlehemben” meggyújtja a gyertyákat és elkezd énekelni: „Mennyből az angyal...” Eléneklük az első versszakot, aztán csenget. Belép az első pásztor: „Adj’ Isten gazd’uram jó estét! Úgy eltévedtem ebben a rengeteg erdőben

(Nem tudja tovább a szöveget!) Az első pásztor befejezvé mondókáját, lefekszik. Az angyal elénekli a „Mennyből az angyal” második versszakát és újból csenget. Bejön a második pásztor. Ez is elmondja a mondókáját, majd lefekszik az is. Az angyal újabb versszakot énekel, akkor azonban nem csenget, hanem kiszól: „Dadó, gyere be, mert megfagyó!” „Dadó” kintről beszél: „A szalonnaszákot hová tegyem?” Angyal: „Akaszd az üstökbe!” Dadó bemegy és beszél az is, majd lefekszik és horkolni kezd. Az angyal énekel, majd felkölti az első pásztor: „Mit álmódtál pajtás?” Első pásztor: „Hát tudod pajtás, én azt álmódtam, hogy a gazd'uram akkora kolbászt akasztott a nyakamba, hogy az egyik végét én rágtam, a másikat meg a kutyák Pesten!... (További mondókát nem tudja!) Az angyal felkölti a második pásztor: „Mit álmódtál pajtás?” „Én meg azt álmódtam, hogy gazd'uram egy száz pengőst nyomott a markomba...” Az angyal a „dadót” is felkölti: „Mit álmódtál pajtás?” „Én meg azt álmódtam, hogy a gazd'uram legszebbik lányával háltam...” Ezeket a pásztorok még fekvé, könyökölve mondják el. Az angyal énekelni kezd: „Pásztorok hol vagytok, talán biz' alusztok? Gyorsan, frissen keljete, Jézus elé menjete!” A pásztorok felkelnek botjukkal verve az ütemet, éenkelni kezdenek:

„Mennországba jer pajtás, jer pajtás!
Ottan lesz majd jótartás,
Sör, bor ingyen lesz,
Ott ihatik az ember,
Egyik angyal furuglál, furuglál,
A másik meg táncot jár.
Vígán zengjete citerák,
Jézus születet,
Harsogjatek dob, trombiták,
Isten ember lett.
Hejj, szegények,
Pásztorok, örvendezzete!
Köztete van Úr Jézus,
Dicsérhessete!
Koredó örülhetez,
Hogy velünk eljöhetez,
Kedvedet tölhetez,
Kis Jézust szemlélhetez!
Hallod, hallod pajtás,
Zörgetik a kulcsot,
Amivel felnyitják
A pénzes ládicskát,
Osztoztatják csiszegős, csoszogós
Bankóját, húszasát, ládiását!”

(Koredó a legöregebb pásztor!) — A „mennországba” dalama Csizmadia Ferenc rk. tanító kottázása szerint:

Mennország - ba

stb. v. ig

Vígán zengje

Kor-re-dá

Hal-lod

Ezután közösen eléneklik a „Csordapásztorokat” és vége a játéknak. A gyerekek a kapott ajándékot tarisznyába téve távoznak. Menet közben énekelik: „Elindulánk stb.” — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém m.

496. Katonaszorban levő fiatalemberek szokták játszani a „betlehemi játékot”. Az elbeszélő maga angyal volt utóljára. „Betlehemesek” karácsony első és másodnapján járnak csak, az esti szürkület beálltakor. A szereplők: „Kengyelfutó”, Szent József, „király”, két angyal és két pásztor. Az angyalok fején „tanecliből csinált” süveg van, aminek csillag van a csúcsán. Ez a süveg különböző színű szalagokkal is díszített. Az angyalokon fehér „blujz” és fehér, csipkés szoknya van. Vállaikon átvette egy-egy „kivarratos kendő”. Alul természetesen melegen fel vannak öltözve, a papírsüveg alatt is ott a kucsmájuk. A király úgy van öltözve, mint az angyalok, csak papírkorona van a fején és sarkantyús csizma van a lábán. A korona tenyérnyi széles ezüstpapírból van készítve, amit különböző színű szalagok díszítenek. A „kengyelfutó” is úgy van öltözve, mint az angyalok, csak sarkantyús csizma van annak is a lábán. A pásztorok szőrös subában vagy kifordított bundában vannak, fejükön bundás sapka. A betlehemet az angyalok viszik. A kengyelfutó, akinek csengős bot van a kezében, bemegy a házba, míg a többiek kint várakoznak. Bent kérdi:

„Nagy csoda vallással
Hívom e világot,
Hogy az én versemet
Kérlek, hallgassátok
Ezt a történetet,
Hogy barmok jászlabán
Egy gyermek születet.
Kicsoda e gyermek,
Tudni szeretnétek?
Az Úr Jézust tiszteljétek!
Mit szól a gazda?
Bé szabad-e jönni a betlehemeseknek?”

A gazda erre kiszól, hogy jöjjenek bé! Erre az udvaron elénekelik a „Mennyből az angyalt” és Szent József kivételével bemennek. Az angyalok leteszik a betlehemet és a két „papakulár” lefekszik a betlehem mellé.
Király:

„Mi nem azért jöttünk,
Hogy históriázzunk,
Hanem az Úr Jézusról
Egy példát mutassunk.”

Prózában folytatja: „A mi példánk, tehát legyen Jézusról. Szent Józsefet pedig bé nem bocsájthatom, istállóban hálai kényszerül!”
Szent József: Kivülről kopogtat.
Király: „Ki vagy?”
Szent József: „Felsőes királyom, nyisd meg az ajtódat, ereszd bé a szegény megfáradt utast, ki az utazásban nagyon elfáradott!” Kaphatnék-e szállást, nyugalmat nálad ezen éjszakára?”

Király:

„Kedves jó barátom,
Szállást nem adhatok,
Sok vendégim vannak,
Ha szállást adok,
Engem is megszólalnak!
Királyi házamtól
Ezennel elindulhatsz!”

Két angyal egyszerre:

„Miféle ember vagy,
Vajjon honnan jöttél?
Hogy felelet nélkül
Mostan erre jöttél?”

Szent József:

„Názáretből jöttem
A felhivatásra,
Kaphatnék-e szállást,
Nyugalmat
Ezen éjszakára?”

Király:

„Ím, hát gyere bé,
Pihenj egy kevéssé!”

Szent József belép, kezét fog a királlyal: „Szerencsés jó estét felséges királyom!”

Király: „Isten hozott, kedves jó barátom!”

Szent József:

„Én is hát, mint József
Béjöttem hozzátok,
Mert fényleni láttam
A bálványcsillagot..”

Prózában folytatja: „Idebenn hallok a betlehemi pásztorokat. Íme megnyílt Áronnak vesszeje, kinyílt törzse és csemetéi s megnyílt a Paradicsomkertben a bűnösök helye!”

Közösen éneklük:

„Vajjon József mit gondoltál,
Hogy istállót választottál,
Nem találtál nyugvóhelyet e városban,
Hanem inkább barmok között a jászolban.
Pásztorok, pásztorok, keljünk fel!
Betlehembe menjünk el,
Fáradtságot ő érte ne sajnáljunk,
Siessünk, ne késsünk!
Íme mert ő fázik,
Könnyeitől ázik,
Nincsen neki dunyhája,
Sem cifra nyoszolyája,
Csak széna, csak szalma,
Barmok szája melegítő kályhája.
Keljetek fel pásztorok, pásztorok,
Kik juhoknál alusztok,
Kik juhoknál alusztok,
Megszületett uratok, uratok,
Nektek is Jézusotok, Jézusotok!”

Kengyelfutó rávág botjával a pásztorokra: „Daszkule hirtelen, norde kegyetlen, keljetek fel már, annyit aludtatok, a szemetek kidagadt!”

Első pásztor:

„Én nem bánom, keljünk fel!
Betlehembe menjünk el!”

Második pásztor:

„Amíg oda elérünk,
Hat szál kolbászt megeszünk!”

Együtt éneklük:

„Menjünk, menjünk, örvendezzünk,
Úr Jézustól kedvet nyerjünk,
Lássunk, lássunk szép angyali
Nagy vígságot!

Lássuk szerit a Jézusnak, a Jézusnak!
Mit vigyünk hát neki, ajándékot neki?
Hogy kedvét találhassuk
És szívből imádhassuk!
Egy sajtot, egy bárányt!
Ilyen szegény pásztoroktól elég leszzen,
Talán még az aranyból is többet térszen.”

Első pásztor:

„Én vagyok a legöregebb pakulár,
Ki a juhok után egész nap cammog már,
Mégis az én Jézusomnak egy sajtot ajánlok,
Uram vedd jó szíveddel, mert mást nem adhatok!”

Második pásztor:

„Én vagyok a legfiatalabb pakulár,
Ki a bárányok után egész nap szaladgál,
Mégis az én Jézusomnak egy bárányt ajánlok,
Uram, vedd jó névvel, mert más nem adhatok!”

Közösen éneklük:

„Mostan kinyílt egy szép rózsavirág,
Melyet oly rég vár az egész világ,
Betlehemben bimbózik egy zöddág,
Király mennyből, méltóság,
Király mennyből, méltóság.
Aludj, aludj, drága jácintuskám!
Sorsunk nehéz, violám!
Sorsunk nehéz, violám!”

Innét kezdve a kengyelfutó botjával veri az ének ütemét:

„Egy kancsó bort, őrmester,
Beszélhetünk jókedvvel,
Torkunk ki is ujjula
Ezer víg örömmel!”

Kifelé menet a házból, éneklük:

„Ez a gazda jó gazda,
Ha elindít utunkra,
Tíz pengőt, húsz pengőt,
Indítson utunkra.
Jó gazdák megbocsássatok,
Ha vétettünk tinalatok.
Köszönjük, hogy mit adtatok,
Mennyből áldás szálljon rátok!
Mennyből áldás szálljon rátok!”

— Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva, Marostorda m. (1946 karácsony este jegyeztem fel.)

497. „A betlehemi játék” ismeretlen az elbeszélő falujában. — Ambrus István, rk. szabó, 1923, Gyergyócsomafalva.

498. Szenteste a disznó- és tehénpásztor minden házhoz elmegy. Mikorra érkezésüket várják, minden munkát befeljenek és az asztalt megterítik. Minden szemesterményből tesznek az asztal alá egy tele „szakajtóval”. Az asztalra egy pohárka édes pálinkát isznak meg kenyérral vagy süteménnyel. A vacsora mákos és káposztás metélt. Az első kanálnyi ételt, amit valaki a „tapsiból” kivesz, külön teszi és közben azokra gondol, akik meghaltak. Ez a külön tett étel a moslékba kerül. A gyerekek ekkor járnak szent énekeket énekelni. Éjfélkor a legények teszik ugyanezt a lányos házaknál. A legényeket behívják és megvendégelik. Az ún. „templomtakarító lányok”, akiket a gazdagabb családok gyermekei közül

választanak, éjfélkor pár legény társaságában felmennek a toronyba és ott szent énekeket énekelnek. — Daday Mihály, rk. fm. 1923, Nagytarcsa, Pest megye.

499. Karácsony előestéjén szokásos az ún. „Szűzgulya hajtás”. Csordás és kanász este 10 óra felé együtt indulnak el a pásztorházból, bojtárjaik kolompokkal felszerelve követik őket. Ők helyettesítik most a csordát. A pásztorokon a szokásos hétköznapi felszerelés van. Megindulnak azon az úton, ahol „ki szoktak hajtani”. Kanász tüköl, a csordás durrogat, éppen úgy, mint amikor „kihajtáskor” a gazdák tudtára adják, hogy kiengedhetik az állatokat. Minden gazda háza előtt megállnak, a tükölésre, a durrogatásra előjövő gazdát saját gyártmányú versükkel felköszöntik, aki egy kalácsot és üveg bort ad nekik. Nagyobb gazdáknál a bojtárokat behajítják az udvarra, mint amikor a csorda érkezik meg. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, Nagykanizsa.

500. Szenteste a gyerekek elkérik a kanásztól az ostort és kolompokat és járják a falut. Egyik gyerek durrogat a kanászosztorral, a többi meg kolompolva követi. Közben-közben karácsonyi énekeket énekelnek. Semmit nem kapnak ezért. — Sohár Elemér, rk. fm. 1923, Pórszombat, Zala megye.

501. „Karácsony böjtjén” kezdik a kondások és kanászok az „aprószenteket” hordani, minden házhoz, ahonnet „kihajtanak” visznek egy „piros gyűrűt” (vörös fűzfavessző). Két-három napig tart, amíg az egész falut bejárják. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád megye.

502. Karácsony böjtjén az első kanál ételt semmiből sem eszik meg, hanem összegyűjtve a tyúkoknak adják. — Lukács Gyula, rk. fm. 1914, Budafa, Zala megye.

503. Karácsony böjtjén mákostészta az ebéd. Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

504. Karácsony első napján nem szabad mákot enni, mert a következő évben sok lesz a „balha”. — Kökény Miklós, rk. tisztviselő, 1919, Rád, Nógrád megye.

505. Karácsony első napján nem szabad diót feltörni, mert sok edény összetörik a következő évben. — Kökény Miklós, rk. tisztviselő, 1919, Rád, Nógrád megye.

506. Karácsony első napjára „fekete tyúkot” vágnak, hogy „sokat tojjanak a jövő évben a tyúkok”. — Somogyi Károly, őrmester, 1921, Békéscsaba.

507. Karácsony napján nem szabad diót „feltörni, mert keléses lesz az ember”. — Juhász Pál, rk. fm. 1923, Nagyiratos.

508. Karácsony böjtjén tilos a zsíros állat vágása. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

509. „Sóban-vízben bableves és mákostészta” az ebéd karácsony böjtjén. Ebéd előtt mindent az asztalra készítenek és ebéd alatt senkinek sem szabad felkelni, hogy „jól üljenek a tyúkok”. Az ebédet egy „fél girizd” mézes fokhagyma meghevésével kezdték meg, a másik felét meg eltették. Ezután mindenki vett egy szem diót és feltörte. A rossz dió azt jelentette, a feltörő beteg lesz, vagy meghal egy éven belül. A dió egy gerezdjét mézbe mártva a felét megették. Ezek okát elbeszélő nem tudja. A mézet eltették, amit ekkor az asztalra tettek „torokfájás ellen orvosságnak”. Minden ételből mindenki félretett egy kanálnyi, amit „egy ruhába téve következő karácsonyig őriztek. Ez a karácsonyi morzsa.” Hogy ez mire volt jó, nem tudja. — Gálfi András, rk. fm. 1923, Szapárliget, Arad megye.

510. Karácsony böjtjén és minden más böjti napon „árva ételek” szokásosak, amelyekben sem rántás, sem habarás nincs. Egyébként a hétfőt is megböjtölik a faluban a péntek mellé. — Mátyás János, rk. fm. 1923, Monó, Szilágy megye.

511. „Karácsony böjtjén” rendszeren mákostészta van ebédre. A férjhez menendő lány lekapia az apja villájáról a tészta és azzal kiszalad az utcára. Az első férfi keresztneve, aki arra jön, lesz az ura keresztneve is. — Csépe Sándor, rk. fm. 1923, Hasznos, Heves megye.

512. Karácsony böjtjén dió, fokhagyma, alma és szőlő van ebéd előtt. Ezek maradékát elteszik egy asztalkendőbe, amit „törölközőnek” hívnak. Ez a „karácsonyi morzsa”. Ebédre savanyú krumplileves vagy bableves, általában savanyú levesek, mákostészta, meg krumplislepény van. Ez utóbbit a gyümölcsökkel eszik. Ebéd közben az apa az első pohár bor-

nál felköszönti családját, kívánja, hogy „az egészség megmaradjon és még számos karácsonyt megérjenek együtt!” — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

513. Amit „karácsony és új év böjtjén” esznek és van, az „egész évben lesz!” Ezért aztán egy „szakajtó kosárban” összekevernek minden szemeszterményt, az asztal alá teszik és újévig ott hagyják. Ekkor minden állatnak adnak belőle. „Jobb lesz az évi termés!” — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaórs.

514. „December 6-án meghalt az anyósom. Szenteste azért számára is tettünk tányért az asztalra. A tányér mellé szájával lefelé fordított poharat tettünk. Az üres tányérba minden ételből vetettünk egy kanálkával.” — Bokor Ferenc, rk. gyári munkás, 1913, Salgótarján.

515. Csizmadia családja földműveléssel foglalkozik, náluk van szokásban, hogy szenteste és húsvét előestéjén vacsoránál a család halottainak emlékére üres tányért tesznek az asztalra. Ezekbe az üres tányérokba minden fogásból mindenki tesz egy kanálnyi. Csizmadia mesélte, hogy érdeklődően a szokás okáról, azt a választ kapta, hogy „ezeken a napokon mindenkinek meg kell kapni a maga részét!” Az ételeket, amik így összegyűlnek, a tűzbe vetik. Minden ételből vetnek a tűzbe is. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

516. Szent esti vacsoránál azoknak a családtagoknak, akik távol vannak, szintén tesznek tányért az asztalra. Erre minden ételből tesznek egy kanálkával. Az így összegyűjtött ételeket papírba téve félreteszik és ha valaki megbetegszik, ennek a füstjével megfűstölik. Beteg állatokat is így gyógyítják, és pl. „tehén tőgyére igen jó, ha gyulladásban van!” — Jaskó Károly, rk. fm. 1924, Ecseg, Nógrád megye.

517. Karácsony böjtjén nem reggeliznek és nem vacsoráznak, csak az éjfél mise után egy üres tányért is tesznek az asztalra és addig senki sem kezd enni, amíg az ételből egy kanálnyi az üres tányérra nem tett. Az így összegyűlt ételkeveréket az állatokkal etetik meg. „Ez így szokás nálunk, hogy mire jó, nem tudom!” — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala megye.

518. Szent este vacsoránál nem kel fel a gazdaasszony, hogy „jól üljenek a tyúkok”. — Morva István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest megye.

519. Karácsony böjtjének estéjén lehet más is, de savanyú gomba leves és bobajka feltétlen van! — Szuholdi Miklós, rk. fm. 1923, Vivitány, Zemplén megye.

520. Szenteste diót esznek vacsorára. Akinek rossz a diója, amit elsőnek tör fel, beteg lesz, vagy meghal egy éven belül. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád megye.

521. Szentesti vacsoránál vizet, bort, süteményt, kalácsot, „egyszóval mindent tesznek az asztalra, hogy a jövő évben mindentől legyen”. — Tóth Gyula, Bézs.

522. Karácsony böjtjének estéjén szénát és súlykolófat szoktak az asztal alá tenni. — Juhász Pál, rk. fm. 1923, Nagyiratos.

523. Karácsony böjtjének estéjén sást hintenek az asztalra és így terítik le az asztalt. „Ez egész karácsonyban így marad”. — Tóth János, rk. fm. 1910, Zemplénagárd.

524. Sataéknál a szentesti vacsorát egy gerezd mézbe mártott fokhagyma meghevésével kezdik meg. „Ez valami betegség ellen van!” Ezután feltörik a teríték mellé előre elkészített diókat, amiket az elbeszélő édesanyja válogatás nélkül rakott ki. Akinek az első feltört diója rossz, az „beteg lesz, vagy meghal egy éven belül!” Egy gerezd diót is elfogyasztanak mézbe mártva. „Általában mindent mézzel esznek ezen a napon cukor helyett, mivel a méz sok virág porából van és fűbe-fába adta Isten az orvosságot!” Ezután mindegyik testvér vesz egy almát és annyi részre vágja ezt, ahány testvére van, az almaszeleteket pedig kiosztja testvéreinek. „Azt tartják, ha valaki eltéved és nem találja meg a helyes utat, azokra gondol, akikkel almát felezett, biztosan megleli a jó irányt!” — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska.

525. Elbeszélő családja földműveléssel foglalkozik. Szenteste a vacsoránál egy szál gyertyát tesznek az asztalra. Aki felé legtöbbször hajlik el étkezés közben a gyertya lángja, azt tartják, egy éven belül meghal. — Csizmadia Ferenc, rk. tanító, 1920, Nagykanizsa.

526. A karácsonyi abrosz alá ollót, kaszakövet vagy kést tesznek. „Ha valaki megüti magát, ezzel simítják meg, hogy fel ne dagadjon a helye!” — Sziva Ferenc, rk. asztalos, 1923, Kéthely, Somogy megye.

527. Szenteste egy kis szénacsomót szokásos az asztal alá tenni, amit vízkeresztkor visznek ki és reggel az állatoknak adnak. A szalmacsomó mellé „jármszeget szoktak tenni, hogy a járom ne törje fel az ökrök nyakát!” „A széna arra szolgál, hogy az eljövendő Jézuskának legyen nyughelye.” Vacsora után tiszta fehér lepedővel fedik le az asztalt, az asztal közepére pedig imakönyvet tesznek. Ezt a terítőt használják fel, ha valakit „megöntenek viasszal”. — Iván Kálmán, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala megye.

528. Szenteste pár cső kukoricát, ha volt összenőtt cső, azt tették az asztal alá. „Anyám azt tartotta, a tyúkoknak szerencséjük lesz, ha ezt megeteti velük!” Kisbaltát is szoktak még az asztal alá tenni. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecseg, Nógrád megye.

529. „Jégeső ellen azt a baltát szokták kitenni, ami karácsonykor az asztal alatt volt.” — Turánszki Imre, rk. fm. 1923, Kiskőrös.

530. Szenteste az asztal alá tesznek egy öl szalmát. Másnap reggel az asztalterítőbe takarva kiviszik azt a szalmát a szőlőbe. Ott a gyümölcsfákra olyan vastag kötelet készítenek ebből, mint a kévékre szoktak. „Ettől állítólag jó gyümölcsstermés lesz!” — Tamás Pál, Görömböly.

531. Karácsony előestéjén vacsora után kukoricát, szénát, meg szalmát tesznek az asztal alá. Ebből aztán minden állatnak adnak. — Szabó István rk. fm. 1923, Zalakaros.

532. Szent este egy kis cipőt tesznek az asztal sarkára. Vízkereszt napján minden állat kap ebből. — Vargha Pál, rk. fm. 1923, Rédcis, Zala megye.

533. Szenteste szénát és vakarókefét tesznek az asztal alá. — Sági János, rk. gazd. alkalmazott, 1910, Nemesbük.

534. Karácsonyra előre sütnék kalácsot. Ennek tészájából az elbeszélő édesanyja egy „cipő alakú üreskalácsot” is szokott sütni. Ebből szent este minden állat kap egy falatot, mert „az állatok éjjelkor megszólalnak és elpanaszolják egymásnak, mit adnak nekik enni!” Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala megye.

535. Karácsony éjjel éjfélkor „megszólalnak a marhák”. Sági János, rk. gazdasági alkalmazott, 1910, Nemesbük.

536. Karácsony éjjelen minden állatnak adnak enni. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babordöbréte, Zala megye.

537. Az éjjeli mise után minden állatnak enni adnak. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

538. Karácsony éjjelkor minden állatnak adnak enni. Etekezés után bemennek és minden szemesterményből kimérnek egyenlő mennyiséget, amit az asztalra öntve letakarnak az asztalterítővel. Ekkor kimennek és megitatják az állatokat. Visszatérve újra lemérik a terményeket. Amiből többet talál, mint az előző mérés volt, abból jó termés lesz, míg ami most kevesebbnek bizonyul, gyenge termést eredményez. — Sata Mihály, rk. villanyszerelő, 1923, Pécska, Arad megye

539. „Szenteste” az asztal alá, amelyen a karácsonyfa áll egy köteg szénát szoktak tenni azért, hogy „az eljövendő kis Jézusnak legyen fekhelye”. Karácsony után minden növényevő állat kap ebből. — Sziva Ferenc, rk. asztalos, 1923, Kéthely, Somogy megye.

540. Amíg a karácsonyfa az asztalon áll, egy kis köteg széna van az asztal alatt, „a kis Jézus számára fekhelyül”. — Lakos János, rk. tisztviselő, 1919, Fonyód, Somogy megye.

541. Szent este az elbeszélő nagyapja egy kis „zompör” zabot és egy kis öl szénát tett az asztal alá, amelyen a karácsonyfa állott, „Szent József szamarának”. — Hegedűs Antal, rk. tisztviselő, 1920, Markota.

542. Éjjeli misére menet előtt egy marék szalmát szoktak az öregek az asztal alá tenni, ami másnap is ott volt, hogy emlékeztessen, „a Kis Jézus is szalmán született”. Ma már nem igen van meg ez a szokás. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

543. Ahol nem állítanak karácsonyfat, ott az ajándékot az asztalra teszik ki, vagy az alvó párnája alá teszik. Cipőbe nem szokták az ajándékokat tenni. — Bernáth József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

544. Kis Jézus az elbeszélő családjában a karácsonyfa alá tett cipőbe hozta az ajándékot az elbeszélő gyermekkorában. Mikuláskor ugyancsak a cipőbe jött az ajándék. — Hegedűs Antal, rk. tisztviselő, 1920, Markota.

545. Karácsonyfat állítanak. Este lefekvéskor az egész család, felnőttek is, ragyogóra tisztított cipőjüket az alá az asztal alá teszik, amelyen a karácsonyfa áll. Reggelre a cipőbe van az ajándék. A szülők egymásnak vett ajándékai is a cipőbe kerülnek. Mikulásra, újévre ugyanígy a cipőben kapnak ajándékot a gyerekek. Alma, sütemény, csokoládé, „pogácsa”, vagyis mézeskalács kerül a cipőkbe. Ezeket aztán reggel a karácsonyfára akasztják és vízkereszt napjáig nem nyúlnak hozzá. Ekkor „lefosztják” a karácsonyfat és csak akkor eszik meg az ajándékokat. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva.

546. Karácsonykor és Mikuláskor a gyerekek cipőjébe ajándékot tesznek. — Papp Ferenc, rk. fm. 1923, Nádudvar.

547. Karácsonykor a karácsonyfa alá teszik az ajándékokat. Húsvétkor és Mikuláskor viszont a cipőjükbe kerül az ajándék. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

548. „Karácsonyfat az elsődházban állítják fel, rendszeren a lóca sarkában.” A karácsonyfat „szilveszter este szedik meg”. Ekkor osztják el a gyerekek közt a cukrot. Ha a lánynak komoly udvarlója van, az is kap a karácsonyfa édességeiből. — Kovács József, rk. iparos, 1923, Szurdokpüspöki.

549. Karácsonykor az éjjeli mise után szoktak vacsorázni. A gyerekeket fel szokták ilyenkor kelteni. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

550. Karácsonykor az asztal alá, amelyre a karácsonyfat állítják, egy tál kukoricakását szoktak tenni. — Horváth József, rk. fm. 1910, Karmacs, Veszprém megye.

551. Palinban a mestergerendára akasztják fel a karácsonyfat, rendszeren a lámpa helyére. A legértékesebb ajándékot a fa végére akasztják. — Vaskúti József, rk. tisztviselő, Palin-Zala megye.

552. „Ha hódvilág van szenteste, nem lesz igazi jó gyümölcs-termes.” — Tóth Pál, rk. fm. 1923, Csatár, Zala megye.

553. „Ha csillagos karácsonykor az éjszaka, sok diinne várható.” — Somogyi Károly, ev. őrm. 1921, Békéscsaba.

554. „Nagy szokás” karácsony böjtjén egy kocsi trágyát vinni a földekre, hogy „jogy legyen a termés”. — Morva István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest megye.

555. „Sötét karácsony, sötét pajtát lehet várni.” Szóval, ha nincs karácsonykor hó, tele lesz a pajta. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém megye.

556. „A Luca után 12 nap időjárása a következő és 12 hónapja időjárásának felel meg” az elbeszélő édesapja szerint. — Gálfi András, rk. fm. 1923, Szapárliget, Arad megye.

557. Szentesti vacsora után kétfelé vágnak egy fej vöröshagymát. Egy-egy fél vöröshagymát körömmel hat felé szednek szét, aztán az így nyert félgömböket sorra kirakják és január, február, március stb.-nek nevezik őket. A 12 hagymaszeletet sóval töltik meg. Amelyik hagymacikkelyben vizes lesz a só, az annak megfelelő hónap csapadékos lesz. — Nagy László, rk. fm. 1923, Galambok, Zala megye.

558. Mint az előző. — Szabó István, rk. fm. 1923, Zalakaros.

559. Ha a lány meg akarja tudni, hogy udvarlói közül ki fogja elvenni, vesz egy szitát és annak karimájába kést szúr bele. Szenteste kidobja ezt az udvarra. Amerre a késnyél mutat, fog jönni a kérője. — Imreh András, rk. tanító, 1920, figyelte ezt meg Tápén és Algyőn.

560. Szent este bevisz az „eladó lány” egy öl fát, amit aztán éjjeli mise után megszámlál. Ha páros a fa, férjhez megy a következő évben. — Büki László, rk. fm. 1923, Vaspör, Zala megye.

561. Karácsony böjtjén a lányok almát fagyasztanak vízbe és ebből következtetnek leendő férjükre, annak vagyoni állapotára stb. — Vargha András, rk. fm. 1923, Szurdokpüspöki.

562. Karácsony napján minden állat vedrébe tesznek egy szép piros almát, hogy az állat „olyan szép és egészséges legyen, mint az alma”. — Morvai István, rk. fm. 1923, Csömör, Pest megye.

563. Aki megijedt valamitől, azt „megöntik viasszal”. A beteget leterítik a „karácsonyi abrosszal”, hogy rá ne menjen a viasz. — Gelencsér Lajos, rk. fm. 1914, Rezi, Veszprém megye.

564. A karácsonyfán a csillagszórókat és gyertyákat az éjféli misére hívó első harangszóra gyűjtik meg. — Kakukk Károly, rk. fm. 1923, Poroszló, Heves megye.

565. Karácsony este „pásztortüzet” szoktak gyújtani a szőlőhegyen. Olyan hegyen szokták ezt gyújtani, ahonnan messze ellátszik. — Büki János, rk. fm. 1915, Zalaudvard.

566. Luca naptól karácsonyig minden nap gyűjtenek egy szál tűzrevalót a legények. Éjféli mise előtt a templomkertben máglyát készítenek ebből, ami köré mésszel egy kört rajzolnak! Beharangozáskor meggyújtják a máglyát. Ekkor megjelenik a leendő feleségük képe, akit aztán akár akarnak, akár nem, el kell majd venniük. — Tóth István, rk. fm. 1923, Jászsószentgyörgy, Szolnok megye.

567. Gyakran megtörténik az elbeszélő szerint, hogy a boltostól visszakapott pénz eltűnik a pénztárcából. Ennek magyarázata az elbeszélő szerint: „Luca naptól kezdve minden nap gyűjtenek tűzifát egész karácsonyig úgy, hogy naponta egy darabot tesznek félre. A fát szenteste bekészítik a „katlanba”. A „katlan” előtt krétával húznak egy kört, amikor beharangoznak éjféli misére, aki a dolgot meg akarja csinálni, beleáll a körbe és azt nem is hagyja el addig, míg a dolgot be nem fejezte. Az elbeszélő szerint veszélyes kísérlet ez. Szerinte főleg a „vásáros zsidók” vállalkoznak véghezvitelére. „Meggyújtja a tüzet, aztán egy »tűzkutyát« tesz bele, amire kis vasfazekat állít. Ebbe a fazékba mindenféle aprópénzt dob, amiket vízzel önt le, úgy, hogy a forró víz ki ne fusson a fazékból. A víznek az éjféli mise végéig kell fornia. Aki ezt a műveletet végzi, mindenféle ijesztő képet lát: malomkő hajszálon függ a feje felett, bika rohan neki stb. Ha megijed és elhagyja a kört, meghal. Ez többször történt már!” Amennyi pénzt így megfőz valaki, ha kiadja, visszajön hozzá. Kitálaták a dolog ellenszerét is: Meg kell harapni a pénzt, mielőtt a tárcába teszik, nem fog abból eltűnni. — Tóth István, rk. fm. 1923, Jászsószentgyörgy, Szolnok megye.

568. „Karácsony éjjel felveti magát a pénz!” — Sági János, rk. gazdasági alkalmazott, 1910, Nemesbük, Veszprém megye.

569. Éjféli mise után a tűzoltók lőnek és trombitálnak. — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecség, Nógrád megye.

570. Karácsony napján későn reggeliznek. Előző este ugyanis későn feküdtek le. Reggelizésnél elkezdik, hogy mindenki amiből eszik, egy kis zacskóban eltesz egy keveset. Estig csinálják ezt. A zacskót felteszik a padlásra egy „kakas-ülőre” és következő karácsonyig ott hagyják. — Turánszky Imre, rk. fm. 1923, Kiskőrös.

571. Ugyanaz, mint az előző, csak az ételmaradékot a „kiskertben” kitett deszkára öntve a madarak kapják. — Bálint János, Apátfalva, Csanád megye.

572. Karácsonyi ünnepek alatt nem viszik ki a házból a szemetet, hanem összegyűjtik és az ünnepek után a gyümölcsfák tövébe öntik. — Lőrinc György, rk. fm. 1923, Babosdöbréte, Zala megye.

573. Karácsonytól kis-karácsonyig nem viszik ki a szemetet a házból, hanem összegyűjtik. „Három királakkor” ezt az összegyűjtött szemetet felszórják a gyümölcsfákra. „Még a hegyre is szoktak kivinni belüle!” — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti.

DECEMBER 27. JÁNOS NAPJA

574. Az „Istvánolás” és „Jánosolás” karácsony után István és János napon szokásos. — Ambrus István, rk. szabó, 1923, Gyergyócsomafalva.

575. János napján, december 27-én kis, lapos üvegben bort visznek a gazdák a templomba. A pap a mise végén megszenteli a borokat. Délután kimennek a szőlőbe és minden hordóba, amiben bor van, öntenek pár cseppet ebből a szentelt borból. — Dr. Dlusztus József, rk. tisztviselő, Németholy, Baranya megye.

576. Szent Jánoskor szenteltetnek bort. Ebből minden hordóba öntenek pár cseppet. „Ez a Szent János áldása.” — Nagy Lajos, rk. fm. 1923, Nemesapáti, Zala megye.

DECEMBER 28. APRÓSZENTEK

577. Aprószentek napján kora reggel járnak „korbácsolni”. Úgy igyekeznek, hogy még ágyban találják a háznépet. „Akit megkorbácsolnak, az nem kellésül ki” tartotta az elbeszélő nagyapja. — Sági Jenő, rk. fm. 1923, Vöckönd, Zala megye.

578. Az „aprószentekelés” abban áll, hogy a legények vékony, piros fűzfavesszőt szednek, azt a kályhán felmelegítve nyolcágú korbáccsá fonják. Ezt a csizmaszárba, vagy a bekecs belsőszébe dugják és aprószentek napján felkeresik a lányos házakat jókor reggel, amikor a háziak még ágyban vannak. A legény az alábbi vers elmondása közben jól megkorbácsolja a lányt és a háziakat:

„Aprószentek!
Darabos Dávid
Fúrja-faragja,
Elromlott a korcsolyája
Alcsik Sándor megcsinálja,
Hogy az új esztendőben meg ne varasodjék!”

A legényt megvendégelik. — Szabó Bálint, rk. fm. 1923, Gyergyóremete.

579. Az elbeszélő édesapja szokta kis unokáit „megkorbácsolni”. — Gálffy András, rk. fm. 1923, Szapáriliget, Rad megye.

580. „Sibározásnak” nevezik az aprószenteki korbácsolást. Iskolás fiúk ketten-hárman együtt járják aprószentek reggelén a falut és a házakhoz: „Hol vannak aprószentek?” kérdéssel bemennek. A házbeliak válaszolnak: „A sarokban mindenütt egy szakajtóval!” Erre a fiúk a fűzfából font korbáccsal, amit „sibárnak” neveznek, megkorbácsolják a kis lányokat és nőket. Pénzt, süteményt, szaloncukrot kapnak — Mocsay János, rk. tanító, Uszód. Különösen Kalocsán divatos.

581. Nyolc piros fűzfavesszőből négyágú korbácsot fonnak. Ez az ún. „aprószentek”. Éjfél után 5—6 legény megindul, de van aki egyedül megyen. Csak lányos házakhoz mennek. Itt éneklük:

„Házigazda aluszol-e?
Még sokáig nyugszol-e?
Serkenj fel álmodból
És kelj fel ágyaadból
Mert jöttünk tehozzád!
Mond meg, jó szívvel látsz-e?
Házadba bebocsájtasz-e?
Mert, ha nem, megtérünk,
Más szállást keresünk,
Megyünk, honnan jöttünk.
Kívánjuk, Isten éltesen,
Sok jóval szerencséltesen
Mindenben szerencséltesen
Élj sokaknál sokakat,
Szébbeket, jobbakat s frissebbeket!”

Itt bemennek a legények a házba s egyikük elmondja az alábbi verset:

„Örvendetes nagy nap,
Krisztus születése napja,
Melyben szent István életét végezte,
Szent János pedig példáját követte.
Mi is elindultunk Heródes útján,
De nem fegyverekkel,
Hanem szép termő ágakkal.
Azt hallottuk, disznót kettőt öltek,
Kolbászt, hurkát jó sokat töltöttek,
Hoztunk egy kicsiny tormát,
Ha megengednek elosztani!”

Háziak mondják: „El szabad osztani!” A házhoz járó legény megkorbácsolja a gazdát, feleségét és végül a lányt. Korbácsolás közben szavalja:

*„Aprószentek!
Dávid-Dávid
Korcsolyázik,
Elromlott a korcsolyája,
Van bükkfája, megcsinálja,
Fúrja-faragja,
Mégis hátán hordozza.
Adjon Isten erőt — egészséget,
Léleküdvösséget!
Isten éltesse!”*

Leültetik a legényeket, megkínálják őket. — Simon Gyula rk. fm. 1923, Gyergyófalva.

582. Karácsony másodnapján „vecsernye” után éjfélleg tánc van, míg harmadnapján egész reggelig táncolnak. Ennek az az oka, hogy karácsony negyedik napján van „aprószentek”, amikor a „gircsózás” szokásos. A harmadnap tánc alkalmával éjjel 12 óra felé „házas ember” felöltözik „falovasnak”. Egy nyeregféle szerkezetet készítenek erre az alkalomra, amelyen derék nagyságú lyuk van. Ezt egy házasember felhúzza, kezébe fakardot fog, farát pedig kitömik, szóval úgy néz ki, mint egy lovas katoná. Ez a falovas beszalad a táncterembe, ott körülszalad, aztán kimegy. Ez azt jelenti, hogy másnap „hajnalozás” lesz. A táncot a legények rendezik akiknek két vezetőjük van: „az első és második vőféj”. Ezek a „vőféjek” hajnalban a házas emberrel együtt felöltöztetik a „gircsókat”. Őt gircsó van, akiknek téli ruhájára inget, gatyát húznak, aztán szalmával kitömik őket, hogy úgy nézzenek ki, mint egy „dusza” (szalmazsák). Dereukat szíjjal kötik át, nyakukba „lantot” (kolomp) akasztanak, kezükbe egy 1 m hosszú botot vesznek, amelyre egy madzagra kötött rongylabda van kötve. Arcukra álarcot kötnek, úgy, hogy csak az öltöztetők tudják, melyik ki? Kora reggel kezdődik a „hajnalozás”. Elöl megy a „falovas” karddal a kezében, akit két cigány követ. Utánuk mennek két sorban a falu legényei, végül a gircsók jönnek. Elérnek a falu szélén legszélreül lakó lány házához. „Ide a legények bemennek és egyik vőféj régi szép szokásos verset mond.” Megkínálják őket. Az egyik „vőféj” eljár egy táncot a lánnyal. A lány meg sem várja, hogy a legények elhagyják házukat, már szalad át a következő lányhoz. A legények is átmennek ide az előbbi sorrendben. Ide is bemennek. Ugyanaz történik, mint az előző háznál, csak itt már két lány táncol. Ez megy tovább, míg az összes lány össze nem gyűlt a végén. A „gircsók” nem mennek be a házakba, hanem kint maradnak, iparkodnak feljutni a padlásra kolbászért. A fiatalabb házasemberek kint maradnak és a gircsókat igyekeznek elfogni. Természetesen ez nagy verekedéssel és huzakodással jár. A falovast nem szabad elfogni. Ő természetesen iparkodik társain segíteni. A legények nem mehetnek tovább a gircsók nélkül, tehát ki kell őket váltaniok. Ahány gircsót kell kiváltaniok, annyi veder bort fizetnek a legények. Amerre mennek a nép mind kitödul az utcára. A legények behavazzák a menyecskéket és fordítva. Kb. délután 1 óra van, mire az egész falut bejárják. Ekkor megebédelnek és ebéd után ismét táncot rendeznek. — Simon Dénes, rk. fm. 1923, Csókfalva.

583. Csókfalván 502 házszám van. A faluban négy templom van: katolikus, református, unitárius és román. Az utóbbiban csak ritkán tartanak „templomozást”. Az aprószenteki „korbácsolás” teljesen ismeretlen, szokásos azonban a „gircsózás”. — Cifra István, rk. fm. 1923, Csókfalva.

584. A „gircsózás” ismeretlen Erdőszentgyörgyön. — Cifra István, rk. fm. Csókfalva.

585. Az aprószenteki korbácsolás, „gircsózás” ismeretlen. A falut csupán egy hegy választja el Csókfalvától, ahol a „gircsózás” nagy divat. — Nagy Emil, ref. tanító, Etéd, Udvarhely megye.

586. Nem ismeri az „aprószentekelés”, „gircsózást” vagy „korbácsolást”. „Az aprószenteki multságban veszünk egy pálcikát és úgy ellálljuk egymást, mint a világ!” — Nagy István, ref. fm. 1923, Nagykend, Kiskülükö megye.

587. Nagy divat az „aprószentekelés”, amit a fiúk és legények egyaránt csinálnak. A kisebb gyerekek házról házra járnak, a legények meg a rokonságot keresik fel, elmennek a „szeretőjükhöz” is és végső útjuk a kocsmába vezet. Akivel útközben találkoznak, a kocsmáros maga, meg aki a kocsmába betéved, az sem kerül el az „aprószentekelés”. Ezt meg szokták köszönni. Sértés számba megy a rokonok valamelyikéről is megfélekedni. Az aprószentekelés kora reggel végződik, azon igyekeznek, hogy a háziakat lehetőleg ágyban találják. Egy vékonyabb és egy vastagabb fűzfa és „csigolyafa” pálcát visznek magukkal, amelyekre a kisebb fiúk veres szalagot szoktak kötni. A házba beérve „kicsiny mustármagot hoztam, szabad-e elhinteni?” kérdi az aprószentekelő. Igenlő válasza az apró gyereken kezdi, az asszonynepen folytatja és a gazdán fejezi be a korbácsolást. Korbácsolás közben mondja:

*Aprószentek,
Dávid-Dávid!
Üdvösséggel, egészséggel
Viselje jól magát az újévben!”*

Étellet-itallal kínálják, a kisebbek pedig ajándékot kapnak. — Bálint Jenő, rk. fm. 1923, Csiklázárfalva, Csik megye.

588. Aprószentek napján a kis fiúgyermek veszővel járják kora reggel a házakat és megkorbácsolják a házbelleket. Közben mondják:

*„Aprószentek,
Dávid-Dávid
Küld el a Mária pálinkáért!”*

Ajándékot kapnak. — Ferenc József, rk. tisztviselő, Komoló, Háromszék megye. Tiszta református falu, 2—3 katolikus család.

589. A jóságokat is megkorbácsolják. Az „aprószenteket” (korbács) „az istállóban szokták felszúrni”. — Rokay Alajos, rk. fm. 1923, Gyergyócsomafalva.

590. Mint az előző. — Szilveszter Antal, rk. fm. 1923, Gyergyóalfalu.

591. Az „aprószentek” = „fonott négy sarkos” korbács fűzveszőből. Vers, amit a bekéretőzőskor mond el a gyerek:

*„Édesanyám azért küldött,
Azt hallotta, disznót öltek,
Hurkát, kolbászt jó sokat töltöttek,
Kis csipő tormát hoztam melléje!”*

Vers, amit korbácsolás közben mond a gyerek:

*„Apró szentek
Dávid-Dávid
Jégen játszik
Korcsolyázik,
Elromlott a korcsolyája
Nincsen aki megcsinálja,
Fúrja-faragja,
Mégis faragatlanul hagyja.”*

— Bernát József, rk. fm. 1923, Gyergyótekerőpatak.

592. „Mustármagolás” az aprószenteki korbácsolás neve. Fűzavesszőből font korbácsot piacon is árulnak a kofák. — Nagy János, Solt. Túlnyomó református lakosság, kevés katolikus.

593. Nem ismeri az aprószenteki korbácsolást. — Micskó János, rk. középiskolai tanuló, 1927, Bokod, Komárom megye.

594. Nem ismeri az aprószenteki korbácsolást. — Beör Bálint, ref. fm. 1923, Hangács.

595. Nem ismeri az aprószentekelését vagy korbácsolást. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gerjeszczeg.

596. Nem ismeri az aprószenteki korbácsolást. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

597. Nem ismeri az aprószenteki korbácsolást, csak hallotta, hogy másutt ilyen is van. — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva.

598. Nem ismeri az „aprószenteki korbácsolást”. Kakuk Károly, rk. fm. 1923, Poroszló, Heves megye.

599. Aprószenteki „korbácsolást” nem ismeri. — Páhi László, rk. fm. 1923, Olaszliszka.

DECEMBER 31. SZILVESZTER NAPJA

600. A korbácsolást másutt aprószentekkor szokásos, itt azonban szilveszter este divatos csak. Tiszta református falu. Esti „templomozás” után a legények elállják az utcákat és a hazatérő fehérnépet megkorbácsolják, hogy „kellésesek ne legyenek!” A gyerekek és legények este járnak „szilvesztert köszönteni. Ez nem más, mint a nők megkorbácsolása a házaknál is. A gyerekek verset is mondanak. Ajándékot kapnak, illetve megvendégelik őket. — Molnár Jenő, református tanító, 1919, Sömjénmihályfalva.

601. Elbeszélő nagyapja megkövetelte, hogy szilveszterkor valaki maradjon odahaza. Aki otthon maradt, annak kötelessége volt vigyázni, hogy új évre virradóra a tűz ki ne aludjon. — Fogarasi Sándor, ref. tisztviselő, 1923, Balászfalva.

602. Új évre virradóra nem fekszenek le, az egész család reggelig fent van. Vigyáznak arra is, hogy a tűz egész éjjel égjen, „mert ekkor nem éri szerencsétlenség a házat az új évben.” — Csiky Sándor, ref. fm. 1923, Lőrincfalva.

603. Szilveszter este az elbeszélő édesanyja felment a padlásra, 8—10 kg diót hozott le, ezt a családtagoknak, felnőtteknek, gyerekeknek egyformán elosztotta. Ekkor este a gyerekeknek is szabad kártyázniok. Senki sem fekszik le éjjel előtt. — Korbács József, rk. kőműves, 1923, Kisvárda, Szabolcs megye.

604. Szilveszterkor éjfélkor járnak „csattogatni”. Három gyerek összeáll, kettő ostorral csattogat, egy meg kolompot ráz. Ezt jó tíz percig teszik kint az ablak alatt. Ekkor az egyik elmondja:

*„Boldog új évek kívánok!
Adjon Isten füvet-fát,
Tele pincét, kamarát,
Sok örömet a házba,
Boldogságot hazánkba,
Ebben az új évben!
Adjon Isten füvet-fát,
Bort, búzást, babocskát,
Kövér seggű malackát!”*

A gyerekek ajándékot kapnak. — Szász Kovács Pál, ref. fm. 1923, Gernyeszeg.

605. „Szűz gulya-fordítás.” Szilveszter este összeverődnek a legények. Kinél karikás van, kinél kolomp vagy rossz fémedény. Van, aki „kelepcét” (kereplő) hoz. Bekiáltanak a házakhoz: „Meg szabad-e fordítani a szűz gulyát?” Engedély esetén az udvaron nagy lármát csapnak. — Sinka András, Nyírbogdány. Túlnyomóan református lakosság.

606. Óév utolsó napján éjjel előtt a nagyobbacska, 10—15 év körüli gyerekek ostorral durrogatva, kolompokat rázva és rossz edényeket összeverve járnak a falut és „kihajtják az óévet” — Szabó Bálint, rk. fm. 1923, Gyergyóremete.

607. „Óévet hajtanak a gyerekek.” Durrogatnak, kolompolnak a falun végig. — Szabó László, rk. fm. 1923, Tiszaörs.

608. A család férfitagjai a rokonok és ismerősök férfitagjaival együtt szilveszter este éjfélkor kimennek a temetőbe és a sírnál szent énekeket énekelnek. — Gáspár András, rk. fm. 1923, Tereményüjfalu.

609. Szilveszter este van szokásban a „gombóc főzés”. A családhoz összesereglett fiatalok mindenkinek főznek 8—10 gombócot éjjel felé. A gombócokban papírszeletre név van írva. Az elsőnek felvetődő gombócban levő név lesz az illető életpárjának a neve. Úgy szoktak tenni, hogy a legeszedékesebb nevet nagy papírra írják és kevesebb tésztát vesznek hozzá. Így aztán ez jön fel elsőnek. — Sandi Tibor, rk. fm. 1923, Futásfalva, Háromszék megye.

610. Elbeszélő édesanyja szilveszterkor este minden évben megsüti a „tollas pogácsát”. Ahány családtagja van, annyi pogácsába tűz egy kis pehelytollat. Megjegyzi, melyik kié. Akié elég, az megbetegszik, vagy meghal az új évben. — Lakatos János, rk. tisztviselő, Fonyód, Somogy m. Szülei jómódú gazdálkodók.

611. „Év utolsó napján, amikor hazajönnek óvecsernyéről, ölmet szoktak önteni, amiből meg lehet jóslni, ki vesz el a leányt.” — Jaskó Károly, rk. fm. 1923, Ecség.

612. Szilveszter este a lány elmegy a disznóólhoz, csendesen megy. Ha a disznó ennek ellenére elröfönti magát, „egy éven belül férjhez megy”. — Szatmári Ferenc, rk. fm. 1923, Pircse.

Sági Károly

Ethnische Besonderheiten im Bewußtsein ungarischer Soldaten des Zweiten Weltkriegs

I. DAS KALENDERJAHR

Während meines Militärdienstes im Zweiten Weltkrieg und später in der Kriegsgefangenschaft traf ich für kürzere oder längere Zeit mit Landsleuten der verschiedensten ethnischen Gruppen der Bevölkerung Ungarns zusammen. Im Verlauf von Gesprächen zwischen Leuten aus fernen ungarischen Gegenden gab es zahlreiche günstige Gelegenheiten zu spezifisch ethnischen Beobachtungen, über die ich Aufzeichnungen machte.

Der größte Teil dieser Aufzeichnungen ist leider verlorengegangen. Was erhalten geblieben ist, stammt aus der Zeit meines Aufenthalts im siebenbürgischen Städtchen Kézdivásárhely sowie in der sowjetischen Newa-Stadt Leningrad. In den gegenwärtigen Notizen möchte ich nur einen Bruchteil des trotz aller Verluste noch immer recht beträchtlichen Materials publizieren. Er bezieht sich auf im Volksmund überlieferte Sprüche im Zusammenhang mit Stichtagen des Jahreskalenders.

Die aus Kézdivásárhely datierten Aufzeichnungen befinden

sich unter den Archivalien des Balaton-Museums zu Keszthely, jene aus Leningrad in Obhut der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Die auf diese Dokumentationen bezüglichen Ortsangaben stimmen natürlich in vielen Fällen nicht mehr mit den heute maßgeblichen verwaltungsgeographischen Bezeichnungen überein. In Ermangelung entsprechender Ortsnamenverzeichnisse kann ich aber eine den tatsächlichen Verhältnissen Rechnung tragende Änderung nicht verantworten.

Mit dieser ethnischen Datensammlung, so sehr sie auch an traurige Zeiten erinnert, gedachte ich das Andenken meines Oheims, János Sági, zu ehren. Sein Leben und Wirken auf dem Gebiet der Volkstumsforschung findet im Almanach der Mitteilungen der Museumsdirektion für das Komitat Veszprém (Jg. 5/1966) eine ehrenvolle Würdigung. Dies ist ein Grund mehr, weshalb ich mich entschlossen habe, die in diesen Aufzeichnungen enthaltenen Denkwürdigkeiten seinem Andenken zu widmen.

Károly Sági

Conscience de traditions populaires chez les soldats de la 2e guerre mondiale

I. L'ANNÉE CIVILE

Pendant la 2e guerre mondiale, au cours de mon service militaire, puis pendant ma captivité de guerre consécutive je suis entré en relations plus ou moins durables avec le matériel humain des régions ethniques hongroises les plus diverses. Au cours des entretiens avec des individus arrivés de régions hongroises lointaines, j'avais des occasions exceptionnelles pour faire certaines observations que je tâchais de fixer dès le premier jour.

La grande partie de mon matériel ethnographique hongrois s'est anéantie malheureusement, seules mes notes de Kézdivásárhely et de Leningrad me sont restées. C'est une partie de ce matériel — restée considérable malgré la perte — que je publie maintenant, notamment les traditions concernant les jours de l'année.

Mes notes de Kézdivásárhely se trouvent actuellement aux archives du Musée de Balaton à Keszthely, et celles de Leningrad à la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie. Il arrive souvent, naturellement, que les déterminations de lieu de la notation ne correspondent pas avec les dénominations administratives actuelles, mais — faute d'annuaires des communes et de localités appropriés — je ne pouvais procéder à la modification.

Je consacre cette collecte ethnographique qui évoquent des temps chagrins, à la mémoire de mon oncle János Sági. Sa vie et son activité ethnographique sont appréciées dans le volume 5 de l'an 1966 des Bulletins des Musées du département de Veszprém, ainsi je ne dois pas motiver cette dédicace.

Károly Sági

Венгерские народные традиции в сознании солдат второй мировой войны

I КАЛЕНДАРНЫЙ ГОД

Во время второй мировой войны, служа в армии и позже, находясь в плену, я встречался и находился долгое или непродолжительное время в непосредственной связи с людьми различных венгерских этнических районов. Слушая разговоры людей из отдаленных венгерских провинций, я имел прекрасную возможность для определенных этнографических наблюдений, которые я с самого начала стремился фиксировать.

Собранный материал, касающийся венгерских этнографических наблюдений, к сожалению, в большинстве пропал. Сохранились только кездивашархейские и ленинградские записи, которые несмотря на потери, составляют значительный материал, часть которого, относящуюся к традициям, связанным с днями года, я и публикую сейчас.

Кездивашархейские записи находятся в архиве кестхейского Балатонского музея, а ленинградские — в библиотеке Венгерской Академии наук. Географические наименования во многих случаях, естественно, не соответствуют теперешним административным названиям, но при отсутствии соответствующего справочника географических наименований я не мог внести необходимые поправки.

Этот этнографический сборник, родившийся в трудное время, я посвятил памяти своего дяди, Яноша Шаги. О его жизни и деятельности писалось в Вестнике Музеев № 5 1966 года, таким образом, автограф мне нет необходимости мотивировать.

Карой Шаги